

ÖNSÖZ

8 (59)

Bahar' 26

100 TL

İnsanlığın kurtuluşunu hedefleyen sosyalizm büyük bir eserdir; bu da onun ÖNSÖZ'üdür.

DOSYA
Bolluk Çağında
Yoksulluk

Nerden geliyorsun yoksulluk,
nerden çıkıp geliyorsun?
Yırtıyorsun çarşafı,
indiriyorsun aşağıya gökyüzünü,
toprağın altına sokuyorsun başını.

Yoksulluk,
bir lokma ekmeğin içindeki
o acı tadsın sen,
yırtık pırtık bir elbisesin,
kışın ortasında üşüyen bir bacasın.

Pusu kurmuşsun her köşeye,
izliyorsun beni,
takılıyorsun peşime,
ayak seslerimde senin sesin,
giysilerimde senin kokun.

Seninle doğdum ben yoksulluk,
seninle büyüdüm,
tanıyorum seni,
tanıyorum o soğuk parmaklarını,
tanıyorum o sinsi gülüşünü.

Ama bak bana yoksulluk,
bak bu ellere,
bak bu gözlere,
yüreğimdaki bu ateşe bak.

Ben seni yeneceğim yoksulluk,
seni hayatın dışına iteceğim,
seni bu dünyadan kovacağım.
Çünkü biliyorum ben,
senin gücün benim güçsüzlüğümde gelir,
senin saltanatın benim suskunluğumdan.

Artık susmayacağım yoksulluk,
artık boyun eğmeyeceğim sana.
Güneşi getireceğim evime,
ekmeği getireceğim soframa,
seni karanlığa gömeceğim.

Seni yeneceğim yoksulluk,
seni yeneceğim!

Pablo Neruda

yoksulluk

Çınqı

Sevgili Okur;

Bolluğun tarihte hiç olmadığı kadar parladığı bir çağda yaşıyoruz; ekranlar, vitrinler, kampanyalar ve markalar... Üretim artıyor, teknoloji hızlanıyor, dünya genişliyormuş gibi görünürken bunların gölgesinde milyonlarca insanın hayatı daralıyor. Sistemin ürettiği ritim bu; her şey mümkün ama herkes için değil. Tüketimeğin dili "yetersiz olan sensin" diye fısıldarken geleceği küçülen, öz saygısı kırılan, içine doğru çekilen bireyler üretiyor. Emeğin anlamını ve değerini saklayan, mülkiyeti parlatan bir düzenin üretimi bu.

Sanatımız bu gerilimi görüyor. Bolluğun dışına itilen hayatlara ışık tutmaya çalıştığı gibi, bunun içinden filizlenen dayanışmayı, yaratıcılığı ve dönüşme arzusunu da görüyor. Bu dosya, tam da bunu tartışmak için açılıyor: Bolluk çağında büyüyen yoksulluğu, onun kültürel gölgelerini, sanatın bu gölgelerle kurduğu bağı ve aynı zamanda bu gölgelerin arasından yükselen ışığı.

Çünkü sanat yalnızca tanıklık etmez; yeni bir ihtimali fısıldar. Hayal kurar, yok sayılana bir yer açar, geleceği yeniden yazar.

Sanatımız bu düzenin değişeceğini hatırlatan dilimizdir. Bu sayıyı hazırlarken derdimiz yalnızca yoksulluğu göstermek değil; bolluğun eşitçe paylaşıldığı bir dünyayı düşünme cesaretini büyütmeğdir.

Keyifli okumalar dileriz...

Önsöz Yayın Kurulu

3 Aylık

Önsöz Kültür Sanat Dergisi

Sayı: 8 / 59 / Nisan-Mayıs-Haziran 2026

Ekin / Sanat / Edebiyat

ISSN: 3023-5308

Sahibi

Gamze Nihal İyidoğan

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Ezgi Yergin

Genel Yayın Yönetmeni

Sena Şat

Yazı Kurulu

Songül Yücel / Fatma Yıldırım / Sena Şat /
Esra Yeşilova / Ergül Çiçekler / Veysi Çetin
ve Onur Kopran, daima...

Önsöz'e Ulaşabileceğiniz Adresler

İstanbul: Ayışığı Ekin Sanat Derneği
Merkez Mah. Abide-i Hürriyet Cad. Hasat
Sok. Sebil Apt. No: 9 K: 4 Şişli-İstanbul

Taksim: Mephisto

Kadıköy: Mephisto, Yolda Sahaf, Yay-Koop

İzmir: Yakın Kitabevi

Diyarbakır: Aram Kitabevi, Lilav Pirtuk Kitabevi

Mardin: Mithra Sahaf

Genel Dağıtım: Emek Dağıtım

Kapak Görseli: Patates Yiyenler, Van Gogh

Sayfa Düzeni: Sena Şat

Baskı-Cilt: Alesta Ajans Basım Medya ve
Bilgi Teknolojileri San.Tic.Ltd.Şti
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi No:83
D Blok D.349 Topkapı - İSTANBUL
Tel: 0212 5012120 Sertifika No:45526

onsozdergisi@gmail.com

Facebook: Önsöz Dergisi

Instagram: @onsoz.dergi

Twitter: @onsoz_dergi

Yeni Dönem Yayıncılık Basım Dağıtım Eğitim
Hizmetleri Tanıtım Org.Tic.Ltd. Şti.

Adres: Mecidiyeköy Mah. Kervan Geçmez

Sok. No: 14- 4 Şişli

Tel-Fax: 0 (212) 533 32 57

www.yenidonemyayincilik.com

İÇİNDEKİLER

- 4>> **Şiir**
Vefa Serdar
- 5>> **Işıklar Açık Ama Evde Kimse Yok**
Ziya Serdar
- 18>> **İtalyan Yeni Gerçekçi Sineması**
Toprak Güney
- 26>> **Kuşkonmazları Parçala, Pencerele Özgürlük**
Dursun Ali Durur
- 30>> **Tuhaf Bir Hikâye**
Sena Kızılırmak
- 43>> **Üzüntülerin Sonu Mutluluktur**
Doğa Yılmaz
- 46>> **Abba Bana Çikolat Alacan Mı?**
Zindan Türkü Söylüyor

Sözün hükmünü yitirdiği her yerde
siz geliyorsunuz aklıma
Ya da ne zaman siz aklıma gelseniz
söz hükmünü yitiriyor
Hayat kanat çırparak
giriyor
pencereden içeri
Siz geliyorsunuz
kardelen gülüşünüzle
Demek buradasınız hâlâ
Beni darmadağın eden
sadece bir rüya!
Ah dünya ah dünya
Gülüşlerimizi kaç defa
soldurdun ya!
Yetmez mi ha
Daha yer açmayacak mısın
umuda
Ne çok bekleyeni var oysa
Doysa dünyanın bütün çocukları
ekmeğe doysa
yemeğe doysa
Sevilmeye
ve gülmeye doysa
Dünya üzerinde savaşlar olmasa
Solmasa cevheri cevahirin
solmasa...
Kahırlar kahrolsa
Dolsa Tahir'in Zühre'ye aşkı
yüreklere dolsa
Foyası dökülse ortalığa doymazların
soysuzların
Kumanyası umut olsa
yola çıkan
haymatlosların
Ve tüm okyanusları
dolaşmayı arzulayan
dostların
Sonrası...
Sonrası
son asrın çocuklarının
özgürlük dansı...

Vefa Serdar

Nam-ı diğer Nazım Akarsu

ziya serdar

Işıklar Açık ama Evde Kimse Yok

-I-

John dos Passos, bir yerde şöyle der: *"Herkes kitap yazmaya başladı, demek ki dünyanın sonu geliyor."* Ya da bunun gibi bir şey. Bu sözü, günümüze şöyle uyarlamak gerekir: *"Herkes şarkı söylüyor, demek ki kapitalizmin sonu geliyor."* Burada *kapitalizmin sonu* kısmının olumluluğuna ancak bir burjuva ve burjuva toplumdan yana çıkarı olan biri itiraz edebilir; ama şarkı söylemenin *herkesle* ilişkilmesi olgusu, hem olumlu (ileri) hem de olumsuz (geri) yanları aynı anda büyümesinde taşıyor.

Bu karmaşık sistemlere özgü ilerleme ve gerileme olgusunu yansıtıyor. Sovyet felsefeci Aleksandr Spirkin, ilerleme ve gerilemeyi şöyle tarif eder: *"... Nesnel gerçeklik içinde fiilen birlikte var olurlar; tıpkı bozulma, çürüme, devrimsel (sıçrama benzeri) ve evrimsel değişimler, sarma ve döngüsel maddi süreçler*

gibi. Yani -yükselen ve alçalan hat boyunca gelişmenin iki karşı yönü birlikte var olur." (Felsefenin Temelleri s. 61)

Şimdi gelişmenin mevzubahis iki karşıt yönüne biraz yakından bakalım.

Olumlu yanı; bu durum, örneğin bir tür, tarz olarak popüler müzik başlığı altında toplanan ama tarihin uzun bir kesiti boyunca zannedildiği / bahsedildiği kadar "popüler" ol(a)mayan müziğin; üretici güçlerin sıçramalı gelişimiyle beraber, kültürün de işçi sınıfı ve emekçi kitleler arasında günbegün *yükselen bir hat boyunca gelişimi* (ki bu kültür sanat benzeri üstyapı alanlarında *yukarıya doğru eşitleme eğilimini* doğurur) neticesinde, toplumun yalnızca belli bir kesiminin anlayıp icra ettiği elit bir uğraş olmaktan çıkması ve en geniş kitleler tarafından icra edilen günlük bir pratik haline dönüşmesi sürecinin ifadesidir.

Bu nitel sıçramayı besleyen nicel birikimin kimi yansımaları öncesinde de vardı ama çok da uzak olmayan yakın geçmişte, “kitle afyonu” sıfatına layık pek çok yetenek yarışması programında, Youtube gibi video platformlarında ve facebook gibi mecralarda sıkça rastladığımız ve ilk saniyesinden itibaren hem bilincimize hem kalbimize kasteden, paralitik bir felaketin çağrıştıracısı “**arabesk rap**”, bunun en somut kanıtlarından biri olarak addedilebilir. Bu, çok uç bir örnek gibi görünebilir; fakat özünde, üretici güçlerde ortaya çıkan gelişimin seviyesini ve katedilen yolun ölçüsünü, bu gelişimin ve ilerlemenin “en aşağıda” yarattığı etkinin boyutunu gözler önüne sermesi açısından, uç olduğu kadar çarpıcı da bir örnektir.

Devam etmeden önce bir parantez açmak gerekiyor: Bizdeki gibi sancılı geçmiş olsa da müziğin ABD’deki popülerleşme süreci de belli başlı momentlerden geçti: 1960’larda Muddy Waters Hawling Lusolf ve Little Wolter gibi efsanevi isimlerin temsil ettiği blues rock; 70’lerde Zen Budizmini benimseyen ve çoğunluğu anarşist Beatnikler (kendi içlerinde progressive rock, psychedelic rock, country rock gibi çeşitli akımlara ayrılır); 80’lerde pop rock, funk, disco, punk ve Public Enemies gibi isimlerin başını çektiği rap; 90’larda The Chemical Brothers, The Crystel Method, Bomfunk MC gibi ad ve toplulukların temsil ettiği; “*aşağıya doğru*

tırmananlar”ın tarzı big beat; merkezi Seattle olan, Alice in Chams, Nirvana ve Pearl Jam gibi toplulukların “neo-beat”e çalan tarzları grange; uyuşturucu, fuhuş ve her türlü suçla yozlaştırılan siyahi gettoların asi çocukları Xzibit, The Game, Tupac Shakur gibi isimlerin, kendilerini hayata allah kitap söverek ifade ettikleri underground (gangsta rap ve 2000’lerde -eskiye nazaran- bas tonları biraz daha yoğunlaşan, o da ekseriyetle hip-hop ile harmanlandığından) R&B... Liste daha da genişletilebilir.

Türkiye için de belirli periyotları içeren bir liste az buçuk oluşturulabilse de momentlerin yoğunluğu ABD’de olduğu denli değil.¹ Bunun sebepleri; “ABD’nin emperyalist bir merkez olması” ile “Sovyetler Birliği’nin öncülük ettiği sosyalist blok ile girilen yarış”. Bu iki olgu, üretici güçlerde sürekli bir devinimi koşulladığı için 50’lerde Duke Ellington ve Dizzy Gillespie gibi isimlerin başını çektiği jazz furyasını da eklersek ABD’de her teknik ilerleme sonucunda müziğin 2000’lere gelene dek Soğuk Savaş boyunca her 10 yılda bir başkalaşım geçirip daha da yaygınlaştığını söyleyebiliriz. 2000’lerden itibaren yeni bir şey üretilemiyor olması, müziğin o zamana kadar en az 10 yıllık periyotlarla başkalaşım geçirmesi kadar çarpıcı... Ama ona daha sonra geleceğiz; o yüzden parantezi burada kapatabiliriz.

Buraya dek anlattıklarımız üzerinden

1 Ama yine de bu, Türkiye’nin kültür sanat alanında da emperyalist merkezleri izlediği gerçeğini değiştirmiyor. Dolayısıyla, ABD ve diğer emperyalist ülkelere bakarak, Türkiye için şunu söyleyebiliriz. *De te fabula narratur.*

Türkiye'ye geri dönersek, o dönem icra edilen şeyin, her ne denli parolitik bir felaketi çağırırsa da, arabesk rap olması, ki bu gelişimin **alçalan yönü**dür, belirleyici değildi. Yıllarca Ferdi Tayfur, Orhan Gencebay ve türevi süpürütülere maruz kalmış kenar mahalle gençlerinin, birkaç yumurta kolisini iç içe geçirip odalarının duvarlarına boydan boya yapıştırarak hazırladıkları amatör **"chamber music"**-lerde; equalizer, synthesizer, vb mix aletlerini tek bir bünyede toplayan Virtual Dj benzeri bilgisayar programlarını bir anda önlerinde bulunca, kendilerini, en alıştıkları biçime biraz yaratıcılık(!) da katarak ifade etmeleri, öte yandan günlük yaşamda Dj Tiesto, Rihanna, Armin von Bauren, İna, vs dinlediklerini de hesaba katarsak, gelişmenin sarmal karakterine tamamen uygundu. Gelişmenin bu **sarmal** karakteri, özde bir ilerleme gerçekleşirken, görünürde "toplumsal bir felç" algısı yaratıyordu. Dolayısıyla, görünürdeki bu "toplumsal felç" algısı, gelişmenin yönüne dair yanlış bir bilgi veriyordu. Çünkü, **"Görüngü asla 'öz gibi' olamaz, her zaman ondan ayırt edilir ve şu ya da bu yolla, onu çarpıtır."** (A. Sheptalin. Diyalektiğin Kategorileri ve Yasaları, s. 309) O dönem, gelişimin yönünü anlamayıp bu gençleri görünce ortalığı velleveye verenler çoktu ama bu "felç" görünümünün geçici niteliği, sonraki birkaç yıl içinde arabesk rapin ortada tozu bile kalmayacak biçimde silinip gitmesiyle anlaşıldı. Minerva'nın kuşu, yine her zamanki gibi karanlık basınca uçmuştu...

Bir başka örnek ise, giriş-gelişme-sonuç açısından Mesut Enişte'nin hikayelerine benziyor ama en az ilki denli çarpıcı: Kanadalı pop şarkıcısı Anne-Marie, 2014'te Rockabye şarkısını çıkardığında, listelerde çabucak zirveye doğru yol almıştı. Bu esnada, kendisini "Cizreli Mehmet" diye tanıtan Kürdistanlı bir genç, telefonundaki android uygulaması aracılığıyla Rockabye'a eklediği Kürtçe sözlerle ("Keçika gundi, keçika cindi/agir berda mola min/ were le esmera min") viral olmuştu. Yalnızca Türkiye ve Kürdistan ile de sınırlı değil elbet, yaptığı kayıt Anne-Marie'ye kadar gittiğinde, işin sonu konserlerinden birinde Anne-Marie'nin Cizreli Mehmet'i anons ederek sahneye çağırması ve düet yapmalarına dek varmıştı. Cizreli Mehmet sonuçta profesyonel müzisyen olmadı ama elinin altındaki teknik altyapı sayesinde çok belirgin bir potansiyel koymuştu ortaya.

Olumsuz yanı ise bir anda önünde mix programlarını, android uygulamalarını bulan, eline mikrofon tutuşturulan herkesin, yaptığı şeyin sanat olduğu hissiyatına kapılması ve bunun sonucunda nicelik olarak patlama yapan ürünlerin, nitelik olarak daha alt bir düzeye tekabül etmesi. Ama bunun mazisi, müziğin popülerleşmeye başladığı daha önceki yıllara, Küçük İbolu, Küçük Ceylanlı yıllara dayanıyor. Bir bakıma, müzikte irin gibi patlayıp midemizi bulandıran şeyler, arabesk rap ile yaşamımıza girmedi ama onunla gözümüze batmaya başladı yalnızca.

Ne var ki, her olumsuzluk, kendi olumsuzlaşmasını da kaçınılmaz olarak doğuruyor. Bir şeyin irin gibi patlayarak insanın gözüne batacak denli yaygınlaşması, temelde ilerleme olan bir olgunun, içindeki kapitalist meta ekonomisinin koşulladığı geri yanlarının eleştirisini de olanaklı kılıyor. Bu ikili durum şöyle de belirtilebilir: Bir yandan ortaya, çoğunluğu sanat olarak nitelenemeyecek aşırı ürün olgusu çıkarken; öte yandan, ilk etapta çoğunluğu nota bilgisine dahi sahip olmayan çok geniş bir kitle, bilhassa bilgisayar teknolojisini kullanarak istediği müziği üretme, her türden müziği envai çeşit uygulamalar üzerinden dinleme, anlama ve yorumlama olanağına sahip oluyor.

Böylesine gelişmiş teknolojik altyapının sağladığı olanaklar, olumsuz yanların olumsuzlanmasını da kaçınılmaz kılıyor.

Fakat buradaki olumsuzlamanın olumsuzlanması, **post festum** (her şey olup bittikten sonra) gerçekleşiyor. Yani geri yanların ortaya çıkmış olması yetmiyor, göze batıp eleştiriye tabi tutulması için, irin gibi patlayacak denli yaygınlaşması, bir bakıma olgunlaşması da gerekiyor.

Yeni ile eski arasındaki çelişkinin zirve yaptığı noktada, bir "arabesk rap" e tanık olduk. Bu çatışmada yeni, eskiyi aştıktan sonra, kulakları tırmalayan eskiye dair hiçbir şey duyulmuyor artık. Dün arabesk rap söyleyen, Türkiye'ye geldiğinde kendilerine "bi 'hi' bile demedi"ği için Justin Bieber'a ekranların önünde ağlayarak çemkirenler unutuldu gitti, onların yerinde bugün yellere esiyor... Ama eski ile yeni arasındaki çatışma, başka biçimlerde sürgit devam ediyor.

Kişilik,
Lunaçarski'nin
deyimiyle "çevre
tarafından yutulmuş" olduğu
için, üretici güçlerin gelişmişlik
düzeyiyle paralel düzeyde
olan sanat da, ilkel komünal
toplumda "yaratıcının
bireyselliğinin damgasını
da taşımaz."

-II-

Müzik de diğer tüm üstyapı unsurları gibi içinde bulunduğu toplumdan etkilendiği ne ve onu etkilediğine göre, onun da, insanlık tarihini -ilkel komünal toplumu dağıtan köleci toplumdan itibaren- karakterize eden sınıf savaşımından bağımsız olmadığı açıktır. Bilindiği gibi müzik, ya da daha genel anlamıyla ifade etmek gerekirse, sanat tarihi, ilkel komünal topluma dek uzanan bir fenomendir. Gelişimi, insanın üretken faaliyetiyle iç içedir. Ne var ki, ilkel komünal toplumda icra edilen sanat, bugün anladığımız biçimiyle ifade edilenden farklıdır. İlkel komünal toplumda sanat, ortaya ilk çıktığında, bugünkü gibi insanın yaratıcı faaliyetinin özel bir

biçimi olmasına rağmen, bugünkünden farklı, toplum yaşamına her alanda hakim olan, onunla sıkı bağları bulunan, herkesin şu ya da bu biçimde uğraştığı, toplumun kendisini ifade etme biçimlerinden biriydi.

Konuyu irdeleyen Anadolu Lunaçarski, **toplumsal müziğin kaynağını** şöyle anlatıyor:

"Tüm kabilelerin ilkel dili gibi, ilkel müzik de olağanüstü pratik bir karaktere sahiptir. Önemli yaşam olgularına eşlik eder; örneğin bir çocuğun doğumu, oğlan çocuğunun buluşa ermesi gibi... Ayrıca, örneğin bir avın düzenlenmesini, bir savaşa girilmesini ve başka önemli olayları fenomenlerinin refakatçisi olduğu söylenebilir; burada toplumsal mekanizmaya eşlik eder. Bu, toplumsal müziğin bir kaynağıdır." (Devrim ve Sanat, s.83)

Neydi peki bunun dezavantajı? Kişilik, Lunaçarski'nin deyimiyle "çevre tarafından yutulmuş" olduğu için, üretici güçlerin gelişmişlik düzeyiyle paralel düzeyde olan sanat da, ilkel komünal toplumda "yaratıcının bireyselliğinin damgasını da taşımaz." (age. s.83) Yani bir bakıma "yaratıcılık"ın önünde, aşılması elzem bir engel vardır.

Aynı yerde Lunaçarski, "yaratıcının bireyselliğinin damgasını taşımayan sanat" a örnek olarak köylü sanatını verir:

"Burada bir havlu dokuyan ya da mahya yapan kişi, bunları aynı kendisinden önce yapıldığı gibi yapar. Gerçekliğin pratikte nasıl olduğunu görmez. Bu mahyanın belki de daha iyi yapılabileceğiyle ilgilenmez. Bu tür sanat, hareketsizlik karakterini kazanır, varyantların görünürdeki tüm çeşitliliğiyle (bu arada bunlar neredeyse tamamen süsleyici öneme sahiptir), gerçekliğin belirli bir biçimde sterilize edildiği geleneksel biçim uzun süre egemen kalır."

Yaratıcının bireyselliğinin damgasını taşımadığı için **hareketsiz karakterini** kazanan sanat, onu bağlayan zincirlerden, o güne dek nasıl icra edildiyse öyle devam etmeye onu zorlayan sınırlardan kurtulmalıydı. Üretim araçlarının gelişmesiyle çalışma faaliyetinin de bireyselleşmesi, bunu zorunlu kılıyordu. Bu, tam anlamıyla sınıflı toplumun ortaya çıkışıyla, emeğin ve emek ürünlerinin toplumsal niteliğini yitirmesiyle gerçekleşti. İnsan toplumu sınıflara bölününce, sanat da emeğin diğer tüm ürünleri gibi toplumsal niteliğini

İnsan toplumu sınıflara bölününce, sanat da emeğin diğer tüm ürünleri gibi toplumsal niteliğini yitirip, insanın üretim faaliyetinden azade, profesyonel bir uğraş haline geldi. Bu öncesine göre ileri ama yine de çarpık bir durumdu.

yitirip, insanın üretim faaliyetinden azade, profesyonel bir uğraş haline geldi. Bu öncesine göre ileri ama yine de çarpık bir durumdu.

Marx, sanatın sınıflı toplumlarla birlikte profesyonel bir uğraş haline gelme nedenini açıklarken, *“Sanat ustalığının yalnızca tek tek bireylerde toplanması ve buna bağlı olarak geniş yığınların bu ustalıklarının bastırılması”* der, *“iş bölümünün bir sonucudur”* (Alman İdeolojisi, s.431) Toplum sınıflara bölünüp iş bölümü ortaya çıkınca ve ortaya çıkan iş bölümü gelişip yaygınlaştıkça, toplum içerisinde sanatla ilgilenenler, sanat, eskisi gibi toplumsal yaşamla iç içe olmadığından, yalnızca buna vakti olanlar, yani açlıktan ölmek için çalışmak zorunda olmayan yönetici sınıf ona bağlı çeşitli katmanlar olmaya başlamıştır. Söz konusu durumu çarpık hale getiren de buydu.

Önceki toplumsal yapıdan kaynaklanan geri yanların aşılması bağlamında ileri, ama **geniş yığınların ustalıklarının bastırılması** pahasına gerçekleşen bir değişim-gelişim aşaması. Teorik bakımdan spiral / sarmal gelişimin karakterine uygun ama sistemin kendi içinde zamanla aşabileceği türden biçimsel bir gericilik değil; buna rağmen yine temporal (geçici), fakat bu niteliği, sınıfların ortadan kalkması koşuluyla organik olarak bağlı. Sanat, bu aşamada, *en soi* (kendinde) olma niteliğini korumaktadır.

Bu durum, bilhassa kapitalizmin ortaya çıkışıyla birlikte, sanatın da burjuva sanat ve proleter sanat şeklinde bölünmesini koşullar. Aslında kapitalizm, kendisinden önceki

sınıflı toplumların sanattaki bölünmüşlüğü devralır. Örneğin, Orta Çağ'da pagan sanatı, toplumsal üretim ve yaşamla Patristik döneme göre daha iç içe olmasına karşın, bu bölünmüşlüğü muhafaza eder; Patristik dönem sanatı, skolastik döneme nazaran kiliseyle pek iç içe değildir; skolastik dönemde ise sanat, tüm üstyapı unsurları gibi kilise tekelineydi ama kiliseden bağımsız üretilen sanat eserleri yine de vardı.² Kapitalist meta ilişkilerinin fişkırlıp boy vermesine neden olan küçük üreticilerin varlığı bunu olanaklı kılıyordu. Kapitalizmde, kendisinden önceki toplumlara nazaran ayırt edici olan, bu karşıtlığın, hem sanatsal faaliyetin hem de sanat ürününün metalaşmasında somutlanması ve gelişmiş endüstri ile birlikte zirvesine ulaşmasıdır.

Emek-sermaye antagonizması, sanat-sermaye antagonizmasını da doğurur. Bu aşamada sanat hala, kapitalizmden önceki toplumlarda olduğu gibi *en soi*'dir. Ama işçi sınıfı burjuvaziyi tarihin çöplüğüne atana dek birbiriyle savaşan her iki sınıf da, sanatı kendi bulunduğu sınıfsal-toplumsal konuma göre ele almasını bilir. Parisli komünarlar *“L'internationale sera la genre humain”* (Enternasyonal insanlığın türü olacak) derken (bu, **pour soi** -kendisi için- karakterinin bir tezahürüdür) diğer yandan naziler *“Deutschland, Deutschland über Alles”* (Almanya, Almanya her şeyden üstündür) diyen marşlar bestelemişlerdir. Çok az şey, aralarında antagonizma bulunan bu iki sınıfın dünyaya ve insanlığa bakış açısını bu iki marştan daha belagatla anlatmaktadır.

2 Elimizin altında son derece yetkin bir teknik altyapı olduğuna göre, pagan müziği ile skolastik dönem müziği arasında somut bir mukayese yapma olanağımız da var: Kuzey Almanyalı medievallik müzik topluluğu Foun'un Candi Simus (*“Ave Maria”*, Kutsal Meryem'e atfedilen bir ilahi) ile Walparjisnocht (Cermen toplumlarının şölen gecelerini konu edinen bir gelenek) şarkıları, aradaki farkları iyi yansıtır.

Genel olarak sanata, özel olarak müziğe günümüz açısından bakacak olursak, öncelikle şunu belirtmeliyiz: Kapitalizm, serbest rekabet döneminden emperyalizme, yani tekelci kapitalizm dönemine geçtiğinde, üstyapı organları da doğal olarak buna göre şekillendi. Bu yüzden, sanat ve haliyle müzik sektörü, bugün, her alanda egemenliğin ve dolayısıyla gericiliğin temsilcisi olan emperyalist tekellerin, mali oligarşinin denetimi ve yönetimi altındadır.

Onlar istedikleri gibi yansıtıyor, istediklerini istedikleri gibi parlatıyor ya da işine gelmiyorsa dibi boylatıyorlar. Bu konuda ABD, tabii ki açık ara önde, Britanya da onu -her şeyde olduğu gibi- bir fino köpeği misali takip ediyor. Söz konusu şarkıcının çıkış yaptığı yer ABD ise orada listelere girip number one'ı zorlaması gerekiyor ama o da yetmez, olabildiğince uzun süre listede kalması (aşağısı kurtarmıyor), yani hit olması, lise dışı kaldığı anda ise o süre zarfında yeni ürünler rekabete dahil olduğu için, vakit kaybetmeden yeni bir şarkı patlatması gerekiyor. Bu yüzden, elde 1-2 single hazır bekletiliyor. Eğer tüm bu "badire"leri atlatabilirse, Britanya'da da otomatik olarak belli bir seviyeye ulaşıyor.

Ama Britanya'da çıkış yaptıysa, orada number one'ı zorlaması ve hit olması yetmez, mecburen ABD'ye açılması lazım. Halbuki Britanyalılar, ABD'de hit olma konusunda, bazı istisnaları bir tarafa koyarsak, Türkiye'dekilerin AB ülkelerinde tanınmaları ve kabul görme olasılığında (İngilizce kaset yapan "megastar" Tarkan'ın nasıl kapı dışarı edildiğini, Belçika doğumlu Hadise'nin 2009'daki Eurovision'da çakılmasının ardından "yerli ve milli" Christina Aguilera'ya nasıl döndüğünü herkes hatırlar) biraz daha fazla şanslı. Kaliteli müzik icra etmesine rağmen pek çok müzisyen ve müzik topluluğunun ABD'de belli bir tanınırlığı olsa bile çoğu zaman pek rağbet görmediğini, kimi zamansa hiç rağbet görmediğini gösteren hayli örnek mevcut. Özcesi bu işte "oldum" demenin yolu, ABD'li tekellerin onay ve takdirini kazanmaktan geçiyor.

Bu ülkelerde popüler olarak kabul edilen müzik tarzlarına bakıldığında Britanya açısından söyleyecek olursak, son çeyrek yüzyılda Blue gibi "boyband"ler ve Spice Girls gibi "girlband"ler ön plana çıktıysa da, ABD'ye nazaran biraz daha spesifik bir hat izlediğinden bahsetmek mümkün. Mesela, pop diye kabul edilen ama aslında bir tür Rock N Roll yapan Beatles ve benzerlerinin 60'lı yılların sonuna doğru başlayıp 70'li yıllar boyunca süren beatnik tarzları; Pink Floyd, The Alon Parsons Project ve Camel gibi progressive müzik³ toplulukları; Eric Clapton'ın Creed ile başlayan şahsına münhasır blues tarzı; 80'erde Sting'in crossover'a çalan tarzı; 80'lerin ortalarında Depeche Mode, Joy Division vb. ile başlayıp 90'ların ortalarına dek süren New-Wave; 80'lerden itibaren görünür olan ama en çok 2000'lerin başında parlayan Indie (Bağımsız) müzik, ki bu sonuncusu, rock, pop, folk, tronica vb. şeklinde pek çok alt tarza da sahip. Ayrıca 2000'lerin başından itibaren neo-progressive bir tarz icra eden Muse ve glam ve indie karışımı tarzıyla Placebo...⁴ vs...

Bir de Britpop var ama o, adıyla müsemma "Brit" bir tarz olduğu için, değişen koşullara karşın hareket alanı çok kısıtlı, bu yüzden ne zaman Britanya dışına çıksa,

3 Uğur Haspolat, bir defasında progressive müzik için şu tanımlı yapmıştı: "Prog müzik diğerleri gibi değildir; yolda yürürken, çalışırken mırıldanamazsınız..." Neden? Çünkü karmaşık bir tarz. Bünyesindeki senfonik, fusion jazz, rock, blues ve elektronik öğelerle tıpkı bir orkestranın iş bölümü ve iş birliğini esas alışı gibi, kolektif bir karakter ortaya koyuyor. Bu açıdan ismindeki progresif sıfatını gerçekten yansıtıyor ve universal bir nitelik taşıyor. Mesela bkz: Pink Floyd'un 1970 tarihli albümüyle aynı adı taşıyan, yaklaşık 20 dakikalık uzun metrajlı şaheseri **Atom Heart Mother** ve Mostly Autumn'ın 2021 tarihli **Graveyard Star** albümünde yer alan **This Endless War** adlı baladı.

4 Placebo, 2013 tarihli **Loud Like Love** albümünde yer alan **Rob the Bank** adlı şarkısına kısa bir video klip çekip, şarkıyı Gezi Ayaklanması'na atfetmişti. Adı "Rob the Bank" olan bir şarkının, bir halk ayaklanmasına atfedilmesi, hani ne derler, manidardır.

kendisine dudak bükülmüş, yani aslında Britanya dışına (burada "Britanday dışı" tabii ki ABD) çıkamamıştı. Manchester'ın bıçkın delikanlıları ve fanatik Manchester City taraftarları olan Liam ve Noel Gallagher kardeşlerin başını çektiği Oasis grubu, kendisine dudak bükülen ve ABD'de meşhur olamayanların en meşhuru. **Wonderwall** ve **Supersonic** gibi parçaları Britanya'da uzun süre hit oldu. 2008'de, aynı yıl çıkan **Dig Out Your Soul** albümüyle MTV'ye konuk oluşu, şeytanın bacağına kırma konusunda bir umut olduysa da, ne yazık ki ötesine geçemedi.⁵ Nitekim grup aynı yıl Liam ve Noel'in birbirlerine -gitarını birbirlerinin kafasında kırarcasına- savurdıkları "*Kendisini lanet olası bir rockstar santiyor!*" salvoları eşliğinde dağıldı. Haliyle 2004'te **Butterfly Effect** (Kelebek Etkisi) filminin, Evan (Ashton Kutcher) ve Kayleigh (Amy Smart)'nin birbirlerini tanımadan birbirlerinin yanından geçip gittiği final sahnesinde **Stop Crying Your Heart Out** şarkılarının çalması, 2005 çıkışlı olan Lyla şarkılarının FIFA 2006'nın soundtrack listesinde yer alması "**zamanın dışında kalmış**" (I'm Outta Time) bir grubu teselli etmese de, onlar için başarı sayılırdı.

ABD'dekileri saymakla bitmez. Yazının başında 50'lerden 2000'lere dek uzanan ufak bir kronoloji çıkarmıştık ama o konunun yalnızca bir kısmı. Kısaca söylemek gerekirse, orada Gogol Bordello'dan Rianne Ross'a, Alice Cooper'a ve daha pek çok isme dek uzanan çok geniş bir yelpaze var. Boybandler/girlbandler ve indie gruplar da cabası... Hatta popüler müzik sektörünün fenomenleri arasında Linkin Park'ı da sayabiliriz. Biraz incelemeye değer.

Chester Bennington ve Mike Shinoda ikilisinin başını çektiği topluluk, 2000'lerin başında ilkin marjinal bir tarz olan nu-metal ile sektöre adım atmış, 2003'teki **Hybrid The-**

ory albümü ile tanınmaya başlamış, 2007'den itibaren özellikle **Shadow of the Day** ile sound'ına elektronik öğeler eklemiş ve çubuğu pop'a doğru bükerek daha geniş kesimlere hitap etmeye başlamıştı. Nitekim 2009'da, **Transformers** filmine özel olarak **New Divide**'ı bestelediler, **The Blackout** şarkıları FIFA 2009'un soundtrack listesinde yer aldı. 2010'da **Catalyst**, FPS türü bir video oyunu olan **Medal of Honor 2010**'un jenerik müziği oldu. Sonrasında onun izinden ilerleyerek poplaşan başka nu-metal grupları da var, Korn, Disturbed gibi... ama müziğin geçirdiği evrim açısından, Linkin Park, avant-garde bir role sahip olanlardandır. Sorun şu ki, müziğin soundı değişse de sözler değişmiyor, hatta gittikçe daha da psikotik-nevrotik bir hal alıyordu. Haliyle LP, bir yanı hep marjinal bir topluluk olarak kalıyordu. Bunda, tipik bir rapçi olarak Mike Shinoda'nın da payı var, ama asıl pay, 2017'deki intiharına dek geçen süreçte Chester Bennington'ın. Kendi

deyimiyle, "*attığı her adımı yeni bir hata, boşa giden her saniyesi kazandığından fazla*"

(Numb) ve "*son derece uyuşmuş*" biri olarak

Chester, ölmeden önceki süreçte hit şarkılarından olan **Waiting for the End**'de (ki ismi bile çok şey anlatıyor) şöyle diyordu: "*Sonun gelmesini beklerken / Keşke dayanacak gücüm olsaydı diye hayıflanıyorum / Çok şey kaldı söylenmemiş / Gidişine se-yirci kalmakta zorlanıyorum /*

Yola devam etmenin ne denli zaman aldığımı bilirim / Yalan söylemenin nasıl hissettirdiğini / Bu hayatı, sahip olmadığım yeni bir şeyle ona tutunarak değiş-tokuş etmek: tek isteğim" Kaçınılmaz kaderin habercisi, görünüşe yansıyan bitmişliğin özdeki teorik açıklaması gibi adeta.

Linkin Park, Chester Bennington ölmeden önce de, onun psikozlarına rağmen yaşayan bir ölüydü zaten, şu an ise adını duyan

5 Britpop'un ABD'ye açılmakta yaşadığı zorluk, Türkiye'ye gelmekte yaşadığı kolaylık ile doğru orantılı. Aynı şey, Oasis, Travis vb. için de geçerli. Bir dönem epey bir fan kitleleri vardı. Ayrıca Britpop'ın, özgün ürünler çıkaramayan Türkiye ile ilişkisini, Gripin'in solisti Birol Namoğlu'nun şu sözleri de anlatıyor: "*İlk dönem bizim tarzımızda da biraz Britpop vardı.*"

neredeysi yoktur. Burada beklenmedik olan, Chester'ın "ani" ölümüydü yalnızca. Dinleyicileri için olabilir ama sektör için bir kayıp olduğu söylenemez. İşler tam da -**Waiting for the End** ile birlikte LP için bir katafalk haline gelen- **In the End**'de Chester Bennington'ın dediği noktaya varmıştı: *Çok uğraştım ve çok aşırıya kaçtım, sonuç olaraksa bunun hiçbir önemi yok."*

ABD'de sektöre mali oligarşi hakim olduğu için orada her dönem biri ya da birileri ön plana çıkarılıyor, yahut "iş bitik" kategorisindekiler arka plana atılıyor. Yani sürekli bir devridaim söz konusu. Belki artık "en çok kaset satan" diye bir kriter eskisi denli yok, ama sosyal medyada en çok takipçisi olan, video platformlarında en çok "tık" ve en çok "like" alan Spotify ve Reezer gibi uygulamalarda en çok dinlenen vb. kriterler var. Radyo ve TV programlarının top listeleri de bu kriterlere göre hazırlanıyor artık. İlk bakışta bu, kimin batıp kimin çıkacağına geniş kitleler karar veriyormuş gibi bir görünüm çıkarıyor ortaya ama hepsi bu değil. Talep bir noktaya kadar etkili oluyor, arz talebi aştığında ise ayıklayıcı ve dengeleyici unsur olarak devreye algoritmalar giriyor.

Gelişen yapay zeka teknolojisiyle beraber, izlediğimiz her bir videodan, dinlediğimiz her bir şarkıdan "beğenebileceğimiz başka videoları / şarkıları" da önümüze çıkaran algoritmalar, elbette bunu veri havuzundan bize dair topladıkları bilgiler vasıtasıyla da yapıyorlar ama bu algoritmalar sayesinde birbirleriyle hiç alakası olmayan videolar arasındaki geçişkenlik olasılığı da oldukça artıyor.

Algoritmaların yeni yeni yaygınlaşmaya başladığı dönemde, viral videolardan birinin altına bir genç tarafından yapılan şu yorum yeterince açıklayıcıydı: *"Arif'in Manchester'a attığı golden nereye geldim ya!"*

Vaziyet böyle olunca, artık sesi güzel olmanın, az biraz şık giyinmenin, fotojenik olmanın ve iyi enstrüman çalmanın, Amerikan müesses nizamı açısından pek de kıymeti harbiyesi kalmıyor. Bu kriterler ABD'de, "Türkiye'de üniversite mezunu olmak" kadar sıradan. Piyasanın ihtiyaçları değiştikçe, ihtiyaç duyulan şarkıcı **figürleri** (resim ve heykel sanatından varlıkların biçimi anlamında) de değişiyor. Böylece tüm figürler, piyasanın ihtiyaçlarına ve kriterlerine göre pozisyon alıyor. Aynı süreç, söz konusu şarkıcı figürleri içerisinde ön plana çıkarılacak olan **modellerde** (resim ve heykel sanatında, baka baka benzetilmeye çalışılan nesne özne anlamında) de işliyor.

Model ya da figür olma trenini çoktan kaçırmış, trendin dışında kalmış olanlardan bazıları ise, şayet şanslılarsa, tencereyi kaynatacak kadar popülerleşebiliyor.

İlk çıktığı 90'lı yıllarda, ABD'nin en marjinallerinden sayılan Anti-flag ile aşık atacak kadar punk olan Green Day'in bile zamanla poplaşması boşuna değil. Belki bu hususu **American Idiot**, **21st Century Breakdown**, **21 Guns** şarkılarını yazacak, John Lennon için hazırlanan tribute albümünde **Working Class Hero**'yu coverlayacak, albümlerine **Revolution Radio** adını verecek kadar kafasına takan Green Day, "model" ya da "figür" olmak gibi bir derdi yoksa da, tamamen

silinip gitmek istemiyorsa biraz olsun poplaşması gerektiğinin farkında. Böylece, hem asi hem sistem için bir unsur olarak, piyasa ona, “model” olabileceği dar da olsa bir alan açıyor.

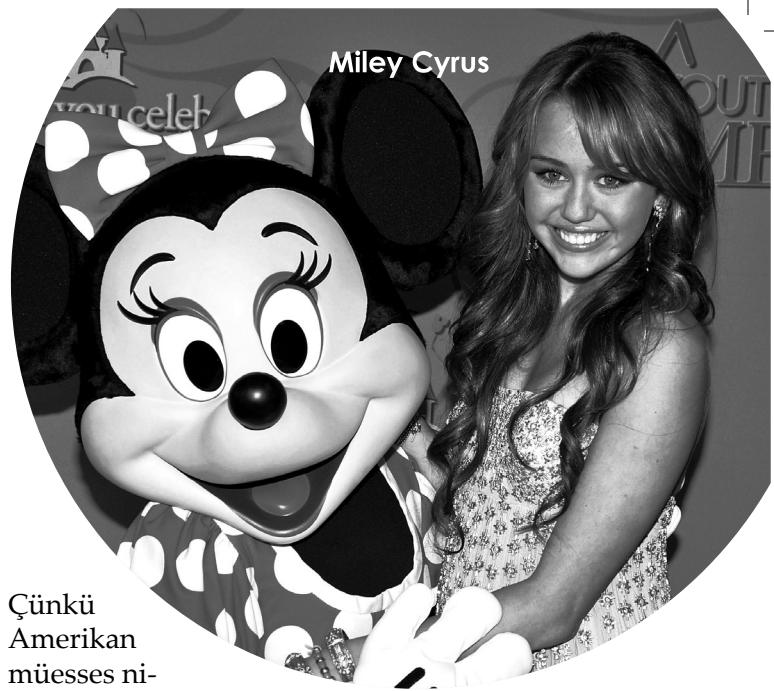
Green Day hala bir grup anarşist “rebel boy”un dinlediği müziği icra ediyor, ama Anti-flag tarzı punk tarihe karışalı çok oldu. Çeşitli şarkıcıların yer aldığı Punk Goes Pop başlıklı Vd albümler, bu konuya atfen bu yüzden yayınlandı.

Green Day’i poplaştıran koşullar, All Time Low, Boys Like Girls, The Academy Is... gibi hiçbir şeyi anlatmamaya başlayan isimleriyle “high school” tarzı power-pop / pop punk gruplarını doğurdu. Akımın finansmanı ise Epitaph Records, Fueled by Ramen vb. teknelci prodüksiyon şirketleriydi.

Söz konusu Amerikan müesses nizamı olunca, ona uygun figürler ne kadar çok çeşitlilik gösteriyorsa, bu çeşitliliğe paralel bir yüzeysellik de gösteriyor. Örneğin son çeyrek asırda pek çok figür piyasaya sürüldü ama ezici çoğunluğunun piyasanın ihtiyaçlarına karşılık verebildiği söylenemez. Mesela, 2000’lerin başında ortaya çıkmasıyla yok olması birkaç yıl içinde gerçekleşen Britney Spears, skandallar kraliçesi olarak fazla sanyasyoneldi.

Şöyle bir dönüp bakınca model olamayıp yalnızca figür olarak kalanlar da dahil, çoğunluğunun kadın olduğunu, hepsinin pek çok açıdan birbirinin büyük ölçüde aynısı olduğunu fark ediyoruz. Sanki müzik tekelleri, “biri tutmazsa öbürü tutar belki” mantığıyla birden fazla spor toto kuponu dolduruyor gibi. Öte yandan, bunların dinleyici kitlesi de oldu olası **teenager** kesim, yani 13-19 yaş arasındadır. Bu konuda ne uzar, ne de kısalırlar. Akla ilk gelenler: Selena Gomez, Demi Lovato, Miley Cyrus vb. olarak sayılabilir. Nitekim bu üçü, Disney’in daha çocukken parlattığı figürlerdir. Ortaya çıkmasıyla ortadan kaybolması bir olan figürler de var tabii: Jodo, Ashley Tisdale ve Gossip Girl’ün kötü kalpli karakteri Leighton Meester gibi...

Gerçi “Disney-backed” olmalarına rağmen ne Selena Gomez ne Demi Lovato, ne de Miley Cyrus model olabildi, aksine üçü de figür olarak kaldılar.

Çünkü Amerikan müesses nizamının modeli olmaya uygun değillerdi. Birincisi Latin kökenliydi, ikincisi şöhreti kaldıramayıp kendisini uyuşturucuya kaptırmış kendisine bile hayrı olmamakta tam bir “model” olmuştu. Üçüncüsü ise, nihayetinde, “rebel girl” tarzında ergence de olsa kendisini feminizme kaptırıp, **“Kendime, adıma yollanmış çiçekler olabilir / kendi kendimi dansa kaldırıp elimden tutabilir/ kendimi senin sevebileceğinden daha çok sevebilirim.”** diyerek müesses nizamın dışına göz kırptı.

Tabii ki, Miley Cyrus’ı müesses nizam için uygunsuz hale getiren etmenler yukarıda sözleri geçen **Flowers** şarkısıyla başlamadı, 10 yıl öncesinde de benzer eğilimleri gösteriyordu.⁶ Fakat **Flowers’a** bakarak şunu söyleyebiliriz: Miley Cyrus’ı, Amerikan müesses nizamı için uygunsuz hale getiren şey ne yaptığından çok ne yapmayı reddettiği. Bu uygunsuzluğu perçinleyen, onun, “erkeğe muhtaç kadın” rolünü, feministçe de olsa reddetmiş olmasıydı.

Ama bu reddediş, sistemin kendi allayıp pulladığı bir figür olarak Miley Cyrus’ta öylesine cılızdı ki, sistem, cılızlığı feministliğiyle ereksel bir korelasyon içindeki bu reddedişin etkisini, 2023’te düzenlenen Grammy ödüllerinde Miley Cyrus için “mütevazı” sayılan bir ödülü kendisine vererek kırdı. **Flowers** bir anda, **“sensiz de her şeyi yapabilirim, sana muhtaç değilim”** çizgisindeki bir şarkıdan, Britney Spears’ın **“seninle değilken aklımı kaçıyorum,”** dediği **Hit Me Baby One More Time** ayarında bir lakırdıya dönüştü.

6 Her yerde ABD bayraklarının olduğu **Party in the USA** ile **Bounce** şarkısının klipleri arasındaki semiyotik farklılıklar üzerinden bu süreci gözlemlemek mümkün.

Taylor Swift

Sistem amacına ulaşmıştı. Ne de olsa Miley Cyrus "aile"den biriydi ve atarlı-giderli bir şarkı yapmış da olsa, aile içinde böyle şeylerin yaşanması doğaldı. Bu açıdan Miley Cyrus ile sistemin ilişkisi, tam bir "baba-kız" ilişkisidir. Ama üvey kızı....

Bütün bunlar, niçin Miley Cyrus'un ya da başkalarının değil de Taylor Swift'in başmodel yapıldığını anlamamıza yardımcı oluyor. Taylor Swift'in ilk çıkışı 2007-2008 yıllarına rastlıyor. Aynı yıllar, psikolojik tedaviden yeni çıkmış olan Britney Spears'ın da Womanizer ve Circus ile akıntıya karşı kürek çektiği yıllardı. O zamanlar, bir yandan adeta Appalachia'lardan gelmiş bir "kasaba kızı"-nın country müziğini yaparken, öte yandan da şarkılarına power-pop tınları serpiştiren secondary (liseli) bir ergendi. ABD'de genç jenerasyonun içinden her yıl böyle binlercesi çıkıyor. Taylor Swift, o dönem ABD'de çok tanınmamakla birlikte belli bir *teenager* kesisi-

7 Yine Disney'in henüz çocukken parlattığı figürlerden biri olarak Sabrina Carpenter, sesinin benzerliğine ek olarak, diğer açılardan da Taylor Swift ile benzer bir güzergah izliyor. Bkz. Man Child şarkısı ile Taste şarkısı.

mince dinleniyordu. Country ile power-pop'u -moda tabiriyle- "kombin" etse de, sonuçta country müzik yapıyordu ve country, her ne denli ABD'nin köklü tarzlarından olsa da, salt haliyle gelenekselliği yansıtıyordu.

Bu durumda, o dönem Taylor Swift'in niçin listeleri sallayamadığı anlaşılırdır.

Derken, önce tarzını değiştirdi, sonra bir baktık ki Taylor Swift listeleri sallamaya, haftalarca "number one" olmaya, en çok tıklanan listelere girmeye, gittikçe ABD'nin görünen yüzü, *modeli* olmaya, sosyal medyanın 100 milyon takipçili bir fenomeni olmaya doğru koşmaya başladı. Olayların şipşak gelişimine bakınca, işlerin Taylor Swift'in çok çalışıp azmetmesiyle değil, ona ABD mali sermayesinin bir parmak siklet koymasıyla gerçekleştiğini anlamak için kahin olmaya gerek yok.

Peki neden Taylor Swift?

Her şeyden önce, rock n roll, punk gibi marjinal tarzları değil de country müziği seçmiş olması, ilk bakışta ona Appalachia'lardan gelmiş bir "kasaba kızı" havası veren bir dezavantaj olmasına rağmen, aynı dezavantajı ona, kırsal kesime mensup bir Beyaz Amerikalı, dolayısıyla "iyi aile çocuğu" havası veren bir avantaja dönüştürüyor. Diğer açıklarını ise, zaten power-pop vb. ıvır-zıvırla kapatıyor. Böylece, hem "bizden" olan, geleneklere-göreneklere saygılı bir model, hem de kendi içine kapanmayan modern bir figür olabiliyor.⁷

Bu iki özelliği, onun, Amerikan mali sermayesinin gözünde, herkesin arasından ön plana çıkması için yeter. Zira her iki özelliği de tek bir kişide her zaman aynı anda bulmak, sistemin çöken hegemonyasını yeniden tesis etmek kadar olanaklı. Bu durumda, sesinin hiçbir ayırt edici özelliğe sahip olmasının, yazdığı sözlerin saçmalığının hiçbir tayin edici önemi kalmaz.

Eğer *teenager* değilse, Taylor Swift'in herhangi bir şarkısını -geçtik ezbere söylemeyi- mırıldanacak kadar bilen kişi sayısı bile çok azdır. Mesela, şarkı sözlerine bakınca, *Love Story* (Sevda Masalı)'de olduğu gibi, onun ne türden bir *singing without speaking* sendromuna mahkum olduğu görülebilir. Sözler kabaca şöyle: "*Sen prens olacaksın / prenses ben de / Tıpkı bir sevda masalı bebeğim, sen yeter ki 'he' de.*"

Bu biçimiyle, İbrahim Erkal featuring Demet Akalın gibi görünüyor, haliyle abartılı gelebilir. Ama onun ABD’de ve dünyada country ile temsil ettiği geleneksellik ve pop ile temsil ettiği modernlik bizde tam da İbrahim Erkal - Demet Akalın seviyesine tekabül ediyor.⁸ Şarkılarında, ponpon kızlar misali koro halinde “hey-hey!” demesi ise, Küçük Ceylan’ın “tey-tey!”lerinden farksız. Aralarındaki tek fark, birini Amerikan mali sermayesi fonlayıp parlatıyor, diğerini ise Türkiye işbirlikçi tekelci sermayesi. Ama bu farkı, birini sosyal medyada 100 milyon takipçili global bir “star”a (ironiktir, Rusya ve Çin’de böyle bir “star” tanınmıyor!) dönüştürürken, diğerini sabah kuşağı programlarının “yaralı” müdavimi olmaya mahkum ediyor. Appalachia’larda doğmuş olsaydı tüm dünyanın Little Gozelle adıyla tanıyacağı Küçük Ceylan, felekten işte böyle bir kelek yiyor. Eh, emperyalizme göbekten bağımlı bir ülkede “sanat” icra etmenin o kadcarcık dezavantajı da olsun ama, dimi...

Peki, ABD gibi emperyalist bir merkezde müzik icra etmesine rağmen, Taylor Swift’in içerik olarak da, biçim olarak da gerilerde sürünmesinin sebebi nedir?

Daha önce bahsetmiştik, ama tekrar üzerinden geçelim: İkinci Dünya Savaşı’nın ardından ABD’nin emperyalist dünyanın efendilik koltuğuna oturması ve buna bağlı olarak, Sovyetler Birliği ile girilen yarış, ABD’de her teknik ilerlemenin, müziğin 2000’lere gelene dek Soğuk Savaş boyunca 10 yıllık periyotlarla başkalaşım geçirip daha da yaygınlaşan bir seyir izlemesini koşullayan bir faktördü. Buna karşın, 2000’lerden itibaren, yeni bir şey üretememe krizi, diğer alanlarda olduğu gibi sanat alanı için de karak-

teristik bir durumdur. Bunu koşullayan ise, bir sistem olarak emperyalizmin aynı yıllarda başlayan topyekûn çöküşüdür.

Aleksandr Spirkin’i hatırlayalım: *İlerleme ve gerilemeyi* tarif ederken; *nesnel gerçeklik içinde fiilen birlikte var olan bir olgudan bahsedip, onu yükselen ve alçalan hat boyunca gelişme biçiminde iki farklı yöne ayırdıktan sonra şöyle devam eder:*

“Yükselen hat boyunca gelişme, basit olandan karmaşığa, daha mükemmele, daha hassas örgütlenmeye, daha zengin potansiyele ve daha büyük bilgi hacmine yönelik gelişmedir ve yapının daha da arıtıldığı, madde ve enerjinin biriktiği ve kodlanmış enformasyon kapsamının büyüdüğü bir süreçtir. Alçalan gelişme ise çürüme, yozlaşma, yoksullaşma ve ayrışma yoludur.” (age, s. 61)

Yükselen hat boyunca gelişme, üretici güçlerde var olan gelişmişlik düzeyi ile ufukta beliren sosyalizm; alçalan hat boyunca gelişme ise, bir sistem olarak emperyalizmin topyekûn çöküşe geçmesidir. Her ikisi de geri döndürülemezlik ilkesine tabidir. Dolayısıyla, nesnel koşullar sosyalizme doğru ilerledikçe, emperyalizmin çürüyen, yozlaşan, yoksullaşan ve ayrışan yanı daha da belirgin hale geliyor. Tam da Marx’ın dediği gibi, burjuva sınıf, gücünün zirvesinde lümpen proletaryayı yeniden canlandırıyor. Bu lümpenliğin, *çürüme, yozlaşma, yoksullaşma ve ayrışma yolunun politikadaki modeli* Donald Trump⁹, ekonomideki *modeli* Elon Musk, müzikteki modeli ise Taylor Swift’tir.

Bir Amerikan atasözü vardır: *Cream always rises to the top*. Çok çalışanın, azmedenin başarıyı yakalayacağı, zirveye çıkacağı anlamına gelir. Buldukları konumlara paraşütle inen “bu üç isim (ve daha benzerleri de), atasözünün yalanlanışının cisimleşmiş

8 Fazıl Say yıllar evvel yaptığı “arabesk yavaşlıktır” çıkışının (ki buna en çok itiraz edenlerden biri de İbrahim Erkal’dı) ardından, isim vermeden Demet Akalın’a da gönderme yapmış, yazdığı şarkı sözlerini şöyle karikatürize etmişti: “Sevdim seni özden beri / aşkım aşkım yarım yarım.” Şimdi bu sözler, Taylor Swift’inkilerle karşılaştırılsın.

9 Bir iki hafta önce, destekçileri tarafından hazırlanan bir videoda, Trump’ın 7 milyonluk bir gösterici kitlesi üzerine F-35’ten bok atması, hiç şaşırtıcı olmamıştı. Bu örnek üzerinden de bir imam-cemaat ilişkisi kurulabilir.

halleridirler ve *kaymanın her zaman zirveye doğru* olmadığını, dibe doğru da olabileceğini kanıtlamaktadırlar.

O, bu çürüme ve yozlaşmanın modelliğini tam da bağrından çıktığı sistemin karakterine uygun biçimde icra ediyor, öyle ki, son başkanlık seçimlerinde *"Taylor Swift'i tarafına çeken seçimi kazanır"* türünde laflar dönüyordu. Hayatı boyunca dinleyici kitlesi 13-19 yaş sınırını geçmeyen bu "so-called star", kendisini birden milyonlarca insanın kaderini belirleyebilecek bir siyasi kanaat önderi konumunda buldu. Onun vereceği karara göre ABD'de demokrasinin ya da totalitarizmin kazanacağı tespitini yapanlar, Trump'ın Taylor Swift'in kedisine neyse ki hakaretamiz ifadeler kullanması ve bunun üzerine şarkıcının Kamala Harris'i destekleyeceğini açıklamasıyla derin bir nefes olsa da, Taylor Swift'in bir tweet atarak demokrasi uğruna harcadığı yoğun (!) mesai, ABD'ye demokrasiyi getirmeye yine de yetmedi. Resmen kara mizah konusu! Ama evet, izahu olmayan şeyin mizahu olur.

Sorulsa, belki de bu kadarını kendisinin bile beklemediği cevabını verecektir. Sonuçta o, ipleri başkasında olan bir kukladan ibarettir ve ABD mali sermayesi soytarıdan kral yapmaya da çalışır (gerçi çöküşe geçen hegemonyasıyla artık buna da kabil değil; Zelensky örneğinde görüldüğü gibi), ama Taylor Swift gibi ne kokar ne bulaşır bir tipten *demokrasi mi totalitarizm mi* sorunsalının belirleyicisi bir siyasi kanaat önderi çıkarmaya yeltenmek, eldeki avuçtaki her şeyini tüketmiş bir sistemin işi olabilir ancak.

Rosa Luxemburg'un "sosyalizm ya da barbarlık" biçiminde ortaya koyduğu karşıtlığı düşününce, üretim araçlarının özel mülkiyeti ile üretimin toplumsal niteliği arasındaki antagonizmanın, emperyalizmin topyekûn çöküşe geçtiği bir dönemde nasıl zirve yaptığı ve üstyapı alanlarında ne tür bir "barbarlık" olgusunu gözler önüne serdiği daha da keskin bir hal alıyor.

Italo Calvino, bu "barbarlık" olgusunu *obbietti* (nesnelere) adıyla kategorize ederek; *"Bunlar nelermiş, teker teker sıralayalım: sahip olduğumuza inandığımız, oysa bizi ele geçiren nesnelere; bize bizzat hizmet etmesi gerekirken, kölesi haline gelmekte olduğumuz gelişmiş üretim; işlevi düşüncemizi yaymak iken düşünmeyi sürdürmemizi engellemeye çalışan kitle iletişim araçları; bize esenliğin rahatlığını değil, zorlama tüketimin kaygısını veren üretim ürün bolluğu,"* diyor ve sözlerini şöyle bağlıyor: *"sevdiğimiz her yere ucube bir çehre dayatmakta olan inşaat humması; sevgilerin, aşkların havasız bitkiler gibi solduğu ve başkalarıyla ve kendimizle her konuşmanın, daha doğuş aşamasında söndüğü sözle dolu dolu günlerimiz..."* (Yeni Bir Sayfa, s. 99)

"Beatnikler ve Sistem" başlıklı bir yazıdan olan bu pasaj ta 1962 yılından. Yani milyonlarca insanın yaşamını yitirdiği bir savaştan henüz 17 sene önce çıkmış, ABD'nin Marshall Planı'nı da aynı yıllarda almış bir dönem Avrupa'sını tarif ediyor. Bilindiği üzere, Avrupa, o yıllarda -popüler deyimle- "kalkınmacı" bir yol izliyordu. Yazının birkaç yıl sonrasında İtalya'da Adriano Celentano'nun, İspanya'da Julio Iglesias'ın, Fransa'da Mireille Mathieu gibi isimlerin çıkış yaptığı biliniyor.

Ama kullandığı zaman modlarına bakılırsa, Calvino da *"fait accompli"* (oldubitti) bir olay üzerinden değil, bir süreç üzerinden konuşuyor. Bu açıdan belli bir öngörüsü var.¹⁰ Nitekim 80'lere gelindiğinde, Avrupa'da Julio Iglesias, Mireille Mathieu gibi isimlerden çok, Modern Talking gibi züppeler, Scorpions gibi anti-komünistler görünür olmaya başlamıştı. Bu türden kimi doğru noktalara değinmesine

10 Dolayısıyla bugünü de anlatıyor. Il Divo ve Alessandro Safina gibi istisnaları tenzih ederek, bugün Avrupa'da niçin M. Mathieu, J. Iglesias vb. sanatçıların çıkmadığı sorulabilir. Cevap basit: Emperyalist-kapitalist sistem tüm şaşası ile birlikte ışıkları açık, içi ise bomboş bir evdir.

karşın, Calvino'nun sözleri, bohemliğin getirdiği tek yanlılıkla sakat bir mantığa dayanıyor.

Calvino'nun buradaki birinci "günah"ı, görünümünün çarpıcılığına aldanıp gelişimin salt çürüten, yozlaşan, yoksullaşan ve ayrışan yönüne odaklanması, onu mutlaklaştırmasıdır.¹¹ Halbuki "Asli olmayan, görünürde olan, yüzeysel olan çoğu zaman kaybolur, 'öz' kadar 'sağlam', kuvvetli bir şekilde yerleşik değildir." (Lenin'den akt. A. Sheptulin, age. s.309). Demek ki gelişimin, Calvino'nun mutlaklaştırdığı alçalan lümpen unsurlarının gericiğine karşın, kalıcı olan yükselen niteliği de mevcuttur.

İkinci "günah"ı ise, birincisine bağlı olarak, sayıp döktüğü tüm bu olgulardan yine bohemce bir mız-mızlıkla şikayet etmesidir.

Aslında, o olguları mutlaklaştırdığı için, başka çaresi de yoktur. Onun *obbietti* (nesnel) diye kategorize edip tanımladığı "barbarlık", özünde yabancılaşmadır. Ve bakalım Marx, aynı yabancılaşmadan nasıl bir sonuç çıkarıyor:

"Yabancılaşmanın 'katlanılmaz' bir güç, yani insanın ona karşı devrim yaptığı bir güç haline gelmesi için, onun insanlığın büyük bir çoğunluğunu tamamen 'mülkiyetten yoksun' hale ve aynı zamanda gerçekten mevcut olan bir zenginlik ve kültür dünyasıyla çelişkin hale getirmesi gereklidir; öyle şeyler ki, her ikisi de üretici güçlerin büyük ölçüde artmasını, yani üretici güçlerin gelişiminin yüksek bir evresini varsayarlar." (Alman İdeolojisi [Feuerbach], s.61)

Açıktır ki Marx, Calvino'nun bohemce bir mız-mızlıkla sayıp döktüğü olguların, yani "katlanılmaz" bir güç olarak yabancılaşmanın temelinde yatan üretici güçlerin gelişiminin yüksek bir evresi ile, bunun sonuçları olarak yabancılaşmanın insanlığın büyük bir çoğunluğunu tamamen "mülkiyetten yoksun" hale ve gerçekten mevcut olan bir zenginlik ve kültür dünyasıyla çelişkin hale getirmesini, o yabancı-

laşmayı ortadan kaldıracak olan *devrimci bir güç* ile ilişkilendirir.

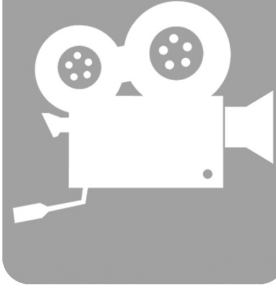
Özcesi, Marx'ın burada vardığı, ama Calvino'nun varamadığı sonuç şudur: Üretici güçlerin yüksek bir gelişim evresi, yabancılaşmayı katlanılmaz bir güce dönüştürür; böylece insanlık da onu ortadan kaldıracak bir devrimi kafasına koyar. Gelişimin yükselen ve alçalan yönleri arasındaki korelasyon bunu gerektirir.

Bitirirken, 80'lerden hit bir şarkıyı hatırlatalım: Televizyonun icadıyla radyo yayınlarındaki müzisyenliğin pabucunun dama atılışını anlatıyor: *Video Killed the Radio Star*. Sosyal medyayla birlikte ortaya çıkan algoritmaların da "video star"ların işini bitirmeye çoktan başladığını söylemek mümkün. Öyle ki, dinleyici kitlesinin talebi 1 dk 30 sn'yi geçmeyen şarkılara doğru yoğunlaşma eğilimi gösteriyor. Bu noktada, yapay zeka teknolojisinin de müzisyenlik uğraşının işini hepten bitireceği üzerine çokça şaibe dolaşıyor ortalıkta.

Bu hususu Sting'e sorduklarında, verdiği cevap spontane materyalist bir içerik taşıyor: "İyi, hoş ama yapay zeka, insana özgü olan bir şeyden yoksun: kusur." Sting'in burada, "onlarda yok, bizde var" biçiminde "kusur" diye adlandırdığı şey, günlük yaşamda insanın diyalektik ve soyut düşünme yetisinde somutlanıyor. Bilindiği gibi, yalnızca 0-1 mekanik ("kusursuz") mantığıyla çalışan yapay zekanın diyalektik düşünme yetisinden yoksunluğu, onu insan düşüncesi karşısında kusurlu kılıyor.

Bu kusuru da ancak, üretim araçlarına toplumsal ölçekte sahip komünist toplum insanının teknikle iç içe emek faaliyeti kapatabilir. Sanatsal faaliyet de ancak bu şekilde insanı besleyen ve geliştiren bir rol oynayabilir; ancak bu şekilde *pour soi* (kendisi için) bir faaliyete, insanlığın kolektif faaliyeti haline dönüşebilir. Lümpenliğin kitlesi ancak böyle kazanılabilir.

11 Bununla sınırlı kalırsa, mantığın bir sonraki adımı, dizgesel olarak, *Fight Club* filmindeki Tyler Durden misali, "sizler sürdüğünüz arabalar, giydiğiniz elbiseler, kullandığımız telefonlar, attığımız tweetler, aldığımız likelar değilsiniz!" şeklinde simülatif bir ajitasyon çekmek olur.

toprak güney

İtalyan Yeni Gerçekçi Sineması

Rossellini, De Sica, Zavattini, Visconti

Mitlere neden ihtiyaç duyarız; mitler bize ne anlatır?

Doğayı ve hayatı anlamlandırma çabasının bir sonucu olduğu kadar, egemenlerin iktidarını pekiştirmenin de bir aracıdır mitler. İlk mitlere baktığımızda; yaradılış mitleri, cennetten kovulma ve ilk günah miti, ölüm ve yeniden doğuş miti, büyük tufan miti gibi hemen hepsi ortak bir monomit¹ olan bu anlatılar, zaman geçse de sürekli yeniden üretilen ve günümüzde de birçok toplumun, özellikle egemenlerin sırtını yasladığı tarihsel ve toplumsal referanslar olmuştur. En sık kullanılan mitlerden biri de kahramanlık mitleridir.

Birçok kahramanlık mitinde, topluma zarar veren bir düşman, kahramanı yola çıkmaya(savaşmaya) zorlar. Bu kahraman başlangıçta istekli değildir. Kendi gündelik hayatını ve düzenini eskisi gibi sürdürmek ister. Ancak birileri onu yola çıkmaya çağırır. Bu çağırıcı; kişi ya da toplumdur. Kahramanın yola çıkmasını, düşmanı alt etmesini bekler. Kahraman yola çıkar ve düşmanı alt eder. Sonra toplumuna geri döner. Ancak, kendisi artık dönüşmüş, gerçek kahraman olmuştur. Campbell'in "monomit" dediği bu

¹ Joseph Campbell'in mitoloji ve anlatı yapısı üzerine kurduğu dünyada "monomit" (çoğunlukla *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* olarak bilinir); dünyadaki tüm mitlerin, efsanelerin ve hikayelerin temelinde yatan tek bir ortak anlatı biçimi olduğu fikrine dayanır.

Roberto
Rossellini

Vittorio
De Sica

Cesare
Zavattini

Luchino
Visconti

anlatı yapısı, çoğu kahramanlık hikayelerinde ortak. Kişi ve olaylar, anlatının diğer tüm bileşenleri değişse bile, bu “kalıp hikaye” ortak; Gılgamış’ta da Truva Savaşı mitinde de Yüzüklerin Efendisi ve Matrix filmlerinde de...

Mitlerin en büyük işlevlerinden biri, tarihsel referans yoluyla kitleleri etkileyebilmesidir. Kahramanlık hikayeleri bu sebeple iktidarlar tarafından oldukça işlevli görülür. Mussolini de bu yolu denemekten geri durmamıştır. İktidarını pekiştirmek ve kendini “ihtiyaç duyulan kahraman” olarak göstermek için, Roma döneminin büyük komutanlarına, “atalara” sığınmış; çok büyük bütçeli bir film yaptırmıştır. Bu filmi yaptırmasının nedenlerinden biri de Hitler’i anlatan ve büyük ses getiren 1935 yapımı “İradenin Zaferi” filmidir.

Hitler’i ve 1934’te Nürnberg’de düzenlenen Nazi Partisi Kongresi’ni konu alan İradenin Zaferi, belgesel tarzı bir film. Nazi kongresinin gerçek görüntüleri kaydedilir ancak basit bir belgesel havasıyla hazırlanmaz film. Açılış sekansında Hitler’in uçağı bulutların arasından yere iner ve “*bir ilahi güç, gökten süzülerek iniyor*” mesajıyla film açılır. Uçak iner; Hitler, halkın açtığı koridorda yürür. Yol boyunca binlerce insan sıralanmış, onu selamlar, ona çiçekler sunar. Askerler ve eli kürek tutan işçiler Hitler’i selamlar. Halkın her kesimi, iradesini tek bir lidere bağlamıştır. Film, lider kültürünü, bir liderin toplumun her kesiminden insanı nasıl bir araya getirip ortaklaştırdığını anlatan mitsel bir anlatıma sahiptir. Kaos ve yıkım içindeki bir toplum için bu anlatı hem çok etkili hem de hayat kurtarıcı boyuttadır.

Mussolini İtalya’ında ise, egemenliği pekiştirmek için İradenin Zaferi tarzında bir belgesel çekmek yerine, eski bir “epik olayı” filme taşıyarak, “ataları çağırarak” akla gelir. Fikir iyidir ama sonuç, istenilen gibi olmaz ve çok da etki doğurmaz. Mussolini’nin yaptırdığı bu film, 1937 yapımı **Scipione L’africano** (Afrikalı Scipio).

Bu filmde, çok eski tarihli gerçek bir olay işlenir: 2000 yıl kadar önce, Roma ile Kartaca arasında geçen Pön Savaşları... Kartaca komutanı Hannibal, fil ordusuyla Roma’ya girmiş ve Roma’yı tehdit etmiştir. Roma

senatosu çaresiz haldeyken, Roma’nın ünlü komutanı Scipio öne atılır ve savaşı doğrudan düşmanın kalbine, Afrika’daki Kartaca’ya taşımayı önerir. İtirazlara rağmen bir ordu kurar, Afrika’ya gider ve Hannibal’ı yenerek Roma’yı kurtarır.

Bu anlatının Mussolini İtalya’sını heyecanlandırma nedeni, sadece kahramanlık ve kurtarıcı mitini diriltmek değildir. Filmin yapım yılından hemen önce, hatta film daha çekim aşamasındayken, İtalya, Habeşistan’ı işgal ediyordu. Mussolini, tıpkı 2000 yıl önceki savaşta, Hannibal ordusunu alt eden ünlü Romalı komutan Afrikalı Scipio gibi, Afrika’yı işgale girişmişti. Tarihsel referanslara, atalarına “sığınması”; toplum nezdinde bu işgalin tarihsel bir hak ve görev olduğunu vurgulamaya yarıyordu. Filmde, ordunun bir kesimi dahi oynatılmış, devletin büyük imkanları seferber edilmiş, ancak güçlü bir anlatı kurlanamamıştır.

Faşizm yenilene kadar, İtalyan sineması bir girdap içindedir. Faşizm yenilmeye yüz tutmaya başlayınca, yeni gerçekçi sinema anlayışı kendini göstermeye başlar.

YENİ GERÇEKÇİ SINEMA KOŞULLARINI BULUYOR

İtalyan yeni gerçekçi sineması, koşullarını hemen hemen 2. Dünya Savaşı’nın sonlarına doğru bulur. Faşizm döneminde ise bu akımın etkisinde film çekilmesi pek de muhtemel olamamıştır. Akımın esas etkili olduğu yıllar, 1943-52 yıllarıdır. Sonrasındaki yıllarda savaş koşulları ve toplumsal koşullar değişmiş, akım etkisini yitirmiştir.

Yeni gerçekçiliğin temsilcilerinden Vittorio De Sica’nın, akımın neye karşılık geldiğine dair görüşleri şöyle özetlenebilir²: “*Yeni gerçekçilik; gerçeğin son derece inandırıcı biçimde yeniden yaratılması, toplumsal ve siyasal olguların, sıradan insanın yaşamı üzerindeki etkilerini irdeleyen basit ve yalın temalar, sıradan insanın kendiliğindenciliğini yansıtan oyunculuk, son derece yalın ve karmaşık olmayan çekim açıları, kompozisyon, hareketler, yalın, basit bir kurgu, son derece gerçekçi ışıklandırma demektir.*”

Faşizmin ülkeyi sürüklediği savaş ve yıkım; yoksulluğu artırmış, işsizliği kol gezer hale getirmiştir. Hem savaşın getirdiği yı-

2 Eylem Şen Yazıcı, 1945 Sonrası İtalyan Sinemasında Faşizm Eleştirisinin Estetik Politikası, DEÜ GSE Yüksek Lisans Tezi, İzmir-2020

kımdan hem bütçe ayrılmamasından dolayı kullanılamaz hale gelen film stüdyoları, yerini dış çekimlere bırakmıştır. Doğal ışık, doğal mekan(sokak), en önemlisi de doğal insan (profesyonel olmayan oyuncu) kullanılmıştır. Ekipman ve donanım eksikliği, film çekmek için gerekli bütçenin olmayışı, filmlerin halktan insanlarla çekilmesi ve kameranın sokağın tam içine girerek hem savaşın verdiği tahribatı apaçık kayda alması hem de kentteki tüm maddi-manevi yıkımın kameraya yansması, filmlerin çoğuna belgesel havası katmıştır.

Yönetmenlerin ortak noktası, savaş sonrası İtalya'sına ayna tutmak olan filmler çekmekti. Faşizmin yıkılışının ardından iş başına gelen demokratik ve anti faşist koalisyonla dayanan devlet yönetimi de bu dönemde sinemaya destek verir. Faşizmin tahribatının kayda alınması ve perdeye aktarılmasını, kendi yönetimleri için de yararlı bulurlar.

Akımin etkisiyle çekilen ve akımı besleyen bazı büyük filmlerden bahsedelim şimdi.

ROSSELLİNİ: "ROME, OPEN CITY"
VE "PAISAN"

Dönemin en çok öne çıkan İtalyan yeni gerçekçi sinemacısı, akıma kök veren yönetmeni; sinema tarihçileri tarafından **Roberto Rossellini** kabul edilir. Yönetmenin iki önemli filminden söz edelim: "Roma, Açık Şehir" ve "Paisan".

"Roma, Açık Şehir" filmi (1945 yapım), işgal altındaki Roma'da geçer. Bu film, İtalyan yeni gerçekçiliğinin manifestosu olarak kabul edilir. Film, İtalya'da henüz Nazi işgali devam ederken çekilmiş, savaştan kalma metruk ve yıkık binalar olduğu gibi kullanılmıştır.

Literatürde "open city" kavramı, uluslararası savaş hukukuna dayanan bir kavramdır. Savaş hukukuna ilişkin Lahey Sözleşmesinde, bir yerde "açık şehir" statüsü ilan edildiğinde, o şehir "savunulmayan şehir" statüsüne girmekte ve şehre giren işgalcilerin saldırıyı kesmesi; şehrin tarihi, dini, mimari yapısına zarar vermeyip koruması gerekmektedir. Amaç, artık savunulamayacak durumda kalan bir şehrin yıkımını engellemektir.

İtalya'da faşizm yenilince, Nazi Almanyası ile olan ittifak da sona ermiştir. Nazi yönetimi, İtalya'yı işgal eder. 1943 yılında Roma, "açık şehir" ilan edilir. Amaç, şehre saldırı yapılmasını engellemek ve Katoliklerin merkezi olan Vatikan'ın saldırıdan korunmasını sağlamaktır. Ancak Naziler "açık şehir statüsüne" uymaz ve her yerde saldırıyı sürdürür. Rossellini'nin bu filmi de 1944 yılında geçen Nazi işgali altındaki Roma'yı anlatır.

Film, Gestapo'dan kaçan İtalyan direniş lideri Manfredi'nin, ona saklanması için yardım eden Pina'nın ve direnişçilere cesurca destek veren rahip Don Pietro'nun trajik hikayesini anlatır. Anlatı, salt bir kaçış öyküsü sunmanın ötesine geçerek; savaşın sivil halk üzerindeki yıkıcı etkilerini, farklı ideolojik ve inançsal arka planlara sahip bireylerin faşizme karşı sergilediği kolektif direniş ve gündelik hayatın içindeki sıradan insanın savaş karşısındaki durumunu ve tutumunu göstermeye çalışır.

Bu film, İtalyan yeni gerçekçiliğinin doğuşuna da işaret eder. Stüdyodan çıkılmış ve günlük sıradan insanın yaşadığı sokağa inilmiştir. Henüz üstünde "savaş dumanı" tüten Roma sokakları, stilize edilmeden, olduğu

şekliyle kameraya alınmış, filmde kullanılan az sayıdaki profesyonel oyuncunun yanı sıra, sıradan insan da filme dahil olmuştur. En önemli vurgu belki de budur. Star oyuncu yerine günlük sıradan insanın kameraya alınması ve kameranın günlük sıradan ilişkilerin içine girmesi tercih edilmiştir. Zira savaşın getirdiği yıkım o kadar gözler önündedir ki, bunu anlatmak için iyi oyunculara ve güçlü bir kurguya ihtiyaç duyulmaz; kamerayı sokağa indirip sokağı olduğu gibi almak bile gerçekliği sarsıcı bir şekilde gözler önüne sermeye yeterlidir. Sovyet kurgucularından Vertov'un sinema anlayışı, İtalyan yeni gerçekçilerin sinema stilinde gerçek bir karşılık bulmuştur.

Direnişçilerle iş birliğini anlatan "Roma, Açık Şehir" in senaryosu, savaşın son zamanlarında Rossellini'nin gizlendiği bir eve, direnişçilerin günü gününe getirdiği bilgiler temel alınarak geliştirildi. Yönetmenin amacı, dokuz ay boyunca Nazi saldırısı altında inleyen Roma halkının dramını anlatabilmektir³.

Rossellini, kurmaca bir öykü yerine yaşanmış tanıklıklardan yola çıkar. Sokaktaki insanı, Roma sokaklarını dolduran kadınları, çocukları, papazları perdeye getirir. Eski Roma saraylarında ya da süslü salonlarda güzel giysili kadınlarla kara gömleklili faşistler arasında geçen konulara alıştırmış İtalyan seyircisi için bu film, bir dönüm noktası olur. Dahası yönetmenin kendi ülkesine dönük içeriği, evrensel bir boyut kazanır. Nazi askerlerinin evde arama yapmaları, bağırarak

3 Sinema Tarihi Cilt 1, Rekin Teksoy, Oğlak Yayınları-20
4 age.

koşan bir kadının sokakta makineli tüfekle taranması, direnişçilere yardım eden papazın kurşuna dizilmesine çocukların uzaktan tanık olmaları, sinema sanatının savaş sonrasında ulaştığı en etkileyici görüntülerdir. Filmin başarısı, toplumun değişik katmanlarını baskıya karşı aynı amaçla birleştirmesinde, toplumun yeni dengelerini gerçekçi bir anlayışla yansıtmasında yatar⁴.

Rossellini, bu filmden sonra 1946'da Paisan (Hemşehri) filmi yapmıştır. Film, 2. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, İtalya'nın müttefik devletler (özellikle Amerikan askerleri) tarafından işgalden kurtarılışını kısa öykülerle anlatır. Altı bölümden oluşan filmde, her bölümde ayrı bir kentin kurtarılış öyküsüne dair hikayeler anlatılır.

Bu altı öyküde de İtalya'nın farklı bölgelerinin içinde olduğu yıkıntı ve yoksulluk hali hem apaçık sergilenmekte hem de bu bölgelerin kendi insanı filmde oynatılmaktadır. İlk hikaye, İtalya'nın güneyi Sicilya'da geçer ve her yeni hikayede sırasıyla İtalya'nın kuzeyine doğru ilerleriz.

İlk bölümde, Amerikan askerleri Sicilya adasına çıkarma yapar ve yöre insanı olan Carmela adındaki kadın, onlara rehberlik eder. Mayın tarlasında geçirir askerleri. Carmela İngilizce konuşamaz. Amerikan askerleri ise yerel dili bilmez. Dil engelini tüm doğallığıyla izleriz. Carmela, Amerikan askerlerine rehberlik ederken, bir Alman keskin nişancısı tarafından öldürülür.

Roma, Açık Şehir

İkinci hikaye Napoli’de geçer. Savaşın dolayı halk son derece yoksuldur. Bir yetim çocuk, sarhoş bir Amerikan askerinin postallarını çalar. Günler sonra asker, çocuğu görür ve tanır. Çocuğun peşinden gider. Çocuğun peşinden giderken, çocuk onu yoksul mahallelerine sürükler. İnsanlar evsiz ve açıkta yaşıyordur. Çocuğun yaşadığı ev de bombalardan yıkılmış haldedir. Asker, çocuğun ailesinin savaşta patlamalar sırasında öldüğünü ve sefalet içinde yaşadığını görür. Postalların peşinden gelen bu asker, eli kolu bağlı, şahit olduğu bu sefalet ve yıkım karşısında postalları almaktan vazgeçerek geri döner. Rossellini, sıradan bir hırsızlık hikayesi olarak başladığı hikayeyi, sefaletin apaçık ve tüm gerçekliğiyle gözler önüne serilmesi yoluyla farklı bir anlatıya dönüştürür.

Filmin diğer dört bölümünde de bu şekilde kısa hikayeler yoluyla hem savaşın enkaza çevirdiği İtalya’nın farklı kentleri gösterilir (belgelenir) hem de o bölgenin yerel insanı ve günlük sıradan insanı kameraya alınır. Bu filmde Rossellini, profesyonel oyunculara yer vermez. Filmde oyuncu olarak, çekim yapılan yörelerin kendi insanını kullanır. Konuşmalarda, yöre insanının doğal konuşma biçimine uyulur. Böylece sinema tarihinin, bütün oyuncularını “sokaktaki insanlardan” oluşan ilk filmi ortaya çıkar.

CESARE ZAVATTİNİ VE VITTORIO DE SICA:
“BİSİKLET HIRSIZLARI”, “UMBERTO D”

Bu iki sinemacı (Zavattini ve De Sica), birlikte 25’den fazla film yapmıştır. Zavattini, dönemin en üretken senaristidir. Sinema tarihi ve İtalyan yeni gerçekçiliği açısından önemli sayılan “Bisiklet Hırsızları” ve “Umberto D” gibi önemli filmleri yapan ikilidir.

Senarist Zavattini, çoğu senaryosunda savaş sonrası İtalya’ya eğilmiş, toplumsal adaletsizlik ve insan sömürsüne dayalı bir kalkınmanın aldattıcılığını vurgulamıştır. Senaryoları diyalektik mantıkla inşa edilmiştir. Bireyi, yaşadığı toplumdaki ve somut koşullardan asla ayrı ele almaz.

Bireyi, belirli toplumsal koşullar içinde gözlemlerken, çevreyi ve olayları dramatik gelişmenin öğeleri olarak kullanmaya yönelmiştir. Sinema alıcısı, bireyi yaşadığı çevrede, karıştığı olaylarda adım adım izleyerek, siya-

5 age.

sal ve toplumsal bir karşı çıkışla noktalanmış dramatik bir yapı oluşturur. Ele alınan kahramanın, dramatik yapının merkezi olabilmesi için bu izleme kaçınılmazdır. Bu nedenle, Zavattini’nin Sovyet sinemacısı Dziga Vertov’un “sinema-göz” anlayışından esinlendiğini öne sürmek yanlış olmaz. Zavattini’ye göre “yeni gerçekçilik, terin deriye bağlı olması gibi, şimdiki zamana bağlıdır”. Sinema, ancak çağının olaylarının, toplumsal dramalarının anlamını çözümleyerek sanatsal bir anlam kazanabilir⁵.

Bisiklet Hırsızları (1948), temel olarak savaş sonrası işsizliğin geldiği boyutu anlatır. İnsanlar, sefalet ve yozlaşma karşısında çürümeye ne kadar direnmeye çalışırsa çalışsın, koşullar çoğunu çürümenin girdabına çeker.

İşsizlik dalgasının büyüklüğünden

kaynaklı, uzun süredir işsiz olan Antonio, duvarlara afiş yapıştırma işi bulur. Ancak bu işi yapabilmesi için bisiklet sahibi olması şart koşular. Antonio ve eşi, evdeki son değerli eşyaları satarak bir bisiklet alır.

Antonio işin ilk gününde, duvara afiş yapıştırırken bisikleti çalınır. Filmin büyük bölümü, Antonio ve oğlunun bu bisikleti arama sürecine ayrılır. Bisikleti ararlarken, Roma sokaklarına şahit oluruz biz de.

Günün sonunda bisikletine kavuşamayan Antonio, yolda gördüğü bir bisikleti çalar. Ancak hemen yakalanır ve oğlunun gözü önünde dövülür. Oğlunun önünde onuru kırılmış bir baba ile çocuk, el ele tutuşarak eve doğru yürürler.

Bu filmde oynayan baba, gerçek bir fabrika işçisidir. Filmin yapımcısı, filmdeki başrolün, star oyuncu olan Cary Grant olmasını ve bu koşulla tüm masrafları üstleneceğini söylemişse de yönetmen De Sica kabul etmemiş, fabrika işçisi Lamberto Maggiorani'yi başrol yapmıştır. Lamberto'ya çalıştığı fabrika iki ay izin vermiştir⁶. Filmde oynayan çocuk da gerçekten yoksul bir ailenin çocuğudur. Çocuğun yoksulluk karşısında kameraya yansıyan hüznü, çaresiz ve doğal bakışları, biraz bu koşullar içinden çıkıp gelmesiyle de ilgilidir.

Zavattini ve De Sica'nın başka bir önemli filmi "Umberto D.", 1952 yapımlı ve yine işsizlik ve yoksulluk kaynaklı bir "geçinememe" filmidir.

Baş karakter, Umberto Domenico Ferreri...Filmin isminde Domenico yerine "D." kullanılması, kişilerin nasıl bir anda önemsiz duruma geldiğini ve yok sayılabildiğini; insanın bazen sadece bir harf, bir sayıdan ibaret olduğunu vurgulamak içindir. Domenico, toplum nezdinde giderek silikleşir ve bir önemi kalmaz. Artık isminin de kendisinin de bir önemi yoktur.

Umberto Domenico, yıllarca bir devlet kurumunda çalışmış ve emekli olmuştur. Emekli maaşıyla kirasını dahi karşılayamaz. İş gücünden yoksun olduğu ve çalışacak enerjisi olmadığı için, artık toplumun görünmez ve önemsiz bir bireyine dönüşür. Kimsesi yoktur; sadece onu hayata bağlayan bir köpeği vardır.

Film, savaş sonrası ekonominin çökmesinden kaynaklı hem enflasyonun patlaması

6 age.

hem de sosyal devlet anlayışının rafa kalkmasını, emekli ve yoksul bir vatandaş üzerinden anlatır. Barınma krizinden dolayı bir pansiyon odasında yaşar Umberto. Ancak buranın kirasını da ödeyemez ve buradan atılacaktır. Yıllardır devlet kurumunda çalışmış olmanın verdiği güvenceyle geliştirdiği onur ve özsaygıyı yitirmek istemeyen karakter, dilenmek zorunda kalır. Ancak dilenmekten utanır ve bugüne kadar geliştirdiği onurunu ve özsaygısını ayaklar altına almaktansa, intihar etmeye karar verir. İntihar etmekten köpeği sayesinde vazgeçer ve film sona erer. Filmin sonu köpeğiyle oynayan Umberto'yu ekrana getirirse de bir umut filmi değildir bu. Umberto aynı yaşama geri dönmüştür. Belki de ekran karardıktan sonra, hemen ertesi günü yine intihar etmeye çalışacaktır. Çünkü aynı onur dışı koşullar devam eder.

SONUÇ OLARAK: "PATRON YAŞIYOR!"

Yeni gerçekçi sinema, sokaktaki insanın gerçek hikayesi üzerine kurulu olduğundan, toplumda bir karşılık bulmuştur. Toplumsal gerçekçi sinema anlayışını inşa etmiş, sinemanın yalnızca eğlence aracı olmadığını bir kez daha tanıtlamıştır. Günümüzde İngiliz yönetmen Ken Loach, Belçika sinemasından Dardenne kardeşler, Türkiye sinemasından Yılmaz Güney, Metin Erksan, İran sinemasından Asghar Farhadi ve daha birçokları, bu akımdan etkilenmiştir.

Akımın esas etkisi, toplumsal karşı-

lık bulmasında yatar. Faşizm koşullarında sinemada gösterimi yapılan ağırlıklı epik ve kahramanlık filmleri, faşizm yenilmeye yüz tutunca, yerini toplumsal dram yüklü bir gerçekçi sinemaya bırakmış; ancak (ve maalesef) melodram batağından kurtulamamıştır. İtalyan yeni gerçekçi sinemasının en büyük darlığı, melodram türüne saplanması ve çıkarmamasıdır.

“Roma, Açık Şehir”, direnişçilere yardım eden ve faşistler karşısında komünistlerle dayanışma gösteren halktan insanların ve papazın sonunu ölümle bitirir. Pisan filminde anlatılan altı öyküde de insanların savaş dönemindeki çaresizliği, yoksulluğu, felaketi anlatılır. Faşizme karşı İtalyan direnişçilerinin umut dolu zaferleri en büyük çıkışken, filmde bu çıkış yolu pek de anlatıya dahil edilmez ve umutsuz bir atmosfer içinde film bitirilir.

Bisiklet Hırsızları filminin sonu da çok tartışmalıdır. Bisiklet çalarken yakalanan baba, çocuğu önünde meydan dayacağı yer. Sonrasında çocuk gelir ve babasının elini sımsıkı tutar, birlikte kalkıp giderler. Kimi bu sahneyi (baba oğulun el sıkışarak birbirinden güç almasını) umut dolu olarak yorumlasa da eksik ve dayanaksız bir yorumdur. Zira, çocuğunun önünde dayak yediği için onuru kırılan baba, çocuğunun elini sıkarak ve çocuğunun uzattığı elden manevi güç alarak ayağa kalksa da aynı sefalet ve işsizlik koşulları

devam etmekte, hayat koşullarından hiçbir şey değişmemektedir. Film sadece koşulları gösterir. Umberto Domenico da filmin sonunda yoksulluktan intihar etmek ister ve köpeği kimsesiz kalmasın diye intihardan o an için vazgeçer ve film öylece biter. Ancak bizi biliriz ki Domenico hala evsiz ve kimsesizdir. Filmlerin sonunda bırakın katarsis yaşamayı, tebessüm bile edemeyiz hiçbirinde.

İtalyan yeni gerçekçi sineması, beraberinde çok büyük bir “soru” da getirmiştir ve yıllarca bu soru tartışılmaktadır. Toplum gerçekliğini gösteren filmler bir çıkış yolu sunmalı mı yoksa sadece göstermesi yeterli mi? Kimine göre yönetmenin böyle bir sorumluluğu olmadığı gibi, sadece toplumsal sorunları sinemaya taşımış olması bile değerlidir. Kimine göre ise bu tür toplumsal gerçekçi filmler, bir çıkış sunmadığı sürece izleyene umutsuzluk aşılır ve melodramdan öteye geçemez.

Bu soruya tarihsel gerçekliği içinde yanıt vermek daha doğru olabilir. Faşizm yıllarında toplum silikleşmiş, görmezden gelinmiş, sefalet koşulları gitgide ve günbegün kök salmıştır. Bu sebeple ilk yeni gerçekçi filmlerde halkın gerçek haline apaçık yer verilmesi elbette ki tarihsel bir öneme sahiptir ve değerli karşılanır. Bu sebeple o dönem bu filmler oldukça rağbet görmüş ve yaklaşık on yıl boyunca İtalyan sinema anlayışına hakim olmuştur. Ancak İtalyan faşizmine ve burjuvazisine karşı savaşan İtalyan partizanları, bu toplumsal gerçekliğin bir parçası ve sefalet koşullarına karşı savaşan kanlı canlı insanlar ve umudun kendisiyken, dönem filmlerinde halkın umudu olan bu direnişçilerin gücü, kamera kadrajında pek yer edinememiş ve göz ardı edilmiştir.

Toplum ekrana taşımak tarihsel anlamda çok büyük bir adım olduğu için elbette bu akımın filmleri oldukça değerlidir. Ancak toplumsal gerçeklik yalnızca yoksul halkın içinde bulunduğu sefalet koşullarından ibaret değildir. Sefalet koşullarına karşı çaba harcayan ve dönüştürme iradesi gösteren halk da bu toplumun içinden çıkmaktadır; ve bu mücadele eden kesim de toplumsal gerçekliğin bir bileşenidir. Direniş hikayelerini ekrana taşımak bir tercih meselesidir. Aksi halde melodrama saplanıp kalmak işten bile değildir.

Dönemin ruhunu anlamak için, İtalyan

Bisiklet Hırsızları

yönetmen Bertolucci'nin 1976 yapımlı "Novecento" filminden bahsedebiliriz. Diğer adıyla, "1900" filmi. Film, bize faşizmin yenilgisinin halkın kurtuluşu için başlı başına yetmediğini, faşist rejim yıkılsa da yerini alan geçici yönetimin burjuva karakterinin devam ettiğini, "patron hala yaşıyor" sözüyle sarsarak bize aktarmıştır.

İtalya'nın bir köyünde, bir zengin çiftliğinde, 1 Ocak 1900 tarihinde iki çocuk doğar. Biri zengin toprak sahibinin oğlu Alfredo (Robert De Niro), diğeri aynı çiftlikte çalışan yoksul bir köylü ailenin gayrimeşru çocuğu olan Olmo'dur (Gerard Depardieu).

Farklı sınıflara ait olsalar da çocukluklarını birlikte geçiren bu iki arkadaş, ilerleyen yıllarda kendi sınıfının çizdiği yolda ilerleyecektir. Film, 1900 yılından faşizmin yıkılışına kadarki süreci anlatır. Alfredo'nun kendi sınıfsal konumunu ve zenginliğini korumak için kara gömleklilerle (İtalyan faşist paramiliterleri) iş birliği yapmasını, köylü Olmo'nun ise faşizme karşı köylülerle birlikte direniş örgütüne katılmasını, filmin sonunda faşist yönetimin çökmesi ve kara gömleklilerden Atilla'nın köylülerce köy meydanında infazı ve son dramatik sahnede de direnişin yenilgisi anlatılır. Bu film İtalyan yeni gerçekçiliği ürünü olmasa da filmin son sahnesi bize çok şey anlatır; özellikle yeni gerçekçi sinemacıların melodrama saplanma nedenini.

Filmin sonunda kara gömleklilerin köydeki şefi Atilla, köylülerce linç edilerek infaz edilir. Atilla çok sayıda köylüye işkence etmiş, kurşuna dizirmiştir. Köylüler intikamını alır. Devam eden sahnede ise, köydeki çiftliğin sahibi Alfredo, köylülerce köy meydanında yargılanır. Köylüler, infaz etmek ister. Çünkü Alfredo patrondur ve faşist Mussolini rejimi çöktüğüne göre patron düzeni de çökmüş demektir. Alfredo'nun çocukluk arkadaşı direnişçi Olmo ise, faşist rejimle birlikte patronluk düzeninin de sonra erdiğini, bu yüzden Alfredo'nun tüm sınıfsal ayrıcalığını kaybederek artık bir patron olmaktan çıktığını söyler ve onun infazını durdurur. Bir komünist halk yargılaması seremonisi olan bu sahne, Ulusal Kurtuluş Komitesi'nin gelmesiyle seyir değiştirir. Komite, köylülerden silahlarını teslim etmesini söyler. Geçici hükümetin barış yanlısı olduğunu ve halktan silahsızlanma talep ettiğini söyleyerek, öncelikle rıza yoluyla, aksi halde zor yoluyla silahları köylülerden ister. Köylüler silahları teslim eder.

Faşizm yenilmiş, ancak geçici hükümet burjuva niteliğini korumuştur. Bu sebeple savaş yıllarındaki sefalet ve yıkım, yerini yeniden sefalet ve yıkıma bırakmıştır. Faşizmin yenilgisi, yerini yeni patron düzenine bırakmıştır. Yeni gerçekçi İtalyan sinemasının melodrama saplanıp kalmasının en büyük nedeni, faşizm sonrası düzenin halkın yaşam koşulları ve refah düzeyi bağlamında bir çözüm getirmemiş olmasındandır. Novecento filminde Alfredo, silahlar teslim edilene kadar halk tarafından yargılanmaktayken, silahlar teslim edildikten sonra serbest kalır ve kendi zengin çiftliğine elini kolunu sallayarak geri döner. Yoksul köylüler ise kendi yoksulluk koşullarıyla baş başa kalır yeniden. Alfredo çiftliğine geri dönerken fısıldar: "Patron Yaşıyor!"

Bu mesaj çok şey anlatır. Yeni gerçekçi sinemanın darlığı, patronun yaşamaya devam etmesindedir. Patron yaşamaya devam ettiği için, Umberto D. evsiz kalmaya, Antonio ise bisiklet alacak paraya bile muhtaç kalmaya ve çocuğu önünde onuru tekrar tekrar kırılmaya devam edecektir. Biz yine de yazının sonunu melodrama değil, İtalyan direnişçilerine bağlayalım. Biliyoruz ki, evet patron yaşıyor; ama dövüşenler de var...

dursun ali durur

Kuşkonmazları Parçala, Pencerelere Özgürlük

Kargalar dün gece daha önce duymadığım bir gürültü çıkarıyorlardı. Tüm şehir uyanmış olmalı. Pencereden baktım. Gagalarında küçük dal parçalarıyla hep birlikte nehir yönüne doğru uçtular. Yuva yapmak için mi? Yoksa bir şeylerin üstünü örtmek için mi? Bilemedim. Sonra bir sessizlik oldu. Yolcusunu uğurlayan cenaze sahiplerinin son hizmetini andırıyordu. Sesi kısıldı şehrin. Gün aydınlanmak üzereydi. Yeniden başladı çığlıkları, hep birlikte aynı türküyü söyleyerek. En kötü ses kendilerine ait değilmişçesine. Merakımdan sormuştum “bu kadar karga ne arar bir memlekette” diye. Pisliğe gelirlermiş. Börtü böcek için çeltik tarlalarına, çöplüğe dadanırlarmış. Uzun yaşadıklarını duymuştum ama kin tuttıklarını yeni öğrendim. Yuvalarını dağıtan dükkan sahibine, her gördüklerinde bir olup saldırmışlar. Korkudan dükkanı taşımış sonunda.

Onlarca, yüzlerce karga bir olduklarında, hiçbir güç onları durduramayacak gibi geliyor insana. Cesur bir karga birkaç cesur kargayla peşlerine takılan binlerce kargayı savaş meydanına sürüklercesine, yalnız uçtuklarındaki hızlarının kat ve kat üstünde, İsrail surunu yanlarına katarcasına, bütün evrene bu sesi duyururcasına kanatlanıyorlardı.

Yalnız kaldıklarında kimi vakit kapı önlerinden, çatılardan, pencere denizliklerinden, tarlalardan kovalanan çaresizler

sürüsüyüdüler; kimi vakit de zalim avcılarının kurbanlarıydılar. İzlenme korkusu içinde çarpıyordu yürekleri. Bir kafese konulmak da vardı yazgılarında, tüylerinden yolunmak da, kanatlarının parçalanması da. Yavrularından ayrılmak da zor gelir onlara. Ölüm elbette kolay değil. Şimdi göğü yırtarcasına kanat çırpan bu yenilmezler ordusu ne yalnız kalmaktan ne de av olmaktan korkmadan uçuyorlardı özgürlüğe doğru. İzlenenler şimdi izlerini sürüyordu onları izleyenlerin.

Türleri ne olursa olsun kuşların kaderinde kötülükle anılmak da vardı. Kimin yaptığı unutulur çoğu zaman. Hepsi neticede aynı hamurdan yoğrulmuştu. Binlerce yıl öncesinde Prometheus’u kayalara mıhladıklarında her gün ciğerinden bir parça koparan onlar değil miydi? Hikayeyi anlattılar yavrularına, onlar da kendi yavrularına, geldiler bu günlere. Utançtan da doğar cesaret. Yanlışlardan başlar doğruyu bulmak. Tesadüftür önceleri bir cevizin yukarıdan düşüşü, sonra bilgi olur aktarılır kuşaktan kuşağa. Boşuna zeki dememişler kargalara. Asfalt yollarda arabaların ezmesi için cevizleri gagalarından bırakıyorlar, sonra ezilen cevizleri başka bir kuşun almasına izin vermeden alıp kaçıyorlar.

Ergene havzası üzerine kurulu, dükkanlar ve kapalı çarşısında binlerce insanı giydirecek kadar kıyafetleri bol kargası meşhur ilçeye, beyaz eşya mağazasının tadilatını

Şimdi göğü
yırtarcasına kanat
çırpan bu yenilmezler
ordusu ne yalnız kalmaktan
ne de av olmaktan
korkmadan uçuyorlardı
özgürlüğe doğru. İzlenenler
şimdi izlerini sürüyordu
onları izleyenlerin.

yapmak için geldik. Birkaç güne mantolama ve boyasını bitirip gidecektik fakat aksilikler bir türlü yakamızı bırakmadı. Üç hafta oldu buradayız. Hep o müdürün yüzünden.

Mehmet Müdür pinpiriklinin biri. Bizim işimiz bitmeden fayansçının işini başlattı. Her şey karıştı tabii. Fayansçının döşeme yaptığı yerlerde çalışmıyoruz. Seramik kesim makinesinin ve spiralin çıkardığı toz yüzünden rötuş yaptığımız duvarlar kötü oluyor, tekrar boyamak zorunda kalıyoruz. Müdür; *"Şurada iz kaldı, buradaki seramik oynuyor, haftaya dükkanın açılışı olacak, daha tadilat bitmedi, kurulumcu birkaç güne gelir. Nasıl yetişecek bu kadar iş?"* diye dövünüp duruyor. Yanlış sipariş gelen seramikleri de yine Mehmet Müdür fark etti. Bir sıra döşenen seramikler tekrar söküldü. Yeni sipariş gelene kadar işlere ara verildi. Garibim kimi gördüyse tek tek akşam mesaisinde olan biteni anlattı. Kendisi olmasa fayansçılar fark etmezmiş. Müdür doğru da söylüyor. Görseniz mağazanın sahibi sanırsı-

nız. Tek tek lambaların tozunu alıyor, paspası koşturuyor, beyaz eşyaların taşınmasına yardım ediyor... Tabii kısa zamanda bu kadar işi aynı haftaya sığdırmaya iyiydi.

Yaşanan aksiliklerin üstüne, kurulum için getirilen mobilya dekorasyon malzemeleri de yanlış geldi. İş yine uzadı. Müdürün onca serzeniş arasında, dükkan ışığını görüp gelen şehrin meraklılar çetesiyle uğraşması da cabasıydı. Taksit ödemesi olanları diğer açık olan dükkana yönlendiriyor, tüm çabasına rağmen anlamayan tanıdıklarına 'Pomakça' konuşuyor ama çoğu kez nafile bir uğraştan öteye gitmiyor. Meraklılar çetesi de az değil. Fazladan birkaç saniye kazanıp etrafı iyice süzmek için gerekli olan zamanı kullanıyorlardı. Müdür yukarı kattaki tadilattan dolayı, dış cepheden birilerinin başına bir şeyler düşmesinden korkarak meraklılar çetesini uyarsa da dinleyen kim...

Buradaki insanlar da bir acayip. Bu kadar hakarete maruz kalacaklar, bizim orada

kavga çıkar. Müdür çalışanlara bağırdığında aynı sertlikte cevabını alır. İki dakika önce kavga eden onlar değil sanırsınız. Hep beraber gülüşüyorlar; roman havası oynadıklarına bile şahit oldum. En ağız dolusu lafı Küfürbaz Bülent Dayı'dan dinlersiniz. İlk duyduğumda yadırgadım lakin zaman geçtikçe 'Küfürbaz Dayı birkaç laf söylese de içimiz rahatlasa' diye bekler oldum. Çaycı gelir bir şeyler anlatır, Küfürbaz Dayı arkasında hemen döktürmeye başlar. Meraklılar çetesine en güzel özlü sözleri o söyler. Müdür de nasibini alır, patron da, çalışanlar da.

Burada günler aynı geçer. Üst mağazadaki Muhammer abi bunun örneği. İlkokuldan sonra başladığı dükkan serüveni 40 yıl sürmüş. Dile kolay; 40 yıl... Başka yerde daha iyi iş bulsa bile gidemez artık. Dükkanın demirbaşı olmuş. Muhammer abinin oğlu da dükkanda işe başladı. Baba oğul mağazada beyaz eşya dışında motosiklet satışı yapacak. Bakalım babasının çay tabaklarında arta kalan şekerleri toplama işini bundan sonra devralacak mı? Her şeyi zaman gösterecek. İlçede kazancı bol iş bulmak da mesele. Fabrika desen o da yok. Ya çeltik ekecek ya da üstesinden gelecek marifet varsa ticaret yapacaksın. Şoför Şahin, mağaza dışında çeltik ekiyor. Sami de işten sonra eşya taşımaya gidiyor. Küfürbaz Dayı köydeki hayvanları ile uğraşiyor. Emekli olmasına rağmen Cemil

usta beyaz eşya taşımaya devam ediyor. Yoksa geçim zor. Ebru ve Özlem iki dükkan arasında mekik dokuyorlar. Ev işleri, dükkan temizliği ve çocukların bitmeyen ödevleri tatsız bir yaşam olsa da gülüşleri her daim etrafa bahar saçıyor. Bir de Alim abi var. Solculuğu ile bilinir. Tam bir iş bitirici. Yeter ki yardımcı olmasını iste, anında çözüm üretir. Acil boya mı lazım? Nalburun getirmesini beklemez, kendi alıp getirir. Bir yere mi gideceksiniz? Alim abi hemen bir araç ayarlar.

Mağaza çalışanları öğlen yemeği karşılığında verilen paranın azlığından yakınsalar da bir olup zam istemiyorlar, ancak patronu çekiştirmekle yetinmiyorlar. Yan dükkanda çoğu zaman ölenlerin hayırına lokma dağıtılıyor. Dağıtılan çoğu zaman tatlı veya çörek. Oradan nasipleniyorlar. İlçede selanın camiden verildiğini duymadım. Belediye aracı geziniyor, ilçenin belli yerlerine konulan megafonlardan duyuruluyor. Yaşamını yitirenin ikamet ettiği mahalle ya da köy anons ediliyor. Sonra adı, ailesi, eşi, çocuklarının isimleri okunuyor. Bu kulaklar yenge ve eniştenin adlarını ölüm ilanında duydu. İlginç olan bir durum daha var. Ölüm ilanında emekli öğretmen, doktor, bankacı, şehrin ileri gelen esnafı, müdürü, belediye görevlisi unvanlarını her gün neredeyse duydum.

Aniden saldırdılar.
Kargalar ilçe meydanını
işgal ettiler. Suçluları arıyorlardı.
Faiilleri tanıyorlardı. Evde susup
konuşmayanları, ağızdan nefret
saçanları, doğayı tahrip edenleri,
insanı sömüreni, çaresizce boyun
eğenleri uzun süre izlediler
gökyüzünden.

Emekli ya da çalışan bir işçiye ise hiç rastlamadım. Havası da pis bu memleketin. Isınmak için ne yakıyorlar bilmiyorum ama hava almak maksadıyla camı açsak zehirleneceğiz. Boşuna millet bastonsuz ölmüyor.

Sabah onlarca karga nezaretinde börekçiye gittim. Bir porsiyon kıymalı böreğe bir bardak sıcak süt güzel eşlik ediyordu. Adlarını haberde öğrendiğim Yıldız ve kızı Nehir'i dün lokantada gördüm. Küçük kız elinden düşürmediği oyuncak bez bebekle annesinin elinden çorba içiyordu. Küçük kız bez bebeğiyle konuşuyor, gülüyor, onu bebek diliyle beslemeye çalışıyordu. Annesi endişeli gözlerle arada giriş kapısına bakıyordu. Kirpiklerinde açlığın ve yorgunluğun ağırlığı asılıydı. Bir saniye bile sürmeyen göz göze gelişimizde bile gizlenen bir şey vardı. Bir çocuk oyundan kaçarcasına, ebe olmak istememenin korkusuyla saklanıyordu. Kızının açlığını doyurduğu zamanın arta kalan kısmında ise ekmeği yutarcasına çiğniyor, muhtemelen soğuyan çorbasını kaşıklıyordu.

Yıldız, bir ormanın içinden geçercesine yürüdü. İnce, kısa boylu vücudu rüzgara inat direniyordu. Kısa kesilmiş saçları rüzgar yönünde dalgalanıyordu. Kızının elini tutarak köprüye doğru ilerlediler. Benim için de dünyanın en uzun taş köprüsü olarak bilinen Uzunköprü'ye gitmenin vesilesi oldu. İlçe de adını bu köprüden almış.

Haberlerde küçük kızın elinde gördüğüm bez bebeğin görüntüsü vardı. Bir jandarmanın avuçları arasında özenle örülmüş kahverengi uzun saçlar, kocaman siyah düğmelerden bir çift göz, ipten örülmüş küçük bir tümseği andıran burun, dizlerine kadar dökülmüş mavi elbiseli bez bebekten kan damlıyordu. Sonra ekrana sayısız karganın gagalarında taşıdığı küçük dal parçaları yansıdı.

Beyaz eşya dükkanındaki muhasebeci Meriç abla, adını aldığı nehrin küçük bir kız çocuğunu ve annesini koruyamadığına ağlıyordu. Ebru ve Özlem'in dilinde de aynı sitem; *"Kadınların yüzü hiç gülmeyecek mi?"* Alim abi *"Hani köprü dediğin insanları kavuştururdu? Savaşmak, öldürmek içinmiş meğerse, böyle düzenin..."* diyerek yumruklarını sıktı.

Küfürbaz Dayı "şehirdeki bütün kargalar..." diye başladı ama sözün sonu bitmek bilmedi.

Müdür, köyünün yakınlarında olan hadiseyi babasından dinledi. Kadın ve kızı Uzunköprü'yü geçtikten sonra Meriç Nehri'nin kıyısında kurulan köylerinin yakınlarına gelmişler. İki el silah sesi duyulmuş.

Yıldız ve kızı Nehir peşlerine takılan bir çift gözden habersiz Meriç kıyısına vardılar.

Silah bir kere ateşlendi. Bu ses hiçbir aramaya takılmadan geçti. Kadın başına iş bulmuştu Yıldız. Yalnız kocası değildi ilk başta karşı çıkan. Kayınpederi, kaynanası, hatta anne babası; kervana katıldı onlarcası. Silah bir kez daha ateşlendi. Tetikteki el izleri çoğalıyordu. İşte ustabaşı, evde büyükoğlu başındaydı giyotinin. İlk yazmasını başından çıkardığında konu komşu başka türlü baktı Yıldız'a. Grevin ilk gününde kapı önüne koymakla tehdit etti işte patronu, evde kocası.

Dışarıda kıyamet kopacak bir gürültüyle ürperdik. Genel bir bahaneden de fazlasıydı kargaların kanatlanışı. Ne varsa üst üste birikmiş, beklemenin vakti çoktan geçmişti. Aniden saldırdılar. Kargalar ilçe meydanını işgal ettiler. Suçluları arıyorlardı. Faileri tanıyorlardı. Evde susup konuşmayanları, ağzından nefret saçanları, doğayı tahrip edenleri, insanı sömüreni, çaresizce boyun eğenleri uzun süre izlediler gökyüzünden. Bundan sonra hiçbir çocuk oyuncaksız kalmayacak, hiçbir oyuncak çocuksuz bir kenarda yalnız bırakılmayacaktı. Duyduk ki memlekette de her yeri işgal etmişler. Düşünmeden edemedim, bizim memlekette bu kadar karga var mıydı?

Meriç abla, Ebru ve Özlem en önde, arkasında tadilat nedeniyle gelen bütün ustalar, Alim abi, Müdür dahil çalışanların hepsi dükkandan çıktık, varsın iş bitmesin. Nerdeyse bütün ilçe sokakta, belediye binasının önü mahşer kalabalığı. İlçenin meydanına yürüdük.

Akşam olmak üzere. Güneş, ayın doğuşuna şahitlik ediyor. Kargalar şehirdeki bütün kuşkonmazları parçaladılar. Ülkenin bütün meydanlarında aynı slogan yükseliyor.

"Kuşkonmazları parçala, pencerelere özgürlük!"

sena kızılırmak

Tuhaf Bir Hikâye

Altmışlı yaşlarını yarılarmış olan muhtar, yıllar önce emekli olmuş bir öğretmendi. Muhtar olmayı ne düşünmüş ne istemişti ama mahallelinin bitmek bilmez ısrarları sonucu emekli koltuğundan kalkmış, muhtarlık koltuğuna oturmuştu. Üstelik iki seferdir mahallenin muhtarlığını yapıyordu Tahsin öğretmen.

Büyük park içindeki muhtarlık kulübesinin kapısını tam kilitleyeceği sırada akşam akşam birkaç mahalle sakini çıkıp geldi.

“Dur! Dur! Kilitleme kapıyı, konuşacaklarımız var!” dedi malulen emekli uzman çavuş Bekir Bey. Bir ricadan ziyade buyruk vardı sesinde.

“Hayırdır! Bu saatte ne ziyareti bu?” dedi kapı eşiğindeki muhtar.

“Hiç hayır değil muhtar! Haber vermeden baskın yapar gibi geldik ama... İşin yoksa içeri geçelim... Şu başımızdaki musibeti birlikte konuşalım kırım!” dedi “bir milyoncu” Salih. Büyük parkın yokuşu onu tıkağından kurduğu uzun cümleyi zor tamamladı.

Hep birlikte kulübeye geçtiler. Martın soğuğu içeride de hissediliyordu. Muhtar hemen küçük ısıtıcıyı açıp ortaya doğru çekip yaktı. Herkese yetecek sandalye olmadığından, yazları dışarıda kullandığı tabureleri kaldırıldığı yerden çıkarıp buyur etti.

“Artık kusura bakmayacaksınız, uygun şekilde paylaşın” deyip kendisi de koltuğuna geçti, “Ee? Buyrun dinliyorum, nedir mesele?”

Biraz da kibarlık icabı ilk sözü birbirlerine bırakmak ister gibi bakıştılar. Ama böyle bir nezaketle pek ilgisi olmayan İsmet, bu kısa sessizliği fırsat bilip konuşmak için boğazını temizledi, olmayan elinin üşüdüğünü hissedip ceketini kenarından diğer kolunun altına soktu ve canlı, yüksek tonda konuşmaya başladı. Oysa tam o sırada malulen emekli uzman çavuş Bekir Bey de konuşmaya hazırlanmıştı. Bunu fark etmeyen İsmet, ilk aklına gelenleri söyledi:

“Dert belli muhtar! Çocuklar okuyacak, karınlar doycak, ev ısınacak diye it gibi kar kış demeden didinirken bir de bu...” küfrededecekti, muhtarla göz göze gelince dilini ısırdı. “Bu... Bu hırsızları besliyoruz. Tamam yeni karşılaşmıyoruz bu belayla... Ama ne çare... şimdi mi çoğaldı... arsızlaştılar diyek... Kamburumuz çoğaldı, bu da ağır geliyor, zul geliyor mu diyeyim... Ne dersek diyelim!... Belli ki polis yetmiyor... Biz de artık bir hal çare düşünelim...Akıl akıldan üstündür dedik... Muhtarın akli çoktur, akıl alalım dedik... Çare bula...”

İsmet kendinden hoşnut daha da devam edecekken malulen emekli Bekir Bey, öyle öfkeli, sert bir şekilde araya girdi ki İsmet cümlesini tamamlayamadığı gibi bundan kendine pay biçti. Yoksa ilk söz hakkını ona yakıştıramamış mıydı Bekir Bey? Yine de üzerinde durmadı.

“Bunlar haddini hududunu bilmeyen insanlar! Hatta ve hatta vatanına, milletine

düşman, çökkün, çürümüş insanlar! Bunların haddini bildirmeyi ben gayet iyi bilirim ya... Hele birini... Hepsi de olur. Birini! Birini yakalayayım hele! Bu protezimle döveceğim... Hem de ne dövme! Bir daha iflah olmamacasına..." diye öfkeyle yapacaklarını anlatmaya başladı malulen emekli uzman çavuş Bekir Bey.

Kaç yılın sonunda ancak yenileyebileceği canım protezinin hayrını göremeden çalınmasına çok bilenmişti. Bir operasyona giderken zırhlı aracın devrilmesi sonucu kopmuştu dizinden bacağı. O zaman takılan proteze pek alışamasa da artık bir parçası olmuştu. Yenisinden ise çok memnun, herkese gösteriyordu. "Şükür, çok şükür, çok rahatım. İstesem koşarım bile" derken şimdi ondan olmakla kalmamış, ikinci el hantal, beter mi beter bir proteze kalmış, üstelik kendi cebinden para ödemek çok da zoruna gitmişti. O yüzden bunu milli bir onur meselesi olarak görüyor, öfkesini hiç dindiremiyordu. Karakola da bu sebeple gidip hususi olarak komiserle görüşmüştü. Bu bir hırsız değil, bir haindi ve mutlaka yakalanıp en ağır cezayı almalıydı. Bu hain yakalanır ama protezi bulunmazsa komiser onu kendine vermeliydi, konuşurmayı iyi bilirdi...

Malulen emekli, yeni protezini çaldıran Bekir Bey'in sözlerinden, öfkesinden etkilenenler, geliş nedenlerini unutup hırsız yakalamaya, bilhassa kendi elleriyle denk gelirse cezalandırma hevesine kendilerini kaptırmış konuşuyorlardı. Her biri bir yerden "asıl ben elime geçirirsem" yarışı içindeydi. Muhtarsa şaşkın onları dinliyor, sakinleşmelerini bekliyordu.

Bu şiddet fantezisi sürerken "bir milyoncu" Salih'in dikkatini çeken başka bir şey oldu. Akşam karanlığına bakan pencerenin önünde biri duruyordu. Kesinlikle bir insandı ve gizli gizli içeri bakıyordu. Salih o anda bu karaltıyı hatırladı. Geçen gece dükkânına

giren baştan aşağı simsiyah giyinmiş hırsızın kamera görüntüsüyle aynıydı işte! Belki burayı da soymayı ummuştu ama faka basmıştı. Onu bulmuş olmanın yüksek adrenalini ile çarpan kalbini ağzında hissetti ve kaçırma korkusuyla bağırdı oradakilere:

"İşte! İşte hırsız orada! Aha da pencereden bize bakıyor! Kirve koş! Ayağıyla gelmiş buraya, kaçırmayalım, koş!" diye kapının dibindeki lokantacı Orhan'a işaret etti.

Muhtar dışında herkes, başta lokantacı Orhan olmak üzere hücum emri almışçasına fırladılar dışarıya ve neye uğradığını anlamayan karaltının tepesine bindiler.

Aldığı ani darbeler altında çaresizce yalvaran hırsız muhtar kurtarıp kulübeye soktu ve o zaman kim olduğunu anladı; anlamasıyla da çıkıştı onlara.

Bir operasyona giderken zırhlı aracın devrilmesi sonucu kopmuştu dizinden bacağı. O zaman takılan proteze pek alışamasa da artık bir parçası olmuştu. Yenisinden ise çok memnun, herkese gösteriyordu.

"Ne hırsız be! Delirdiniz mi siz?" dedi.

"Herkes sakinleşip otursun! Geç oğlum sen de benim yerime masaya..."

Lokantacı Orhan, attığı sert yumruklardan sızlayan elini sallayıp, "Polisi arıyorum. Şimdi görürsün sen!" dedi, bütün iş bitiriciliğini takınmış halde.

"Ara, ara! Gelsinler de hepiniz hakkında adam dövmekten tutanak tutsunlar" deyince hepsi afalladı.

"Hadi ara! Ambulansı da ara! İki dakikada ne hale getirmişsiniz! Dua edin sadece görüldüğü kadar olsun" derken küçük ecza dolabından pamuk, tentürdiyot çıkardı.

Bekir Bey, hangi ara çıkardığı belli olmayan protezi elinde oturmuş, oturduğu yerden muhtara çıkıştı.

"Muhtar! Muhtar! Tamam, sen başımızın tacısın ama nasıl bu deyyusun..."

"Sus Bekir! Sus! Ne yaptığının farkında değilsiniz! Hırsızmış! Nereden belli?!"

"Ya kirvem valla hırsıza benzettim. Yemin olsun geçen gece kameralardaki karaltının tıpatıp aynıydı gördüğüm..."

"Salih! Gözünü seveyim, karaltıya benzettim ne kardeşim?! Kameradaki karaltı,

penceredeki karaltı mı tüm delilin? Böyle şey mi olur? Oğlum kalk hastaneye gidelim, elin yüzün kan içinde kaldı... Şikayetçi olursan da merak etme ben sana şahitlik yaparım." dedi muhtar.

Bu şaşkınlıktan ilk çıkan yol işçisi Rıza oldu. Muhtarı herkesten daha iyi tanıdığından içindeki ses "Eyvah! Koca bir hata yaptık!" diyordu.

"N'oluyor Tahsin hocam?" dedi, sonuçta muhtar onun öncelikle öğretmeni, üzerinde çok emeği vardı. "Hocam, sen bu arkadaşını tanıyorsun kanımızca... Bu sebepten de..."

"Tanıyorum tabii! Ne hırsız! Eşini, ço-

dim... Nasıl bilip bilmeden... Tövbe tövbe..."

"İyi de muhtar, kapı dururken öyle sinsin sinsin içeriye bakmak ne? Hırsız değilse bile onda da kabahat var işte!" diyerek ısrarcı oldu malulen emekli Bekir Bey, protezini daha yeni takmış olmanın rahatlığıyla...

"Aklım almıyor! Ya siz esnafınız!.. Salih? Orhan? Nasıl böyle rahatça suçlar, suçlamakla kalmayıp bir insanı bu hale getirirsiniz? Peki Bekir Bey, sana ne demeli!.. Kendi kendinizi doldurdunuz, sonra ilk çığırtkanlıkta... Huraa! Ya sen Rıza? Sen benim öğrencimdin! 'Bu adam benim elimden geçti' derdim... Yazık! Yazık! İsmet?!..."

Ona baktı ve sustu. İsmet çoktan köşede gözlerini yere dikmiş, dayak atan değil de dayak yiyen gibiydi. Yine içine kapanmıştı. Birkaç yıl olmuştu çalıştığı fabrikada elini makineye kaptıralı... O gün makine hemen durdurulmasaydı belki bütün kolu, hayatı da gidecekti. Kolu kendinde kaldı ama artık hiçbir şey eski yerinde kalmadı. Muhtar, şimdi sıra ona gelince sözüne devam etmemişse bu acıdığından değildi, şu an ne söylese duyup duymayacağına emin olmamasındandı...

Lince uğrayan adam sonunda suskunluğunu bozdu.

"Tahsin hocam, benim yüzümden ne canını sık ne kimseye gönül koy... Haklı sayılırlar... Keşke içeri girseydim... ya da... ya da geçip gitseydim. Belli, herkesin canı burnunda... Şikayette bulunmayacağım... hem kanamıyor artık, kalkayım..." dedi. Sesi oldukça

sakindi ve her sözünü seçerek kullanmıştı.

"Gel, beni dinle hastaneye gidelim bir baksınlar" dedi muhtar.

"Sağ olasın... Hiç lüzumu yok... kanamıyor bile artık... iyiyim... Ev yakın, biliyor-sun benim kız hemşirelik okuyor liseyi, ona baktırırım ben..."

"Böyle de olmadı... Ne yapsak? İyiy-sen, kal bizimle. Senin de bildiğin şeyler için gelmişti arkadaşlar, bu hırsızlık olayları... Kal, mutlaka diyeceklerin olur... Arkadaşlar da mahcup zaten, özür diliyorlar değil mi?" dedi muhtar onlara dönerek.

luğunu çocuğunu da tanıyorum, sandığınız kişi olmadığına da kefilim!" Orhan'a döndü, gözlerinin üstünden sertçe baktı "Ne yaptın aradın mı polisi, ambulansı?" dedi.

Lokantacı Orhan, önce "Hırsız!" sonra "Hırsız değil" ikilemi arasında kalıp karman çorman olmuş kafasında, muhtara bir yanıt arıyordu.

"Şey... Aradım mı? Yok aramadım! Geri kapadım, sen öyle diyorsan bilemedim..."

Arayım mı yani... Ne diyorsunuz ben anlayamadım ki?"

"Ya ben sizi aklı başında insanlar bilir-

Rıza ile Salih hemen "Tabii! Tabii!" dediler aynı anda. Yol işçisi Rıza, Salih'in kolunu dürtüp laf atmayı da ihmal etmedi:

"Kirve Salih!" dedi kinayeyle, "Allah da seni bildiği gibi yapsın! Nasıl ateşledin hepimizi! Asfalt gibi sıvandık adama! Bana da tüh olsun! Ayıp ettim affet!"

"Ya inan olsun kirvem, benzettim, o anda aklım başımdan gitti" diyen Salih, hırsız sandığı adama bir açıklama yapma niyetiyle mahcup baktı:

"Elbet anladım... Sen başkasısın... Ama kardeş, o şerefsiz mahvetti beni... İnan olsun mahvolmuş bir adamım! Dükkana yeni getirttiğim malların daha paketini açmamıştım, hepsini almış gitmiş! Tahsin muhtarım sana kefilse başka sözüm olmaz... Beni de bilir muhtar! Kötü bir adam belleme sakın..."

Eski işçi, yeni işportacı İsmet, muhtarın yerinde oturan adama doğrudan doğruya gözlerini çevirip ilk kez baktı. Silinse bile izleri duran kurumuş kanın yüzde çizdiği yolu izledi. Lince uğrayan adamla göz göze gelince kaçırdı bakışlarını, olmayan elini daha bir koynuna soktu ve;

"Benim muhtara itimadım tam. Kusura bakma, en iyi ben anlarım seni" dedi ama aslında bunları o kadar kısık bir sesle söylemişti ki neredeyse duyan olmamıştı, kendisinden ve lince uğrayan adamdan başka...

"Tamam arkadaşlar, hepinizi anlıyorum. Şimdi müsaade... Doğrusu benim kalkmamdı. İşten geliyorum, yorgunum. Hocam hiç engellemeyin, kefilliğiniz hastanede atılacak birkaç dikişten çok daha iyi edici benim için... Ne zamandır kimse bu kadar

canı gönülden inanmamış, savunmamıştı. Bunu asla unutmuyacağım. Hadi herkese iyi akşamlar, umarım tez elden kurtuluruz, bu bela defolur başımızdan..." dedi ve baştan bu yana hiç bozmadığı sükunetiyle çıkıp gitti.

O çıkar çıkmaz lokantacı Orhan:

"Bak böyle ayakta görünce hatırladım bunu!" dedi. "Bir iki benim oraya ailecek geldiler. Karısı, iki çocuğu; kızı büyük, oğlan küçük dimi? Evet, evet, hatırladım, efendi bir adamdı. Vay be Salih. Ne iş açtın başımıza?!"

Kendinden beklenmeyen bir kızgınlıkla lafa girdi Salih:

"Hadi ordan! Şimdi mi hatırladın?

Tek kabahatli ben mi oldum yani? Adama tutalım, kaçırmayalım dedim. Seninle Bekir Beyin maşallahı var! Bilemedim bir cinayete teşebbüs edeceğinizi!" dedi.

"Ya tamam! Olan oldu" dedi Bekir Bey.

Daha önce hırsız yakalarlarsa nasıl cezalandıracaklarını anlatan bu adamlar birbirleriyle münakaşayı kesip bu kez kendi masumiyetlerini, karıncayı bile incitmekten korkan bir adaleti nasıl benimsediklerini anlatmaya başladılar. Her şey canlarını yakan bu hırsızlık musibetindendi, masumla günahkarı seçenlerin gözlerinin avarı onlar yüzünden bozulmuştu. Yoksa böyle davranacak insan mıydılar...

Bu sırada suskun kalan muhtar ve İsmet'ti yalnız... Ancak bu birbirini aklayan konuşmalardan sıkılan muhtar, onları daha affetmediğini gösterircesine:

"Tamam, yeter! Niye geldiniz, ne yaptınız, ne tartışıyorsunuz! Hadi! Hadi evli evine! Gidin artık." dedi.

Ama kimse yerinden kıılmadı. Bugüne dek hiç onlara gönül koymamış “Hadi gidin” dememişti muhtar. Çok hatalarını, kabalıklarını, yanlışlarını da görmüş ama “gidin” dememişti... Kimdi bu adam? Nereden, nasıl bu kadar emin olabiliyordu? Bu devirde kim kime böyle kefil olur, safinda dururdu? Ama adama yaptıkları her şeyin üstüne bir de “kimdir, muhabbetiniz nereden geliyor” diyemiyorlardı. Muhtar da kendiliğinden bir şey demiyordu işte...

“Kırvem” dedi Salih, o bas bariton sestem yumuşak bir tını çıkarmaya çalışarak, “kırvem, kusura bakma... bunca yıldır tanışırız... kusur insana aittir... Haklısın, ettiklerimizi etmeyeydik iyiydi. Sana da ayıp ettik farkındayım... Ama gönül koyduğunu bile bile nasıl gidelim?”

“Peki ne dememi bekliyorsunuz

Salih? Ya tanımasaydım? Yahut tanıyıp kefil olacak kadar bilmeseydim? Belki, kemiklerini kırıp karakolun önüne atacak, bundan da kendinize kahramanlık çıkaracaktınız öyle mi? Geldiğinizden bu yana sizi dinliyor, izliyorum, hayret ediyorum! Neye hayret ediyorum biliyor musunuz? Şu ya da bu biçimde, düzenin kurbanı olanların kendisinden birini kolayca, öfkesinin, acısının gerçek sebebini tartmadan, sırf tatmin için kurban edebiliyor olmasına...”

“Elbette hırsızlığı aklayacak halim yok... Elbette bir ceza kesilmeli... Ama yüzeydeki yaralarla uğraşarak derinlerde açılmış yaraları sağaltmayı ummak bir akıl işi değildir...”

Bana kalırsa iki türlü hırsızlık vardır... iki türlü... Biri sizin aldıklarınızı çalıyor... Diğeri almadıklarınızı da... Siz ilkinin karşı pek cevval... İkincisine karşı ziyadesiyle müsamahakar...”

Sustu muhtar. Deminden beridir sözlerinin arasına dua okur gibi karışan mırıltılar iyice dikkatini dağıtmıştı. Mırıltıların geldiği yere doğru baktı.

Eski işçi, yeni işportacı İsmet’i mırıltının kaynağı. Elini kaybettiği o zamandan sonra bir de bu huyu edinmişti; kendi kendine konuşmak... Dıştan uyarılar nafileydi, adeta başka bir mekanda ve zamanda yaşıyordu sanki ve orada kendiyse, canını yakanlarla tekrar tekrar dövüşüyordu. Bazen durmaksızın küfür savurmaya başlar, bazen de neleri neleri harmanlamış, biriktirmişse artık, dilinin ucuna gelenleri arızalanmış bir makine homurtusu misali dökerdi... Mırıltılar giderek berraklaşıyor, en sade halini alıyor sonra tepeden hızla yuvarlanan taşlar misali sözcükler çarpışa çarpışa, birbirinin üzerinden atlaya atlaya düşüyor, düşüyordu... Kulübedekiler hiç ses etmeden, kendiliğinden susmasını, geri dönmesini beklediler.

İsmet’in konuşmasından anlaşılabilenler kabaca şöyleydi:

“Hırsız kim? Kim? Ben biliyorum kim! O patron beyefendi! Şerefsizi! Elimi çaldı...

tazminatımı, işimi çaldı!...

O beyefendi ya... Ben

kim?! Köpek! Kim alır

işe? Ama o? ‘Büyük

iş adamı!’ ‘Büyük

adam...’ Vergi vermez,

diyet vermez... Ka-

nun o! hayırsever ya...

Gelsin vekiller, gitsin

bakanlar... Ödül vermiş-

ler bir de!

Ben? Köşe bucak kova-

lanan köpek!... Ne ihtiyacım var

yemeye, içmeye, işe... Zabıta, polis,

esnaf... Hepsi beni görüyor... alın elimden

tezgahı, malı... Benim ne ihtiyacım var? Ben

kim? Köpek! Her gün eşekler gibi çalıştırır,

çıkışta donumuza kadar aratırdı. Ama ben

çalmadım... Hiç çalmadım! O çaldı, o!

Lanet olsun bana! Sana sadık köpek gibi

kaldığım günlere lanet! Ben sattım onları!

Yoksa getireceklerdi sendikayı... Görecektin

gününü... Sana inandım, onları sattım... Sen?

Sen elimi çaldın! Bilerek yapmışım... Ben

bilerek elimi ha? Şerefsiz! Ben sattım arka-

daşları... Kafama s... Sana lanet olsun!

Bu adamın da günahını alalım durduk

yere. Dur! Ona bir hediye yapayım... Çocu-

ğuna oyuncak falan... Çocuğu varmış... Biri

küçük, kızı büyük... Kinlenmesin! Haksızlığa uğrayan mutlaka kinlenir... Hırsızmış! Hırsız kim, bir tek ben biliyorum! Fabrikaları kadar büyük, banka cüzdanları kadar büyük beyefendi şerefsizlerini ters çevir... Çevir çuvalı... dışından göremezsin çevir... İşte, ben görüyorum, elim orda! Polis görmez... hakim de görmez... onlar beni görür... Ben kim? Köpek!

Adama ayıp oldu. Muhtara da ayıp mı oldu? Muhtar iyi adam! Ben vurmam ki... Hiç vurmam ki!... Vurdum mu ki?!...

Çocuğa oyuncak bakayım... kinlenmesin!.. oyuncak iyi..."

İsmet, gittiği yerden döndü. Herkesin ona baktığını gördü. Uyandırdığı sessizlikten ve bakışlardan hiç hoşlanmadı. Yoksa yine denildiği gibi sesli mi konuşmuştu? Kendine kızıp onlara çıkıştı:

"Ne duruyorsunuz, konuşsanıza! Ne yapacağız?" dedi, konunun nerede kaldığını hatırlamaya, anlamaya çalışarak.

"İsmet, çık biraz dolaş istersen ha? Ya da hepimiz kalkalım... Nahoş şeyler yaşadık, hepimiz daraldık... Hadi!" dedi muhtar, içinde hiçbirine karşı bir kızgınlık, kırgınlık kalmadığını hissettirircesine...

"Yok, yok! Siz söyleyeceksiniz hocam, kimdir bu arkadaş! Madem bir yanlımız oldu, ben bunun altında kalmam..." dedi İsmet. Böylece herkesin aklında olan soruyu sormuş oldu.

"Ne anlatayım? Sizin, benim gibi bir adam işte!.. Yukarılardaki depoda paketleme işinde çalışıyor. Bir yıldır bu mahallede ikamet eder. Dünya küçük işte! Meğer karısı benim öğrencilerimdenmiş. Kendi hallerinde mazbut insanlar işte..."

Evveldi gün aynı dertle o gelmişti. 'N'olacak Tahsin hocam! Ben bu hikâyeyi biliyorum. Hep aynı şeyi yaşamak mı var kaderde' demişti.

Ben de kader, yalnız ve öğrenemeyen, öğrendiğine de cesaret edemeyenler için hep aynı tekrardır, demiştim."

İsmet bununla yetinmedi: "Yani? Kim, nasıl biridir? N'olmuş? Ne hikâyesi yaşamış?" dedi.

Muhtar hepsine tek tek baktı. Ciddi bakışlarında saklayamadıkları bir merak, kıpır kıpır gözbebeklerinde oynaşıyordu. Merakın

göz hapsinde, anlatmadan buradan kalkmayaacağını anlaması uzun sürmedi.

"Hadi muhtar! Sanki birbirimizi hiç tanımıyoruz! Ben bile merak ettim düşün yani!" dedi malulen emekli Bekir Bey. Aslında içinde insan hikâyelerine en meraklı olandı ama daima ilgisizmiş gibi görünmeyi tercih ederdi. Bu sefer yekten merakını açık etmişti.

Fakat muhtarın içi rahat değildi. Bir hikâyeyi anlatmak öncelikle onu yaşayanın hakkıdır, diye düşündü. Hele başkasının hayatını, düşüncesini ondan habersizce açığa vurmak?... Peki, hiçbir şey anlatmayarak, geçiştirerek zaten haksız bir ithama uğramış birini kendi elleriyle daha beter etmiş olmayacak mıydı?

Biraz zaman kazanmış olmak için Rıza'dan çay için su kaynatmasını istedi ve gözü saate takıldı. Yedi olmuştu. Aklına sabahki bir mesele geldi. "Acaba en son ne karar verdiler" diye düşündü. Sonra, "Benim kararımı biliyorlar, her şey onlara bağlı. Nasıl olsa yolları buradan geçecektir" diye bunu aklından çıkardı. "Bir yerden başlamalı... Bir yerden..." diye tekrarladı içinden. Rıza, sıcak su içine attığı poşet çaylı fincan bardakları dağıttı.

"Demek dinlemeden kalkmayacaksınız! Madem burada olan burada kalır... Peki..."

Onları memleketlerinden buraya getiren rüzgar da bir hırsızlık hikâyesi esasında. Yeni taşındıkları bir gün davet ettiler, gittim. Buraya taşınmadan evvel başlarına geleni o zaman ayrıntılarıyla dinledim.

Hediyelik biblo yapan küçük bir atölyesi varmış eskiden, kendi yağlarında kavrulur giderlermiş. Önce ekonomik kriz çalmış kapılarını... Mecbur, bir iki çalışanı çıkarıp yerlerine aile fertleri geçmiş. Herkes gibi o da, devlet büyüktür, bir çaresi bulunur, bulana kadar ayakta kalmalı, demiş. Bankadan biraz da kredi çekmişler.

Ama sonra hiç beklenmeyen bir şey olmuş. Tüm ilçede birden bir hırsızlık baş göstermiş. O güne kadar görülen ufak tefek hırsızlıklar gibi değil... Hani sanırsınız koca memleketin hırsızları birleşmiş, sözleşmiş oraya çöreklenmiş... Çöreklenmiş de niye?...

Mahalle bir altın madeninine üzerine kurulu olsa, ona geldiler, diyecekler. Yahut

yastık altında külçe külçe altınlar var, kokusunu aldılar deseler... O da yok... Hepsi bizim gibi... Dükkanlar bankalardan kredi almazlarsa dönmüyor, aldıklarında ise bankaların faizine çalışıyorlar... Dükkanı olan da yakınıyor olmayan da... İşçinin aldığı üç kuruş kendini doyurmuyor... Hırsızlar bu evlerde, dükkanlarda ne bulacak ki çöreklenecek diyor insan değil mi? Ama öyle değil işte... İster buna hırsızın marifeti deyin, ister insanın aklını yayan bırakan bir esrar... Döne döne soyulmaya başlamışlar...

Hırsızların hırsızlıkları da öyle bilinen türden değilmiş. Girdikleri ev, dükkan... ne varsa öyle her şeyi bir defada yüklenip götürmüyorlar... ama her seferinde öncekinden daha fazlasını da almayı ihmal etmiyorlarmış... Kameralar takılmış, alarmlar kurulmuş, devriyeler atılmış, şikayetler... tutanaklar... Yok... Ne fayda!

Aksine yakalanan hırsızlar da olmuş. Ancak... hırsız yakalandı müjdesinin akşamına sabahına varmadan bir hırsızlık, bir hırsızlık daha... Nasıl oluyor da her seferinde hırsız yakalanmışken soyulmaya devam ediyorlar... Nasıl oluyor da yakalanan hırsızdan sonra çalınanlar yerine gelmiyor da eksiliyor... Hatta hırsızın biri yemin etmiş: "Ben girdiğimde alacak bir şey bulamadım da çıktım."

Sonra akıllarına bir şey gelmiş.

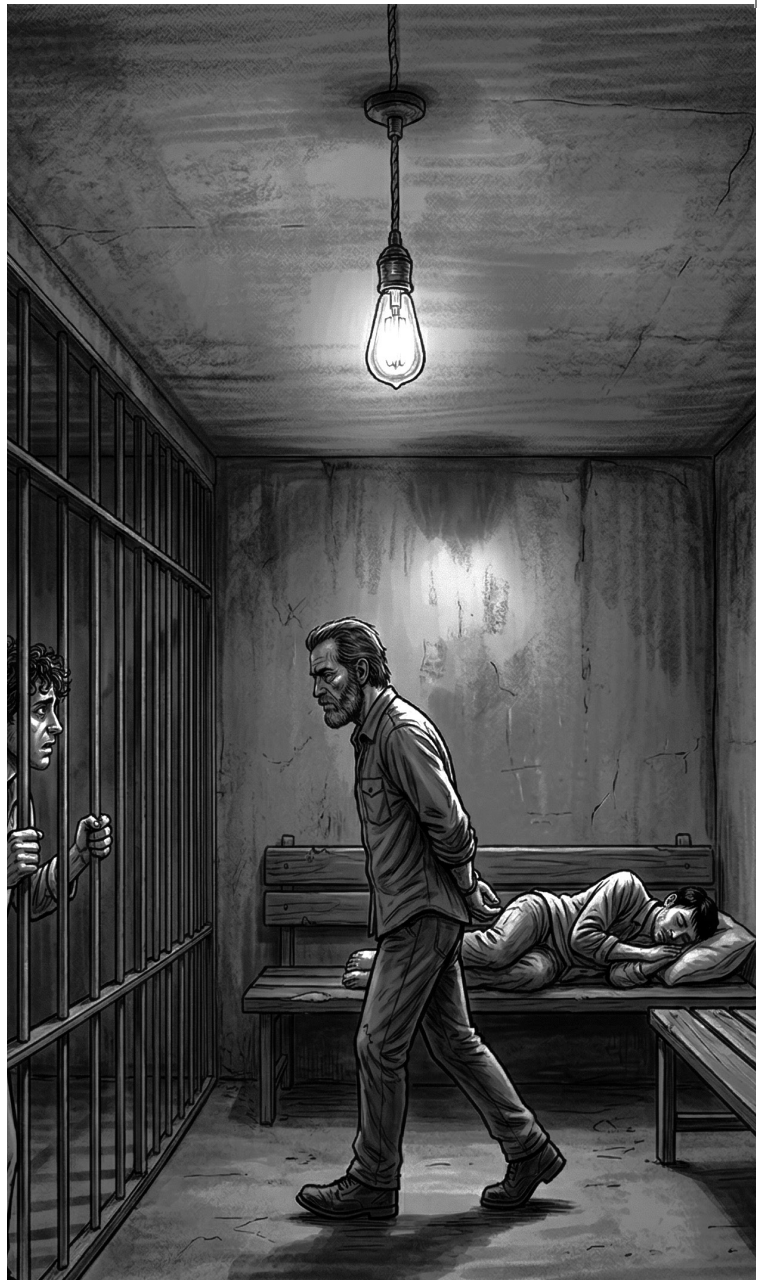
Acep yakalandı denilen hırsız hiç yakalanmıyor, kendilerine mi öyle deniliyor? Yoksa o hırsız, gerçek hırsız, kendilerinin hırsız mı değil... Olur mu, olur!

Bunun üzerine "hırsız yakalandı" haberi geldiği anda soluğu karakolda almaya başlamışlar. Toplanıp toplanıp karakola, hırsız görmeye gitmişler. Gerçekten yakalanmış mı, yakalanmamış mı? Yakalanan kendi hırsızları mı, değil mi?

Nasıl anlayacaklarsa işte...

İlk başlarda ahalinin bu güvensiz tavırına kimse ses çıkarmamış; "Hadi gözünüz aydın" diyerek kollarından bağlanan hırsızları seyre çıkarmış. Hırsızların hırpalanmış, zavallı görünüşlerine bakmışlar... bakmışlar... ama ne intikam duygusunu tatmine yaramış ne de kurtulduklarına dair bir barış filizi yeşertmiş içlerinde...

"Bunlar mı yani?! Bizi canımızdan

bezdire, soyan, soğana çeviren bunlar mı?!" "Evet! Bunlar!" "Ama öncekiler için de 'Bunlar' demiştiniz!" yanıtına karşılık komiser, "Hadi! İşinize bakın, oyalamayın devletin memurunu! Bir de hırsız beğendiremiyoruz! Size hesap verecek değilim" deyip defetmiş gelenleri.

"Bundan sonra hırsız görmeye geleni içeri atarım!" demiş.

Komiser, itibar ve asayiş için daha sert, katı uygulamaları devreye sokmuş. Çünkü ahalinin alaycılığı ve öfkesini dizginlemek lüzumu sübut etmiş. Böylece buna uymayanlar kolluğun nezaketsiz kollarında; nezaretin bir köşesinde soyulanlar, diğerinde kendilerinin olduğuna şüphe ettikleri hırsızlar, birlikte sabahlar olmuşlar bir süre...

Yakalanıp yakalanıp yakalanamayan hırsız vakası kaymakamın da önüne gelince,

kaymakam özel bir emirle imamları göreve çağırılmış. Soyanda da soyulanda da bir itikat eksikliği olduğuna kanaat getirmiş.

Göreve çağrılan imamlar, her zamankinden daha bir şevkle, ahalinin kimini camilerde toplamış, kimini evinde, dükkanında, tarlasında bulup bir tekini bile atlamadan itikat aşılama görevini ifa etmişler. Kaderin önüne geçilmezlikten dünya mallarına bu kadar tamah etmenin, kıymet vermenin ayıp sayılacağını söylemişler. İsyân etmenin günahların en büyüğü olduğundan sabrın ve şükretmenin bolluk, bereket getirecek kerametine... kıssalar, hisseler, ayetler... Tüm bilgi ve hünerlerini seferber ederken günler haftaları, haftalar ayları kovalamış. Yakalanıp yakalanıp yakalanamayan hırsızlık vakasının hırsızları, bu seferberlikten pek etkilenmemiş

olacak ki, vergi memuru titizliğinde onlar da işlerini yürütmüşler...

Yine de öfkenin, alaycılığın yerini bir sükut aldığı kanaat getiren komiser, ahaliyle birlikte imamları dinlemeye gitmiş. Aynı gün Hikmet de imamları dinlemeye gitmenin artık bir anlamı kalmadığına inanarak komiserin umudunu kıracağından habersiz, imamdan evvel söz almış:

“Hoca efendi! Bugün ben konuşacağım.” demiş. “Haftalar aylar oldu derde bir akıl, çare dedik ama bize bildiğimiz dini; din, devlet, millet sevgisini, saygısını anlatıp durdunuz. Allah razı olsun! Ancak bu işte bir tuhaflık var. Bize yönelik sevgi, saygı nerede? Yoksul bırakılmamızda, soyulmamızda nasıl bir sevgi, saygı vardır? İtikadımız gereği halimize dayanmamızı, şükretmemizi istiyorsunuz. Bana öyle geliyor ki, şükretmemizin kerameti ve bolluğunu bu bizim dışımızdakiler yaşıyor.

Bizim hayatımızta tam ense köküne yapışmış bir kanamalı kırım-kongo kenesi var. Onu çıkarmak gerek ama siz kötü yola saparsınız diyorsunuz... Oysa bundan daha kötü ne var? Çünkü artık yaşama imkanımız

yok. Ateşli, ağırlı bir ölüm gözlüyor bizi... Ne zamandır bu haldeyiz. Hani diyorum, biri ölürlen eve hoca çağrılır... Yoksa siz bize çağrılan o hoca mısınız?

Daha bir şey demiyorum... Hadi selametle...” deyip orayı terk etmiş Hikmet.

“Keneyi nasıl çıkaracağımızı diyen yok, fatiha okumaya çağrılan çok” homurtularıyla başkaları da onu takip etmiş.

İşte o zaman komiser, çibanın başı diye mimlemiş Hikmet’i. Ondan mütevellit takibe aldırılmış ama Hikmet’in çibanlıkla çibanbaşılıkla işi yok.

Bu kez de kolluktan, imamlardan bula-
madığı şefaati kapılarda aramaya başlamış Hikmet. Nerede sözü geçeceğini, yardımcı dokunacağını umduğu bir yetkili, bir baş varsa, o kapıyı çalmış.

Nerede ne kadar parti var-

sa; en büyüğünden küçüğüne, milliyetçisinden muhafazakarına, başkanından vekillerine, odalardan derneklere kadar... çalmadığı kapı, yazmadığı dilekçe, “efendim” demediği adam kalmamış. Her biri için araya bir tanıdık bulup sokmak, randevu koparmak, makamında bulunmak, görüşmek kolay iş mi?!

Muhalif olanlar meseleyi iktidarın iş bilmezliğine; iktidarda olanlar muhaliflerin kendini bilmezliğine, dış güçlerin oyununa atmış... Muhalifler, oy sözü almanın hevesinde; “yakında biz gelince bu dertler kalmayacak” demiş, “sandığa gidince bunu unutmayın aman sabır.” Hükümet olanlar, “eee, senin kaydın yokmuş, hemen sana bir kayıt açalım. Biz bu işin peşindeyiz, bunlar önemsiz, geçici dertler... Evvelallah devletimiz büyük, sıkıntıya mahal yok” demişler.

Gittiği her yerde yalan yok, hoş karşılanmış, çayı çorbası gelmiş, elleri sıkılmış, sırtları sıvazlanmış, sözler verilmiş, vaatler sıralanmış, “bize güvenin” “sabır” deyip gönderilmiş.

Bu işi çözecek hep daha büyük bir kapı vardır, düsturuyla yola çıkan Hikmet’in gös-

Bu işi çözecek hep
daha büyük bir kapı
vardır, düsturuyla yola
çıkan Hikmet’in gösterdiği
derviş sabrı; bir gün gençlerin
alaycılığına çarpınca eğilip
büzülmüş, utanarak hırkasının
yeninden aşağı süzülüp
onu terk etmiş.

sa; en büyüğünden küçüğüne, milliyetçisinden muhafazakarına, başkanından vekillerine, odalardan derneklere kadar... çalmadığı kapı, yazmadığı dilekçe, “efendim” demediği adam kalmamış. Her biri için araya bir tanıdık bulup sokmak, randevu koparmak, makamında bulunmak, görüşmek kolay iş mi?!

Muhalif olanlar meseleyi iktidarın iş bilmezliğine; iktidarda olanlar muhaliflerin kendini bilmezliğine, dış güçlerin oyununa atmış... Muhalifler, oy sözü almanın hevesinde; “yakında biz gelince bu dertler kalmayacak” demiş, “sandığa gidince bunu unutmayın aman sabır.” Hükümet olanlar, “eee, senin kaydın yokmuş, hemen sana bir kayıt açalım. Biz bu işin peşindeyiz, bunlar önemsiz, geçici dertler... Evvelallah devletimiz büyük, sıkıntıya mahal yok” demişler.

Gittiği her yerde yalan yok, hoş karşılanmış, çayı çorbası gelmiş, elleri sıkılmış, sırtları sıvazlanmış, sözler verilmiş, vaatler sıralanmış, “bize güvenin” “sabır” deyip gönderilmiş.

Bu işi çözecek hep daha büyük bir kapı vardır, düsturuyla yola çıkan Hikmet’in gös-

terdiği derviş sabrı; bir gün gençlerin alaycılığına çarpınca eğilip büzülmüş, utanarak hırkasının yeninden aşağı süzülüp onu terk etmiş. Artık kendini durduramayan Hikmet, ağlamaktan ağzı dolaşık;

“Görmüyor muyum ben, hiçbirinin umuru değil hırsız, onlara uğramamış bile... Ama ne edeyim, bize başka yol öğretmediler. Her yolun da başını tutmuşlar... Gittiğim, gideceğim yerin de, benim de...” diyerek dövünürken başkaları da toplanmış başına. Teselli etmeye, çöküp kaldığı yerden doğrultmaya çalışmışlar.

“Ya bırakın! Teselli olacak hal mi var? Bu partiler de imamlar gibi... Takatimiz kalmadı diyorsun; sabır, şükür diyorlar...”

Yahu, herkes bankaların kısılcacında, tepemize çöktü çökecekler... Kiralar, vergiler, borçlar... Hangi birini sayayım, hangisini hangisiyle kapatayım? Bizi geçtim, çocukların boğazından kesecek ne kaldı?

Bana üye ol dediler hepsine üye oldum. Belki devlet-i aliyenin aliyenlerinden birine ulaşırım diye... Belki yukarının yukarisından biri kalmıştır çözecek diye... Dert yalnız benim mi ki alay ediyorsunuz... Varsa bir yol, siz deyin ben yapayım...”

Dökmüş de dökmüş içindekileri...

Gençlerden biri: “Hikmet abi” demiş, “Yani sen buradaki herkes, bakanlara ulaşırsa çözülür mü sanıyorsunuz? Buraya gelip görürlerse mi diyorsunuz? Eğer inandığınız buyusa o iş bizde!” demiş.

Hala alay edildiğini sanan Hikmet, “Yeter! Bizim tanımayıp sizin tanıdığınız kim olabilir? Bari bu kadar uzatmayın alayı...” demiş.

“Yoo, bizim ne tanıdığımız olacak! Ama madem inancınız bu, görün, bakan değilse de adamları gelecek...” sözünü duyanları almış bir telaş, gençler fena şeyler yapacak diye... “Aman siz karışmayın bir de bizi hapishane yollarına düşürmeyin...”

“Peki” demiş gençler birbirine bakıp “Kavgâ gürültü, yürüyüş mürüyüş yok...”

Peki ama ne olacak? Nasıl olacak?

O günün akşamı Hikmet’in evine gelmişler. “Biz bir yol daha düşündük” demişler, “Şu sosyal medya gücünü bir de biz kullanalım. Herkese duyurup yanımızda olup çağıralım... devamına sonra bakarız...”

Hikmet önce “Ee, ben de kapıları bu

yüzden çaldım ya, olmadı ya...” diye itiraz edecek olmuş, sonra, “Peki” deyip boyun eğmiş.

Birkaç gün sonra mahallede, birbirinden çeşit görünüşleriyle tuhaf kılıklı insanlar, sağda solda ellerinde telefonları, selfie çubuklarıyla dolaşır olmuş. Kimdir, nedir, niye gelmişler derken bir fenomen akınıyla karşılaştıklarını anlamışlar. Fenomenlerin kimileri adeta macera peşinde ve en çok merak ettikleri şey de “Bu gece soygun olur mu, olursa neresi olur?”

Hikmet de ahali de bunların kendilerine nasıl bir yardımı dokunacağını pek kestiremeseler de “akışa bırakmışlar”... Sonunda Hikmet kararını vermiş, bunların kafa başka kafa... Kimi beş yaşındaki çocuğun sorabileceği sorudan ötesine geçmiyor; kimi kendinin hiç cesaret edemeyeceği sorgulamayı yapıyor; kimi hırsızın hırsızlığını canlı canlı takipçilerine seyrettirme heyecanı ile pusu yeri arıyor, yardım istiyor; kimi karakolu, belediyeyi, kaymakamı hashtagliyor; kimi domatesi, biberi kokluyor, organik ürün peşinde, şehir dışına paket servis var mı diye soruyor; kimi sinemacılığa soyunuyor, esnafı oynatıyor... Hepsi kendince, meşrebince konuyla ilgileniyor, kendi yöntemiyle kasabanın gizemini piyasaya çıkarırlarken bu gözde ilçenin devletçe sahipsiz bırakıldığı noktasında ortaklaşıyorlar.

İçlerinden biri Hikmet’in kapı kapı dolanma hikâyesini mizahlaştırıp, bütün o etkili ve yetkilileri alaya alan videoları sosyal medyada yayınca, başlamış bir sahiplenme modası... Sosyal medya kısa zamanda benzer videolarla dolup ortalık kasabanın esrarıyla çalkalanmış ve bir istifa talebi yükselmiş...

Hikmet’i mimleyen komiser, hemen bu yaygaranın baş sorumlusu olarak Hikmet’i karakola çekmiş. Tesadüf, o gün savcı ve hatta kaymakam bile karakolu ziyaret ediyormuş; hazır baş şüpheli de oradayken “biz de bir nasihat edelim” demişler. Uzun nasihatlerin ardından kolunun altında biraz dava dosyasıyla bırakılmış Hikmet.

Yakalanıp yakalanıp yakalanamayan hırsızlık vakası dört bir yana yayılınca bala üşüşen arılar, sinekler, ayılar, bilcümle mahlukat gibi bu esrarın peşine başka başka fenomenler, maceracılar, gazeteciler, kanallar, öncesinde yüz vermemiş, şimdi sahnede

boy gösterme fırsatını kaçırmak istemeyen kendinden menkul vatanseverciler, sağcılar, sosyal demokratlar, solculuğu bir moda gibi üstüne giyinen sağcı devşirmeler gelip gelip yerlerini almışlar.

Analizciler, tarihçiler, araştırma uzmanları da bu yarıştan geri kalmayıp yakalanıp yakalanıp yakalanamayan hırsızlık vakasını; psikolojik, sosyolojik ve de stratejik yanlarıyla mangalda kül bırakmadan masaya yatırmışlar...

Yani "güzide şehrin gözde ilçesi"ne yolu düşmeyen, oturduğu yerden ses vermeyen kalmayınca hükümet sonunda en marifetli müfettişini özel yetkiyle görevlendirdiğini açıklamış. Ortalık bu kadar kalabalıklaşmış, kalabalık bu kadar çalkalanmışken hırsızların en iyisi de bir telaşa düşer elbet!

Müfettişler görevlerine başlar başlamaz gelen ilk haber, birçok kamu görevlisinin yerinin değiştirilmesi olmuş. İkinci haber, bu iş sona erene kadar operasyonun derinleşerek süreceğinin ilanı olmuş.

Karakollar, savcılar, hapishaneler aynı anda iş başı yaparken Hikmet'in içindeki kurtlar da rahat vermemecesine kımıl kımıl kımıldanmış:

"Bunlar geldiğinden beri hiç bizimle görüşmediler. O kadar dilekçe yazdık, hiç aramadılar. Yarın, hırsızlar yakalandı, sonra bitti deyip taşı tarağı toplar giderlerse her şey boşa düşer... İnşallah biz görüşene kadar hırsızlar yakalanmaz! Aman yakalanmasınlar!" demeye başlamış.

Ama üçüncü haber hemen gelmiş: "Operasyon sonuç veriyor, çeteyi büyük oranda çökerttik."

"Eyvah!" demiş Hikmet, "vakit kalmadı, kapıya dayanmalı en iyisi..."

Aynı caddede yan yana olan karakolla kaymakamlığın yolunu tutmuş. Oraya vardığında ne görsün, kasabanın bütün soygun mağdurları da karınca gibi yığılmamış mı! Kalabalığı omuzlaya ite kaka en öne geçmiş. "Hırsızları isteriz" diye bağırarlardan bulduğu boşlukta:

"Müfettişler bizimle görüşsün artık! Başmüfettişi görmek istiyoruz" diye bağırılmış.

"Biz hırsız yakalandı sözünü çok duyduk, çok gördük yakalanan hırsız! Ama kimse yoksulluğumuzu görmedi, kimse halimize çare üretmedi, dinlemedi!"

"Müfettişleri buraya istiyoruz!"

Hikmet'i haklı bulan kitle, "Hırsız istiyoruz!" yerine "Başmüfettişi istiyoruz" demeye başlamış.

"İsteriz de isteriz, başmüfettişi isteriz!"

"İsteriz de isteriz, yoksulluğa çare isteriz!"

Asayişin elden kaçacağını anlayan başmüfettiş, polis barikatının arkasından zar zor ilan etmiş. Önce herkesi sükunete çağırmış. Sükunet olmadan kim kimi anlayabilirmiş... Devletin Kapısında bu taşkınlık olacak işmiymiş... Operasyonu tehlikeye atıklarını görmezler miymiş...

Başmüfettişin güçlü hitabeti kalabalığı tam kıvama getiriyorken; Hikmet yine aradan sıyrılmış:

"Sayın Başmüfettiş, bize hırsız yakalandı dediklerinizin her defasında inandık ama inancımız boşa çıktı. Üstelik zararlarımız bir afet hali gibi çok büyük. Biz artık ortada kalmak istemiyoruz. Bizimle görüşmenizi istirham ediyoruz." demesiyle kalabalık yine coşmuş:

"İsteriz de isteriz!..."

Başmüfettişin eline bir mikrofon bulup tutuşturmuş çiçeği burnunda komiser. Yeniden sükunet demiş... Huzurla evlerine dönmelerini istemiş... Zararlar için ayrıca çalışma başlatılacağını söylemiş... gerekli görülürse herkesle teker teker görüşeceği sözünü araya sıkıştırmış... Amma... sadece kuru sözlere karnı doyan kalabalık, "Şimdi! Şimdi!" diye tutturmuşlar... O gece başka başka karakolların nezarethanelerini; hırsızlar, müptelalar değil, bu sükunetten anlamayan "düzen bozucular" doldurmuş.

Hikmet de dahil çoğu tutuklanmış ama uzun sürmemiş, bir kaç haftaya bırakılmışlar. Ne tuhaftır ki, bu zaman zarfında bir çöp dahi eksilmemiş kasabadan... Müfettişleri de gören eden olmamış..."

Muhtarın bu uzun anlatımını bir hafiye edasıyla dinleyen malulen emekli uzman çavuş Bekir Bey, aradığı ipucunu yakaladığını düşünerek:

"Yani muhtar, şimdi bu ne iş? Hikmet de Hikmet dedin, tuhaf bir yerde sustun... Yoksa Hikmet'in hırsızlarla bir ortaklığı mı çıkmış? Hikâyelerde olduğu gibi hayatta da hep ters köşe oluyor insan! Neler neler gördük biz!"

"İlahi Bekir Bey!" dedi muhtar, "Neler geliyor aklına! Peki sonunu da dinle o zaman..."

"Düzen bozucular" düzene döndüğünde, müfettişlerin kimseyi görmeden, zararlarla ilgili bir şey yapmadan gittiklerini, hiç ummadıkları kimselerin de hırsızlık şüpheli olarak gösterildiğini kalanlardan dinlemişler.

Ben de o zaman merakla sormuştum: "Yani bunca kargaşa, çaresizlik, hırsızlık sona erdi mi?" "Hayır! Asıl vurgun sonra gelmiş. Bankalar ardı ardına hacze çıkmışlar. Evler, dükkanlar tam takır kuru bakır... İpotekli evler, dükkanlar da gitmiş elden. Yana yakıla ipoteği nerden, nasıl kaldırırsınız derdine düşmüşler... Ama yetmezmiş gibi bir sabah, ellerinde tebliğ kağıdı, arkaalarında iş makineleri, polisi, zabıtası kapıya dayanmış... Bu sefer gelen devlet... Devlet el koyma kararı almış, sokak boyu, tüm mahalle... Karşılık? Karşılık yok!"

"Kendimizi yırttık, yerden yere vurduk, ayaklarına yapıştık, makinaların önüne yattık... Bir yanlışlık vardır, itiraz hakkımız vardır, durun dedik... Yokmuş... Yok oğlu yok... Yani anladık, bir devletimiz varmış da bizim değilmiş... Kız istersen ama benim bu işten anladığım bu kadar oldu... Orada artık yaşayamazdık... Gurbete geldik, iş buldum, çalışıyorum ama hala soyuluyorum muhtar, hala aynı şeyler..." deyip bu tuhaf hikâyeyi bitirdi Hikmet. Şimdi hepimiz biliyorsunuz. Oldu mu Bekir Bey? Bu ters köşe yeterli mi?" dedi muhtar.

Yalnız, sonun başka bir evveli ve sonu vardı ve muhtar bunu bildiği halde anlatmamıştı... Ama Bekir Bey, daha sonra hafiyeliği sayesinde öğrenmekle kalmayacak, Hikmet'e de anlattıracaktı.

Sonun evvelinde "düzen bozucu" olarak tutuklanan Hikmet, "Yıkıcılar"a komşu olur içeride. Hikmet'in nasıl "düzen bozucu" duruma geldiğini dinleyen "yıkıcılar":

"Eski bir söz vardır: Efendinin araçları efendinin evini asla yıkamaz. O yüzden 'hırsızlıktan' böyle kurtulmayı ummanız boşuna. 'Keşke böyle olsa. Niye şöyle olmuyor' derken siz aslında başka bir alemi tarif etmiş oluyorsunuz. İstedığınızle yaşadığınız dünya birbirinin karşıtıdır. Ama yine de sıkmayın

İsmet'in ona
"patron" demesinden
zaten hoşlanmazdı,
herkesin ortasında "patron"
demesi, "komünist ağzıyla"
konuşulmasından daha çok
kızdırmıştı. Çünkü İsmet'in
zihnindeki patronun tüm
manalarını gayet iyi
biliyordu.

canınızı çok kalmaz çıkarsınız fakat 'efendi-
nin' sizinle işi bitmedi. O mülksüzleştirmen-
den duramaz." derler.

Hikmet, "yıkıcıların" sözünü kehaneti-
ni heybesine koymayacak kadar milli şuura
sahip çıktığından, o gün kulak asmaz. Ama
"kehanet" onlar için hemen gerçekleşir,
muhtarın aktardığı gibi ne var ne yok kaybe-
derler. O günlerde Belediye, bu açıktaki kalan
insancıklara hayırseverlerle sahip çıkıp birer
çadır bağışlar. Ancak çevre düzeni ve gü-
venliği hayırseverlikten ağır bastığından, bir
süre sonra boşaltma talimatını gönderir. İşte
o günlerde Hikmet, bir kez daha tutuklanır
ve "yıkıcılarla" yeniden komşu olur.

"Yine mi düzeni bozalım?"

"Kehanetiniz hemen tuttu! Ama yok, bu
kez hırsızlıktan aldılar. Oysa çalmamıştım,
'şimdi ödeyemiyorum' diye kağıt bırakmış-
tım. Kaderde bu da varmış!"

"Demek 'kehanet' tuttu diyorsun, oysa
kehanet değildi. Ama madem seviyorsun ke-
hanetleri, işte sana asıl kehanet: Mülksüzleş-
tirenler mülksüzleştirilecektir, mülksüzleşti-
rilenler tarafından. Bu kader birlikte çizilecek
ve tüm insanlığın kaderi o zaman tamamen
değişecektir."

Hikmet, bir kağıda bu "kehaneti" tane
tane yazar ve çıkacağı güne kadar arada
bir seslenip sözün mealini sorar. Neyse ki
Hikmet'in şansı yaver gider, hırsızlık şikayeti
geri çekilir, yanlış anlaşılma denilir ve salınır.
Çıktığında artık orada yaşam imkanı kal-

madığından cebinde kehanet, şehri ailesiyle
birlikte tamamen terk eder.

Bekir Bey de muhtar gibi Hikmet'in
hikâyesinin bu kısımlarını kendine sakla-
yacaktır, kurulan dostluğun gereği olarak...
fakat "Efendinin araçları efendinin evini asla
yıkamaz" sözünü diline dolayacak, anlamı
üzerine de Rıza ile sık sık münakaşa edecek-
ti.

Ama şimdi kulübenin içinde mülksüz-
leştirmeye biten hikâyenin yarattığı memnu-
niyetsizlik havası esiyordu. Lokantacı Orhan
canı sıkın şekilde; "Vay anasını... Her şey
ha?..." dedi.

"İyi de muhtar, ne diyorsun şimdi,
hırsızla geçinip gidelim, beterin beteri vardır
mı?" dedi Orhan.

"Muhtar böyle der mi?" diye kızdı ona
Salih.

"Madem çok biliyorsun, sen söyle ne
olduğunu?" diye diklendi Orhan.

"Söylerim n'olacak! Aynıyız Hikmet'le...
Sorun bir hırsızlıktan daha fazlası... Öyle de-
ğil mi kirve? Neye elimizi atsak, elde kalanı
neye umut bağlasak boşa gidiyor..."

Malulen emekli Bekir Bey, çıkıkladı.
Onun da hoşuna gitmeyen bir nokta vardı.

"Bu Hikmet'te bir tuhafılık olduğunu
anlamıştım. Gördünüz mü, adam komünist
ağzıyla konuşmuş... Şu değerlendirmeye
bak!" dedi.

Rıza, Bekir Bey'in bu tutumunu alaya
aldı.

"Nasıl yakaladın ama hemen!! Ya, şu
musluk biraz bana aksın diye kimler neler
neler oldu... Müslüman oldu, hacı oldu, sağcı
oldu... Mağdur oldu ya, mağdurlar şaşı
kaldı... Hakkını arayansa hain, kafir, düzen
bozan oldu... İşçinin zincirlerinden başka
kaybedecek neyi var... Bir komünist olmadık.
Kim bilir Bekir Bey, belki komünist olmanın
vakti gelmiştir..." dedi geri adım atmayarak.
Komünist olduğundan söylemedi bunu; ina-
dından ve yeni sendika başkanına, ki kendisi
de beğeniyordu onu, kimilerinin "komünist
başkan" demesinden...

"Muhtar, müdahale et şu laflara! Asıl
ben her şeyimi kaybetmişim de hiç sapmış
mıyım?! Maşallah burada zaten herkes ko-
münist olmaya meraklıymış! Ama...!" diye
hışım ayağa kalktı Bekir Bey.

İsmet, onu sakinleştirmek isteyerek "Otur patron! Kızacak bir şey yok..." dediği anda Bekir Bey'in gözleri adeta alev aldı. İsmet'in ona "patron" demesinden zaten hoşlanmazdı, herkesin ortasında "patron" demesi, "komünist ağzıyla" konuşulmasından daha çok kızdırmıştı. Çünkü İsmet'in zihnindeki patronun tüm manalarını gayet iyi biliyordu. Öte yandan İsmet'in işportaya çıkardığı malları gümrükten çok ucuza temin eden Bekir Bey idi. Bunu "iyilik olsun" diye yaptığını iddia etse de "iyiliğin" asıl kazancı Bekir Bey'in olurdu.

İsmet ile Bekir Bey'in gözlerinin buluştuğu noktada sessiz bir kavga İsmet'in geri adımıyla sonuçlandı: "Yani komutanım... Şey... Bekir Bey, kimsenin kötü niyeti yok..." dedi.

"Tamam, oturun artık... Kimse celallenmesin... Koca adamlarsınız... Salih'in dediği doğru... Sorun büyük... Ortak paydalarımız da büyük... Hiddetlenmek yerine birbirimizi, sorunu anlamaya çalışalım." dedi muhtar arayı bulmayı umarak.

Ama çok konuşmalarına gerek kalmadan kulübenin kapısı pat diyerek açıldı. Nefes nefese kalmıştı Hikmet.

"Hayırdır! Ne bu halin? Birinden mi kaçırıyorsun?" dedi muhtar telaşla.

"Haberiniz yok mu?" dedi, nefesi hala düzelmemişti.

"Eyvah!" dedi Salih, elini göğsüne koyup "Yoksa bizim mahalle de mi elden gitti?"

Bundan bir şey anlamayan Hikmet soruya soruyla karşılık verdi:

"Ne elden gitmesi? Başka bir konu mu var?"

"Ne bileyim kardeşim, sen söyleyeceksin." dedi Salih.

"Bırak kafasını karıştırma konuşsun... Bakma öyle Hikmet, ne diyeceksen de!" dedi muhtar.

"Gelin de bakın! Herkes sokaklara döküldü! Bir ucu görünüyor işte!..."

Büyük parkın içindeki muhtarlık kulübesinden çıktılar, yokuşun başından aşağıya bir sel gibi inen kalabalığa bir süre bakakaldılar. Tencere tavaların çın çın ötüşleri arasında çoğunlukla kadınların sesi geliyordu.

Hükümet İstifa, Halk İktidara!" haykırışları durmaksızın yükseliyor ve yaklaşıyor-

du. Sokak lambalarının ışığı altında tanıdık yüzleri seçmeye başladılar.

Rıza gülümseyerek:

"Bekir Bey! Bekir Bey! Şu öndekilere bak hele! Tanıdın mı? Seninkilere ne de benziyor! Aa! Yoksa onlar mı?" dedi.

Bekir Bey, "Sen kendininkilere bak!" dedi sertçe.

"Bakıyorum, bakıyorum! Maşallah bir ben yokum! Haydi ben kaçtım, kambersiz düğün olmaz!" dedi. Biraz yürümüştü ki döndü, Bekir Bey'e baktı. "Hadi! Hadi! İşte sana fırsat! Gir koluma! Çorbada senin de tuzun bulunsun!" dedi. Ondand bir karşılık gelmesini beklemeden gidip koluna girdi. Bundan kaçamayacağını anlayan Bekir Bey, ondan destek alarak küçük yokuşu ağır ağır indi.

İsmet, Salih, Orhan... Üçü de kendi eşleri, çocukları, tanıdıkları var mı diye görmeye çalıştı. Orhan: "Benimkiler de var sanmıştım ama... neyse ki yoklar." dedi.

Salih, "Onlar yoksa sen varsın kirvem!" dedi. Onun isteksizliğini anlayıp "Bugün kaçmak yok!" dedi.

İsmet'se daha orada sloganlara dahil oldu. Kim gelmiş, kim gelmemiş diye hiç ilgilenmeden, uzun zamandır beklediği buluşma gerçekleşmiş gibi hafiflemiş halde hızlıca indi yokuşu.

En son kalan muhtar ile Hikmet'ti.

"Herkes seni sormuş Tahsin hocam. Hatta sen olmadan yürümek istemeyenler çıkmış. Ama kadınlar kızmış; 'Biz yürüyeceğiz! Gelen gelir' demiş." diye anlattı Hikmet.

"Toplantıya mı katıldın?"

"Yo, o sırada ben dikiş atırıyordum. Sevgi! Eşim anlattı."

"Görüyor musun kadınları! Erkekler de burada öyle mi böyle mi diye oyalansınlar! Neyse... Ateş yakmasalar da yakılmış ateşe nasıl gidiyorlar bak!" dedi muhtar, her şeye rağmen hayattan, insandan memnun, umutlu...

"Hayatın kendisi bir tuhaf hikâyeye, kurguya ne hacet!" dedi içinden kalabalığa karışırken...

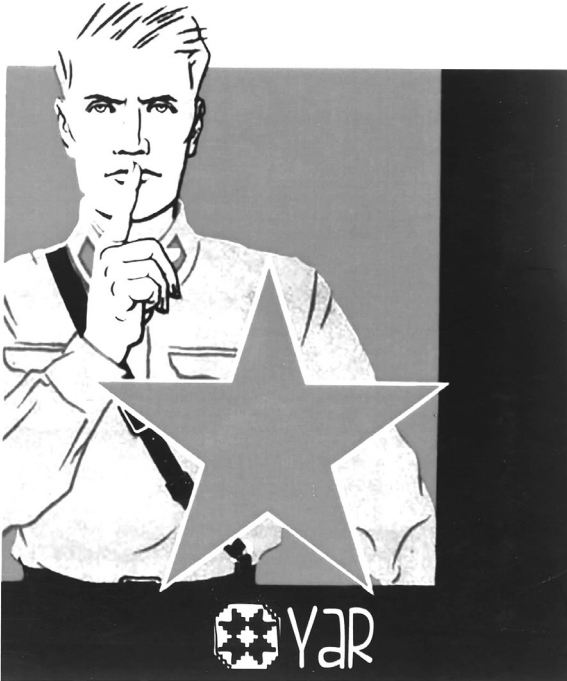

doğa yılmaz

Üzüntülerin Sonu Matlalaktır

SAAT.. arkadi vasilyev
ON ÜÇ'TE 1
SAYIN GENERALİM
bir sovyet istihbaratçısının anıları

roman

“Derler ki boş arsaya ev yapmak, harap olmuş eski evi onarmaktan daha kolaydır. Sosyalizm boş alana kurulmaz, birçok şeyin onarılması gerekir. Elbette ki yapılacak işlerden büyük çoğunluğunun ilk kez yapılması kaçınılmaz bir zorunluluktur.”

Devrimi, sosyalizmi düşlemek... Pek çoğumuz sık sık yaparız bunu. Mücadele deneyimlerini, devrime uzanan taşlı yolları yürümeyi, okuduğumuz romanlardan öğreniriz. O kitapları kendi mücadelemize kılavuz yapar, kitaplardaki kahramanların eylemlerinden, yol ve yöntemlerinden faydalanırız. Peki ya devrimden sonrası?

“Devrimden Sonra” isimli filmi pek çoğumuz sadece meraktan izlemiştir. Filmin bir sahnesinde yaşlı bir teyze birkaç aydır faturaları gelmediği için ilgili devlet kurumuna gidip bir süredir faturalarının gelmediğini söyler. Memur ise “Artık elektrik, su, doğal gaz faturası gelmeyecek, hepsi bedava oldu, sadece size değil kimseye fatura gitmiyor” diyerek cevaplar teyzemizi. “Ben şimdi ne yapacağım” diyerek gerisin geri evine döner yaşlı teyze. Elbette devrimden sonra faturalarla ilgili düzenlemeler yapılacaktır; bir yanlış anlaşılmaya mahal vermek istemeyiz. Fakat gerçekten her şey bu kadar hızlı ve sessiz mi çözülecek dersiniz? Kimsenin haberinin olmadığı bir devrim süreci mi yaşayacağız?

İşte “Saat On Üç'te Sayın Generalim” bu sorunun cevabını veriyor bize. İki bölümden oluşan

kitabın ilk bölümünde 1917 Ekim devrimini izleyen günler, ikinci bölümündeyseniz 1945 zaferini yaratan koşullar içinde sosyalist istihbarat çalışmalarını, ÇEKA'nın kuruluşunu ve gelişmesini anlatıyor. Sosyalizmin iki büyük zaferinin tanığı olmak için başlayalım kitabın sayfalarında yürümeye...

1. BÖLÜM

Kuşkusuz sosyalizmi korumak ve geliştirmek, sosyalizmi kurmak kadar zordur. Sovyetler Birliği kurulduğu ilk günden itibaren hem içeride hem dışarıda sosyalizm düşmanlarının, karşı devrimcilerin hedefi olagelmıştır. Tarihini bir yandan sosyalist toplumu inşa etmek diğer yandan sosyalizmi ve yaratılan yeni değerleri korumak mücadelesiyle yaratmıştır Sovyet halkları... Onları sınavan açlık, yokluk, sefalet karşısında tek bir geri adım atmamış, içerideki karşı devrimci ayaklanmaları bastırmaktan bir an olsun geri durmamıştır. Peki kimdir bu ayaklananlar?

"Devrimin, zenginliklerini, para ile sağladıkları saygınlıklarını, başkalarına komuta etme haklarını ellerinden aldığı kişiler" olarak tanımlıyor Vasiliev karşı devrimcileri. Devrim öncesinin kendilerine sağladığı korkunç zenginlikten kopmak zorunda kalan bu gerici güruh sefaleti bahane ederek devrimi yok etmeye çalışmıştır. Tek dertleri ellerinden alınan zenginliklerine yeniden kavuşmak olan gericilerin ayaklanmaları devrimci kitleler tarafından bastırılmıştır. Buna karşın birilerinin zengin olmasının yarattığı sefalet düzenini yıkan Sovyet emekçi halkları *"Çeyrek ekmeğe, korkunç ayakkabı, giyim ve yakıt yokluğuna karşın neşeliydi, hareketliydi, coşkuluysa. Ve ne kadar acayip görünürse görünsün bütün tiyatro ve konser salonları her zaman ağız ağıza doluydu. İnsanlar okumak için çırpınıyor ve okuyorlardı da."* İşte bu sözlerle anlatıyor Sovyet halklarının ruh halini yazar.

Sovyet halkları karşısına çıkan tüm engelleri, içinde yaşadıkları zorlu koşullara rağmen aşıyor, sömürücü bir toplumun bağrından sömürsüz olanın, sosyalist toplumun yolunu yürüyorlardı. Hedefleri netti, ne istediklerini biliyorlardı. Zorlu koşullar onları çaresizliğe sürüklemiyor, aksine her bir insanı umudun yorulmak bilmez kahramanına dönüştürüyordu. O güne kadar aşılanmaktan,

ezilmekten, sömürülmekten başka bir şeyle karşılaşmamış olan bu insanlar kendi fabrikalarını, okullarını kurup, kendi mahallelerini, bölgelerini yönetir hale gelmişti.

Bir halk toplantısında Frunze şöyle seslenmişti emekçilere *"Sizlere dingin bir yaşam vadetmiyorum, ideal koşullar da vadetmiyorum. Yalnız ideal değil, olağan koşullar da vadetmiyorum. Şimdilik sıkışık koşullarda çalışacaksınız fakat kalpler geniş olsun. Her gün her saat çalışmak da kahramanlıktır. İsteğiniz varsa biz sizleri işte böyle bir kahramanlığa çağırıyoruz. Koşullar iyi değil, üzüntüler çok ama bunların sonu mutluluk."*

Bu kahramanlık çağrısına Sovyet halkları canla başla koşuyordu. Sosyalizm fırtınası tüm dünyayı etkisi altına almış, yeni bir yaşamın kapısını açmıştı halklara. Deyim yerindeyse dostta güven düşmana korku salmıştı. Halklara acı ve zulümden başka bir şey vadetmeyen İkinci Dünya Savaşı'nı başlatan işte bu korku olmuştu. Sosyalizm korkusu...

2. BÖLÜM

İkinci Dünya Savaşı'nın genelde cephe hattını, orada süren savaşı, cephelerde yaratılan kahramanlıkları okumuşuzdur romanlarda. Ancak bu savaş sadece cephelerde verilmemiştir. Bazı kahramanlar vardır ki cephede savaşırken ölümsüzleşmeyi yeğleseler de onlara düşen başka görevler vardır, bir karşı devrimci gibi davranarak karşı istihbarat çalışması yürütmek gibi...

Sovyetler Birliği'ne ve sosyalizme karşı yürütülen bu savaşta tek düşman dünya emperyalizmi ve onun görünen yüzü Almanya değildi. Sosyalizm karşıtı Ruslar da bu savaşın bir cephesi haline gelmişti. Kendilerine *"Rus Kurtuluş Ordusu"* adını veren bu sosyalizm düşmanları, kendi istekleriyle Almanlara teslim olmuş generallerden oluşuyordu. Alman üniformalı bu Ruslar, Almanların onlara sağladıkları imkanlarla propaganda okulları kuruyor, bu okullarda sosyalizm karşıtı propaganda eğitimleri veriyor, eğittikleri propagandistler vasıtasıyla savaş tutsağı Rus askerlerini yanlarına çekmeye çalışıyorlardı. Suçlarına ortak olmak istemeyen onurlu savaş esirlerini Almanlar eliyle katlediyorlardı. Savaşı Almanların kazanacağından öylesine eminlerdi ki, işbirlikçiliklerinin ve sosyalizm

düşmanlıklarının cezasız kalacağına güveniyorlardı. Sovyet karşı istihbarat çalışması ise bu sosyalizm düşmanlarının cezasız kalması, savaş sonrasında bu hainlerin halk mahkemelerinde yargılanmak üzere Sovyet yurduna götürülmesini sağlamak için çaba harcıyordu.

"Gerek savaşta gerekse barış yıllarında, yabancı ülkelere gönderilen bir istihbaratçı, yabancı ülkeye niçin, hangi amaçla yollandığını hiçbir an akıldan, gönlünden çıkarmamalıdır. O, yurdunu bütün kalbiyle sevdiği için savaşımın ateşleri içindedir. Bu görev anlayışından yoksun olan bir istihbaratçı, doğru yolu bulamaz ve güçlü olamaz. Hatta bir gün ölüp gider. İstihbaratçının çelik sinirli, çelik karakterli bir insan olduğunu düşünmek de yanlıştır. O, her şeyden önce bir insandır. Herkes gibi kusurları bulunan, normal, olağan bir insan. Gerilimli yaşamı dolayısı ile o da, her insan gibi yorulur. Ben Almanya'dayken, yurduma yardım görevimi bir an için dahi unutmamış olsaydım yakayı ele verirdim."

Yazar bu sözlerle ifade ediyor duygularını ve görevinin zorluğunu.

Aynı günlerde Sovyet radyolarında şu sözler yankılanıyordu: *"Namuslu kalbi proletarya ve köylüler için çarpan sizlere hitap ediyorum: Hepimiz, tüm istek ve enerjimizle çalışalım! Kalbimizde korkuya yer vermeyelim! Düşmanın büyük çabalarına karşın, emek ordusunun zaferi kaçınılmazdır!"*

Sovyet halkları karşlarına çıkan tüm engellere, savaşın yarattığı zorlu koşullara rağmen sosyalizmin kazanacağı inancını asla kaybetmiyorlardı. Zorlu koşullar onları çaresizliğe sürüklememiş, aksine her biri sosyalizmin kahramanları haline gelmişti.

Öç alma günü yaklaşıyordu. Sovyet ordusu hızla zafere doğru yürüyordu. Sovyet

ordularının hızla ilerlemesinden, Almanlardan çok "Rus Kurtuluş Ordusu"nun elebaşları korkuyordu. Yaklaşan zaferden duyulan korkuyu şu sözlerle anlatıyor Vasilev:

"Adaletten gizlenen katiller, caddelerde, sokaklarda dolaşır, trenlerde yolculuk eder, yer, içer, giyinip soyunurlar; kısacası, her şeyi herkes gibi yaparlar. Sinemaya gider, meyhaneye girer, tütün-cüden sigara alırlar, bütün bunları milyonlarca insan gibi yaparlar. Ve bunları yapan katil, herkes gibi yaşadığını sanır. Hayır, yaşamıyor o. Sadece, varlığını sürdürüyor. Çünkü, her an kuşku ve korku içinde bulunan, geceleri ufacak bir tıngırtı duyunca hemen silahına davranan bir insanın yaşamına yaşam denemez."

"Kulakları, doğudan gelen Sovyet toplarının hınçlı ve güçlü gümbürtülerindeydi."

"Sovyet Ordularının amansız baskıları altında çığına dönen kimi katiller, her gün biraz daha yaklaşan korkunç gerçeği görmek için yerin yedi kat dibindeki dairelerinden çıkamıyor, bazıları, çaldıkları altınlarla tika basa doldurdukları bavullarını kapıp kurtuluş çaresini arıyor, Batı'ya kaçma planları kuruyordu."

Bazı sosyalizm düşmanları, yaklaşan Sovyet ordularından kaçmayı kısmen başarmış olsalar da bazıları o kadar şanslı değildi. Sovyet düşmanlarının elebaşı Vlasov, Amerika'ya kaçma umuduyla çıktığı yolda, 12 Mayıs 1945'in saat on üçünde, Sovyet ordusuna en güvendiği insanlar tarafından teslim edilmişti.

Evet, sosyalizmi kurmak ve korumak çok zordur fakat komutan Mihail Frunze'nin de dediği gibi *"Üzüntüler çok, fakat bunların sonu mutluluktur."* Sosyalizm tüm insanlığın insanca yaşama mücadelesinde varacağı nihai sonuç ve en büyük zaferdir.

sami tunca

zindan türkü söylüyor

Abba Bana Çikolat Alacan Mı?

Gözlerini açtığı anda gün ağarmak üzereydi. Vücudundaki yorgunluk onun yataktan kalkmasına müsaade etmiyordu. Yatakta bir süre sağa sola döndü. Zamanın geldiğinin farkındaydı. Kendini zorlayarak sıcak yatağından kalktı, soğuk odanın içinde üzerindeki kıyafetleri değiştirmeye başladı.

Her sabah aynı şeyleri tekrarlamak zor gelse de çalıştığı yerden atılmamak için bunu yapmak zorundaydı. Babası çalıştığı inşaatın dördüncü katından düşerek ölmüştü. O öldükten sonra ailesinin tüm yükü annesi ve onun sırtına binmişti.

Kız çocukları babalarına aşiktir derlerdi. Babasıyla arası çok iyi olmamıştı hiçbir zaman. Bir kez olsun saçını okşamamış, kızım diye sevmemişti. Her sabah öfke ile kalkar, bulamadığı çorabı için bağırır çağırır, o öfkeyle de inşaata giderdi. Onun kavga çıkarması için bir bahaneye gerek yoktu. Her defasında şiddetin mağduru anne olurdu. Bazı akşamlar sarhoş gelir, kapının önüne yığılıp kalırdı. Ana kız birlikte taşırlardı evin içine. Yine de bazen ona karşı, içten içe bir sevgi duyduğunu hissedirdi. O, öfkeyle gidip de inşaattan düştüğü gün bunu çok daha iyi anlamıştı.

Dört kardeş ve annesiyle beraber hayatın sert yüzüyle o zaman karşı karşıya kalmışlardı. O yıl okulu bıraktı. Üç kardeşi okuyordu; onları okutmak için okulu bırakmıştı. Sınıfının en zeki öğrencisiydi. Geleceğe dair hayallerini bir kenara bırakarak artık sevdikleri için yaşamaya başlamıştı.

En büyük hayali öğretmen olmaktı. Dünyaya iyi çocuklar yetiştirmek istiyordu. Olmamıştı; hayatın ona oynadığı oyunda, yaşam kavgasının içine girmişti. Şimdi tek düşüncesi çalışmak ve kardeşlerini okutmaktı.

Aynur 19 yaşına girdiği sabah, uyanmış ve soğuk odanın içinde yorganlara sıkıca sarılmış kardeşlerine bakmıştı. Hafta sonu olduğu için üçü de derin uykudaydı.

Kıyafetlerini giydikten sonra odadan sessizce çıktı. Gece yağın şiddetli yağmur, gecekondan olan evlerinin çatısından suların sızmasına neden olmuştu. Su damlayan yerlere koydukları kaplarla yerlerin ve eşyaların ıslanmasını engellemeye çalışmışlarsa da yerlerin ıslanmasını engelleyememişlerdi.

Çatının her yeri delik deşikti. Salonun bulunduğu yerden çatıdan su akmasını engellemek imkansızdı. Annesinin kaldığı küçük odada muşamba çekerek önlem almışlarsa da ara ara biriken suyu boşaltmaları gerekiyordu. Onların kaldığı odadan su damlamıyordu.

“Haftalığımlı alırsam salona da muşamba alırım” diye düşündü. O an ödeyeceği borçları unutmuydu. Salon, hem oturma odası hem mutfak olarak kullanılıyordu. Evin banyosu da yoktu. Salondaki sobanın üzerinde kaynatılan su ile annesinin kaldığı odada, leğenin içinde herkes banyosunu yapardı. En zoru da kış aylarında bu banyo günleri oluyordu. Asla ısınmayan salonda, banyodan sonra çocuklar kendilerini battaniyeye sarar, sobanın yanında dişlerinden gelen tıkrıtlarla titreyerek ısınmaya çalışırlardı.

Kışa girerken odun kömür alacak paraları yoktu. Babasına mezar olan inşaatın sahipleri gösteriş olsun diye bir tören edasıyla iki yıl inşaatçıdan çıkan tahta parçaları ve 5-6 torba kömür getirmişlerdi. Aynur bunu ilk gördüğünde öfkeyle araçtan odun ve kömür indiren işçilerin üzerine yürümüş, indirdikleri yakacakları geri toplatıp göndermişti. Yakacakların inmesini izleyen inşaat sahibine de “Katilsiniz siz! Babamın katilisiniz!” diye bağırmişti. Bu bağırışları duyanlar evlerinden dışarı çıkınca adam korkuyla oradan uzaklaşmıştı. Sonraki yıl yine gelmişlerse de anne, yakacakların inmesine izin vermeyince bir daha uğramamışlardı.

Kendi kendilerine yetiyorlardı. Borçları yaşamaya da alışmışlardı. Bu yıl çok daha zorlu geçiyordu. Borç harç 3 torba kömür almışlardı. Çalıştığı tekstil atölyesinde de çöpe atılacak kumaş parçalarını poşete doldurup eve getiriyordu. Kış o kadar sert geçiyordu ki kardeşleri evde sobayı yakacak bir şey bula-

madığında babalarının yaptığı çardağı yıkarak onun odunlarını yakmaya başlamışlardı.

Soğuk odada hızlıca bir şeyler atıştırdı. Öğlene kadar bu yediğiyle idare edecekti. Annesinin kaldığı odanın kapısı açılınca oraya baktı. En küçük kardeşi Neşe kapıdan gözlerini ovalayarak çıktı. Daha 4 yaşındaydı.

“Abba üşüdüm” dedi. Kollarını açarak Aynur’a doğru yürüdü. Aynur onu kucağına almıştı. O an ıslaklığı fark edince “Bu ne! Sen yine altını mı ıslattın! Hani bana söz vermiştin bir daha yapmayacağım diye.”

Neşe gözlerini kapatmış uyuyor numarası yapıyordu. Gülümsemesi onu daha da şirin yapıyordu. “Kalk bakalım, şu üzerini değiştiririm hasta olacaksın sonra.”

Gözlerini açtı, ablasının kucağından indi. Aynur oturduğu çekyatı kaldırdı. Rutubet kokusu burnunu sızlatmıştı. Neşe’nin kıyafetlerini aradı. Evde gardırop olmadığı için kıyafetleri buraya koyuyorlardı. Bazı kıyafetler de odalarda sepetler içindeydi. Kıyafetleri bulup aldıktan sonra Neşe’yi yanına çekti. Islak kıyafetlerini çıkararak, rutubet kokan kıyafetleri giydirdi.

“Ablam hani altını ıslatmayacaktın, söz vermiştin yapmayacağım diye. Sana bir daha çikolata almayacağım. Onu yiyince yatağını ıslatıyorsun.”

“Abba söz bi da yapmıcam. Bana çikolata al yapmıcam” diyerek ablasına sarıldı. Sesleri duyan annesi de uyanmış, uykulu gözlerle kapının önünde onları izliyordu. “O gene yatağa yapmış, altını bağlıycam onun” diyerek konuşmalarını böldü.

“Abba anneye söyle altımı bağlamasın” dedikten sonra daha sıkı sarıldı. “Hadi git ablanın yanına yat. Eğer uslu durursan anne de altını bağlamaz” dedi kulağına. Diğer odaya doğru koştu. Çok geçmeden orayı da karıştırmıştı. Sesler yükselmişse de kısa sürede durdu.

“Anne akşam unuttum sormayı da temizliğe gittiğin evden paranı aldın mı?” “Yok kızım! Kadın her gittiğimde ‘eyvah para bırakmadı’, ‘alışveriş yaptım’ diye beni oyaldı. Yoruldum gidip gelmekten. Paraları neyin onların olsun.” “Öyle şey olur mu anne, senin emeğin var orada. Bugün yarım gün çalışıyoruz. Ben işten çıkınca oraya uğrarım. Bakalım parası var mıymış, yok muymuş.” “Boş ver kızım. Sen kendini yorma. Bunlar böyle böyle zengin oldu.”

Anne yine sessiz kalmıştı. Bu sessiz kalışları Aynur'u hep kızdırdı. Daha 14 yaşındayken sessiz kaldığı için evlendirilmişti. 15 yaşında Aynur'u kucağına almıştı. Kocasından yediği dayaklara sessiz kalmıştı, aç kalmış ses çıkarmamıştı. Tüm yaşamı sessiz kalarak geçmişti. Aynur ninesini suçluyordu. Köyde büyüyen annesi, ninesinin baskısından evlenerek kurtulacağını sanmıştı. Ama çıktığı bir çukurdan başka bir çukura girmişti.

Yıpranmış montunu üzerine giydi. Sonra montunu sıkıca kapadıktan sonra kendini çamur akan sokağa bıraktı. Evleri tepenin üst tarafındaydı. Yağmur suları sel olup aktığında onların evine girmiyordu. Tepenin aşağısındaki birçok evi ise su basıyordu. Yağmur buralara bereketini değil, zulmünü getiriyordu.

Aşağıdaki evlerde sel suyunu temizleme çalışması başlamıştı. Oraya inip yardım edeceği bir şey var mı diye soracaktı, iş yerine geç kaldığında haftalığından kesilecek para aklına gelince yoluna devam etti. Tek sorun para değildi; patronu ve ustabaşının, herkesin gözü önünde onu azarlaması içini ürpertiyordu.

Hızlı adımlarla yürümeye başlamıştı. Arkasından isminin söylendiğini duyunca geri dönerek sesin geldiği yöne baktı. İş yerinden arkadaşı ve komşuları olan Halime'yi gördü. Halime koşarak ona doğru geldi. Nefes nefese kalmıştı...

"Ne o kız koşu koşu gidiyon, acelen mi var?" diye sordu. "Geç kalmayayım dedim. Malum herkesin gözü önünde azarlanmak istemem." "Doğru be! Neyse aşağıdaki evleri su basmış yine. Millet canından bezdi vallahi. Ben kendimi bildim bileli her yağmur yağdığında böyle. Her seçimden önce gelirler, kanalizasyon yaparız, yolları zift yaparız derler.

Bizim millet de inanır bunlara, gider oy verir. Sonraki seçime kadar ne gelen olur ne giden. Her yıl da böyle çekilir işte."

"Sessiz kalıyorlar Halime. Ses çıkarsalar bak sen neler olur o zaman." Sesinde öfke vardı. "Haklısın kız, alışmışık ezilmeye çoğumuz, istemeye utanık" dedi gülümseyerek. Yağmur şiddetini yeniden arttırınca hızlandılar. Koşarak duvar diplerinden gidiyorlardı. Daha yürüyecekleri 20 dakikalık yol vardı. Tek tük geçen bir dolmuşa binebilirlerdi; Aynur yürümeyi tercih ettiği için Halime de onunla yürümüşü.

Tam zamanında gelmişlerdi. Üzerlerindeki kıyafetler çamur lekeleriyle dolmuştu. Daha kötüsü sırlıklam olmalarıydı. Binanın içine girerek merdivenleri koşar adım çıktılar. Tekstil atölyesinin olduğu yere gitmeden ıslak montlarını çıkartıp iş kıyafetlerini giydiler. İçerisi dışarıya göre daha soğuktu.

Makineler kükremeye başlamıştı, çıkan sesler kulakları tırmalıyordu. Aynur çalıştığı makinaya odaklanınca kulak tırmalayıcı sesin ritmine kapıldı. Bu gürültünün arasında radyoda çalan arabesk müzik sesi de onlara eşlik ediyordu. Çalan şarkılar onda öfke yaratsa da, diğer işçilerin çoğu bu müzikten memnundu. "Of be! Söyle Ferdi Baba!" gibi naralara herkes alıştı. Kimse bu naranın kimden geldiğine dahi bakmıyordu. Makinelerin gürültüsü, arabesk müzik ve sigara dumanı atölyeyi çoktan esir almıştı.

İşine o kadar odaklanmıştı ki zamanın farkında değildi. Ustabaşının yanına geldiğini de fark etmemişti. Ona dokunduğunda ürpererek başını kaldırıp ustabaşına baktı. Adamın sırtığını görünce öfkelenmişti. Sürekli onun tacizi altındaydı.

“Ne o kız yüz vermiyon bana artık. Yoksa küs müyük” dedi sırtarak. Ne cevap vereceğini bilemedi bir anda. Her fırsatta ona dokunan, sürtünmeye çalışan birine ne diyecekti? Onu kendisinden uzak tutmak için “abi” diye hitap etse de adamın yılışık biri olması nedeniyle bu kelimeyi kulağı duymaz, çoğu zaman da umursamaz bir tavırla “abi deme lazım olur” diye söylenirdi. Adam usta-başıydı ve onun bir sözüyle işten atılabildi. Kendini zorlayarak;

“Yok abi niye küs olalım. Elimdeki işleri bitirmeye çalışıyorum. Dalmışım biraz” dedi. Adam istediğini alamayacağını anlayınca diğer makinada çalışan kadının yanına gitti. Aynur gözleriyle adamı takip ediyordu. Kadının yanına varır varmaz saçına dokunmaya başladı. Kadın bu dokunuştan memnundu, gülümsüyordu.

Ayağa kalkıp içindeki tüm nefreti ustabaşına kusmak içinden geçtiyse de, aklına gelen bir olay sessiz kalmasına neden oldu.

Ustabaşı yine bir kadını taciz ederken, başka bir kadın bu duruma sessiz kalamamış, adama bağırmişti. Taciz edilen kadın, o tepki gösteren kadına bağırarak “Seni ne ilgilen-dirir, git işine bak” demişti. Bu tepki ustabaşının çok hoşuna gitmiş, ertesi gün tepki gösteren kadını işten kovmuştu.

Böylesi olaylar tekstil atölyelerinde normalleşen bir durumdu. Genç bir kadın çalışmaya başladığında hemen birileri onun peşine düşerdi. Önce sevgili olmak için çaba harcanır, sonra peşinden tacizler gelirdi. Çoğu genç kadın bu tacizlere işten atılırim korkusuyla ses çıkaramıyordu. Ses çıkaranlar da hemen kapı dışarı ediliyordu.

Aynur bunlara maruz kalmamanın yolunu sessiz kalarak, kimseyle konuşmayarak bulmaya çalışıyordu. Yine de ara ara çıkma teklifleri olsa da umursamadan işine devam ediyordu.

Çıraqlardan birisi Aynur’un yanına geldi. “Aynur abla patron seni çaari” dedi. Konuşan çocuğa baktı. 7-8 yaşlarında, yüzüne yorgunluk çökmüştü. Şimdi okulda olması, sokaklarda oyun oynaması gereken yaştaydı. O tekstil atölyesinin tozunun, pisliğinin içinde sağa sola koşturuyor, dayak yiyor, boyundan büyük şeyler taşımaya çalışıyordu.

Çocuğun başını okşayarak “Tamam gi-derim şimdi, hadi sen işine bak” dedi. Çocuk

oradan hızla uzaklaşırken, Aynur, patronun onu neden çağırdığını anlamaya çalışıyordu. Haftalıkları ustabaşı dağıtıyordu. Haftalıklarını almaya yarım saat vardı. Bu düşünceyle oturduğu sandalyeden kalkarak belini sağa sola çevirerek esnetti. Dört saattir neredeyse aralıksız çalışıyordu.

Çalıştığı bölümden çıkarak patronun odasının bulunduğu üst kata doğru merdivenlere yöneldi. Karanlık ve ürpertici geliyordu burası ona. Merdivenleri çıkarken kafasında düşünceler akıyordu. Odanın kapısına geldiğinde ürpertici bir sessizlik vardı. Kapıyı tıklattı. “Gel” sesini işitince kapıyı açarak içeri girdi.

Patron kırklı yaşlardaydı. Bazı zamanlar iş başlamadan gelir, nutuk çekerdi: “Ben de sizler gibi işçiydim, çalıştım, didindim, buralara geldim. Burası benim olduğu kadar sizlerin de yeri. Ne kadar çok çalışır, burayı sahiplenirseniz hakkınızı alırsınız, ileride siz de böyle bir yer açabilirsiniz. Çalışacağız ve burayı birlikte ayakta tutacağız” sözlerini herkes ezberlemişti. Hiç çalışmadığını, baba parasıyla burayı açtığını herkes biliyordu. Bir yandan dinden imandan bahseder, cuma günleri herkesten önce camiye koşardı. Diğer yandan her hafta başka bir kadın, kapısına gelirdi.

“Kapıyı kapat gel otur kızım” dedi. Elinde telefon ahizesi vardı, biriyle konuşuyordu. Yine bir iş koparmak için yalakalık yapıyordu. Bunu belli etmeme çabasına rağmen konuşması onu ele veriyordu. Telefonu “Evet saygıdeğer hocam, bu hafta inşallah sohbetinize geleceğim. İhtiyaçlarınızı da mutlaka getireceğim” diyerek kapadı.

Aynur, patronun masasının önündeki sandalyelerden birine oturmuştu. Patron konuşmayı bitirince önündeki deftere birkaç not aldıktan sonra koltuğundan kalkarak masanın önüne geldi. Aynur’un karşısındaki sandalyeye oturdu.

“Sizin evi de su bastı mı kızım. Birçok evi su basmış. Ben de oralarda oturdum. Çamurunu, pisliğini bilirim.” Aynur neredeyse gülecekti, kendini zor tuttu. Villasından buraya gelmek için o mahalledeki yoldan geçmek zorunda olduğunu biliyordu. “Yok abi bizim ev biraz yukarıda, aşağıdaki evleri su basmış.” “Ah kızım ah. Oralarda hayvan bağlasan durmaz” dedikten sonra Aynur’un

bacağına doğru elini uzattı; Aynur bacaklarını çekince adamın eli boşa düştü. “Korkma kızım, sana bir şey yapacak değilim... Ama bak istersen seni, dört kardeşini, anneni o pis gecekonduvan kurtarırım.”

Bu defa elini tuttu. Aynur elini kurtarmaya çalıştıysa da başarılı olamadı. “Bırak abi ne yapıyorsun! Bırak ben gideceğim!” diyerek ayağı kalkmaya çalıştığında boşuna çabalamıştı.

Elini sıkıca tutan patron; “Otur oturduğun yerde orospu. Sana bu zamana kadar o içerdekilerden biri yanaşabilirdi mi?” Adam ayağı kalkmıştı. “Niye? Çünkü benim korumam altındaydın. Kendini dokunulmaz mı hissediyorsun? Sana bir tek ben dokunurum” diyerek Aynur’u ayağı kaldırıp öpmeye çalıştı.

Aynur zayıf, güçsüz dursa da o an öfke ile tüm gücünü kullanarak adamı iterek yere düşürdü. O yere düşer düşmez kapıya doğru koştu. Çıkmadan önce adama dönerek “Eşinden, çocuklarından utan alçak. Benim yaşımda kızın var ondan utan” diye bağırarak dışarı çıktı. Merdivenleri hızla indi. Gözleri öfke ve korkudan yaşlarla dolmuş, boğazı kurumuş, yüzünün rengi değişmişti.

Çalıştığı makinanın yan tarafında duran çantasını almaya çalıştı. Hemen o binadan çıkmak istiyordu. Sandalyeye takılan çantası ona engel oluyordu. Sandalyeye tekme savurdu. Sandalye, arkasındaki makinaya çarpınca orada çalışan kadın “Yavaş ol!” diye bağırıldı. Herkes oraya bakıyordu. İçlerinden sadece Halime onun yanına gelerek sessizce durdu.

Aynur ağlamamak için kendini zor tutuyordu. Çantasını takıldığı yerden çıkarmayı becermişti. Oradan hızla ayrıldı. Halime de onun peşinden gelmişti. Aynur ıslak montunu giyerken hâlâ çabalıyordu.

Halime sırtarak “Ne oldu kız, anlatsana” dedi. Ona ne diyeceğini bilemedi. Olayı anlatsa onun herkese duyuracağından emindi. Sadece iş yerindekilerle kalmaz, oturdukları mahalleye yayılır, annesinin, kardeşlerinin kulağına kadar giderdi. Bir bahane

düşündü ve aklına ilk geleni söyledi; “Patron yavaş çalışıyorum diye beni işten çıkardı. Bende kızdım işte. Halime haftalığıma sen alıp getirsen olur mu? Akşam uğrarım sana.” “Tamam gı, ben saa demiştim biraz hızlı çalış diye. Akşam görüşürük.” Halime’yi inandırmayı başarmıştı. Bu konuda biraz rahatlamış olsa da, diğer konuda içinde fırtınalar kopuyordu.

Binanın dışına çıkarak hafif çiseleyen yağmurun altında nereye gideceğini bilemeden yürümeye başladı. Genç yaşta, çalışan bir kadın olmanın zorluğunu biliyordu. Böylesi bir durumla karşılaşacağını ise hiç düşünmemişti. Ne yapacağını bilemez halde yürüdü. Bu haliyle eve gitmek, annesinin kardeşlerinin karşısına çıkmak istemiyordu.

Bir yandan yaşadığı olayın sarsıntısıyla boğuşurken, diğer yandan yeniden bir iş bulup bulamayacağı düşüncesi için ürpertmişti. Patronu istese, bu bölgede hiçbir iş yerinde çalışamazdı. Adamın bir telefonuna bakardı. Ne yapacağını düşünmeye başlamıştı.

Üç saat kadar boş boş gezdi. Bir hayalet gibiydi. Aynı sokaklardan iki üç defa geçmesine rağmen onu kimse fark etmemişti. O kendi sorunları içinde boğuşuyordu. Aklına annesinin temizliğe gittiği evden alamadığı para geldi. Oraya doğru yürümeye başladı. Yağmur bu arada şiddetini artırmıştı. Tüm kent onun gibi ıslanmaya başlamıştı. Evin bulunduğu bölge yüksek katlı lüks dairelerle doluydu. Yüksek katlı binalar ile yakınındaki gecekondu evleri tezatlık oluşturuyordu. O binaların üst katlarında yaşayanların aşağıdaki gecekonduvanı her gün gördüklerinde neler hissettiklerini merak etmişti Aynur.

Kendisi de annesine yardım etmek için hafta sonları kaç defa gelmişti buraya. Binanın girişine geldi. Yağmur devam ediyordu. Girişteki güvenlik kabinine yaklaştı. “Aysel Hanımla görüşecektim. Aysel Çiğ. Meryem’in kızı Aynur geldi dersiniz. Evine temizliğe gelen kadının kızı, o tanır.” Güvenlik, pencereyi kapatarak telefonla konuştu. Kısa süre sonra

Üç saat kadar
boş boş gezdi. Bir
hayalet gibiydi. Aynı
sokaklardan iki üç defa
geçmesine rağmen onu
kimse fark etmemişti. O
kendi sorunları içinde
boğuşuyordu.

pencereyi açtı "Aysel hanım müsait değilmiş. Gitsin daha sonra gelsin dedi." "Abi annem haftanın 2-3 günü gelip bu evde temizlik işlerini yapar da. 2 aydır annemin parasını ödemiyor. Kadın hep aynı bahaneleri uyduruyor. Bir gidip konuşsam olmaz mı abi." dedi üzgün bir şekilde. "Bacım kusura bakma seni içeri alamam. Alırsam beni de kapının önüne koyarlar." dedi güvenlikçi. O da üzülmüştü. "Burada oturanların çoğu böyle. Verdikleri üç beş kuruş, gel gör ki onu da verene kadar süründürürler. Sen git daha sonra gel olur mu? Kusura bakma."

Aynur öfkeden gözlerini kapadı. Nefes alış verişi hızlanmıştı. Yapacağı hiçbir şey yoktu. Gözlerini açtı, geriye döndü. Şu an önüne çıkan her şeyi yok etme isteği vardı. Biraz yürüdükten sonra bir duvarın kenarına oturdu. Başını ellerinin arasına koyarak ağlamaya başladı. İçindeki öfke gözyaşı olup yağmura karışarak akıp gidiyordu. Oturduğu yerden kalktığına ne kadar zamandır orada olduğu aklına gelmemişti. Sırlıklam olmuş. Ayakkabısının içi su ile dolmuştu.

Mahalleye doğru yürümeye başladı. Yürürken titreme başlamıştı. Dişlerini kontrol etmekte zorlanıyordu. Üzerindeki her şey ıslaktı ve yağmur yağmaya devam ediyordu. Mahalleye girmişti. Ayağını sürüye sürüye sokaklarda yürüyordu. Girdiği bir sokak ona yabancı geldi. Etrafına dikkatlice bakındı. İlk kez bu sokağı görüyormuş hissine kapıldı. Başını tekrar öne doğru eğerek yürümeye başladı. "Aynur!" Sesle doğruldu, kimden geldiğine bakmak için başını kaldırdı. Etrafına bakındı ama kimseyi göremedi. Önce yanlış duyduğunu düşündü. Tekrar yürümeye başlamıştı ki adını bir kez daha işitti. Merdivenle çıkılan bir yerin kapısının önünde daha önce aynı iş yerinde birlikte çalıştığı bir kadını ona seslenen. Titremesini engellemeye çalışarak kadına gülümsedi. "Gelsene hava soğuk. Bir çayımızı içersin, için ısınır. Hadi gel gel!" dedi kadın gülümseyerek. Kadının ismini hatırlamaya çalıştı, bir türlü hatırlayamıyor-

du. "Yok sağ olasin, geç oldu eve gitmem gerek." dedi. Kadın merdivenlerden aşağıya indi. "Gel işte, bak ıslanmışsın, soba da yanıyor, montunu biraz kurutur öyle gidersin" diyerek Aynur'un koluna girdi. Artık oradan gitme imkanı yoktu. Merdivenleri çıktılar. Kapıyı açtıklarında içeriden dışarıya çıkmaya çalışan sıcak hava yüzlerine vurdu. Davetkar bir karşılama olmuştu. İçeriye girince etrafına bakındı. Nereye geldiğini anlamaya çalışıyordu. Dört tane masa, sandalyeler, duvarlara yaslı duran rafların üzerinde sayısız kitap. İçeride beş kişi daha vardı. İkiisi bir masada satranç oynuyordu.

Diğerleri başka bir masada sohbete dalmışlardı. Duvarlarda resimler, afişler vardı. Oradaki bir resim dikkatini çekmişti: Deniz Gezmiş! Hemen tanımıştı. Evlerindeki salonda aynı resmin küçüğü asılıydı. Kardeşi Hasan getirip asmıştı. Devrimci olduğunu, idam edildiğini biliyordu. Duvarlarda başka resimler de vardı ama onları tanıyamıyordu.

Onun girmesiyle dikkatler ona yönelmişti. "Hoş geldin" diyerek karşılamıştı içerdekiler. Başıyla onlara selam verdikten sonra yanındaki kadın ile sobaya yanaştılar. Kadın üzerindeki montu çıkarması için ısrar etti. Islak mont iyice ağırlaşmıştı. İstemeyerek de olsa montu çıkardı. İş yerinden öfkeyle çıktığı için iş elbisesi üzerinde kalmış, o da ıslanmıştı.

Kadın onu bu halde görünce "Sen komple ıslanmışsın. Böyle hasta olursun. Sobaya yanaş iyice" dedi anne şefkatiyle. Sohbet edenlere dönerek "Filiz yoldaş senin kıyafetlerin buradaydı değil mi? Aynur'la birlikte gider misin, ona uygun kıyafetlerinden versen iyi olur"

Filiz sohbeti bırakarak yanlarına geldi. Aynur'a elini uzatıp tokalaştıklarında o da şaşırıldı. "Çok kötü hasta olacaksın, benim kıyafetler sana tam uyar, hadi benimle gel" diyerek onu ayağa kaldırıp koluna girerek bir odanın içine doğru çekti.

Küçük odanın içi farklı eşyalarla doluydu. Filiz büyük bir valizi açtı. Kıyafetlerini çıkararak, onu sıcak tutacak olanları seçerken

Aynur
öfkeden
gözlerini kapadı.
Nefes alış verişi
hızlanmıştı. Yapacağı
hiçbir şey yoktu. Gözlerini
açtı, geriye döndü. Şu an
önüne çıkan her şeyi
yok etme isteği
vardı.

"Buraya ilk kez geliyorsun sanırım. Merak etme bizler işçiyiz. Sen de işçisin anlaşılın. İşçiden işçiye zarar gelmez. Hem Nilgün yoldaşı da tanıyorsun. Bizi de onun gibi görebilirsin. Şimdi sen bu kıyafetleri al, ihtiyacın olan başka şeyler varsa çantadan çekinmeden alabilirsin. Üzerini değiştir, ben kapının önündeyim. İşin bitince tıklatırsın" dedi gülümseyerek.

Filiz kıyafetleri eline tutuşturup çıkmıştı. Elindeki kıyafetlerle kalakaldı. Biraz önce kafasından ne düşünceler geçiyordu. Şimdi hiç tanımadığı insanlar, hiçbir neden olmadan ona yardımcı oluyorlardı. Nilgün'ün ismini de öğrenmişti. İş yerinde sendikadan, örgütlenmeden bahsettiği için atıldığını anımsıyordu. Onunla birlikte dört kişi daha kovulmuştu. Patron geride kalan işçileri de atmamakla tehdit etmişti. Bunları düşününce ondan bir zarar gelmeyeceği kanısına vararak rahatlamıştı. O atıldığı dönemde ona sempati duymuştu. Güçlü bir kadın olması etkilemişti.

Bu düşüncelerle elindeki kıyafetleri masanın üzerine bırakarak, üzerindeki ıslak kıyafetleri çıkarmaya başladı. Her şey ıslanmıştı. İçerisi sıcak olduğu için titremesi geçmişti. Orada bulunan bir havlu ile kurulandıktan sonra kuru kıyafetleri giydi. Islak olanları katlarken "evde yıkar geri getiririm" diye mırıldandı. Kapıyı tıklatınca Filiz gül-

lümseyerek içeri girdi. "Çok sevindim kıyafetlerin sana olmasına. Şimdi bu ıslak olanları da bir poşete koyarım. Montunu da koyarız, sonrası sende."

Gülümsemesi öylesine samimiydi ki, Aynur'un bugün yaşadığı olaydan sonra ilk kez rahatça gülümsemesine neden oldu. Filiz onu yıllardır tanıyormuş gibi davranıyordu. "Ben eve gidince bu kıyafetleri yıkar getiririm" dedi Aynur. "Hayır! Hayır!" diyen Filiz ciddileşmişti. "Bunlar sana çok yakıştılar. Hem merak etme bende kıyafet var. Bunlar benim sana hediyem olsun olur mu? Giydikçe beni hatırlarsın" diyerek yeniden gülümsemişti. "Şey... ama böyle olmaz ki!" "Olur olur, hem de çok güzel olur. Bak çay dolduruyorum, hadi çayı soğutmayalım, içimiz ısınsın biraz."

Salona doğru yürüdüler. Nilgün sobaya yakın bir sandalye çekti. Oraya oturması için işaret etti. Sıcak çayı alıp yudum yudum içmeye başladı. Bir yandan da odadakileri, içeriyi inceliyordu. "Bu insanlar burada ne yapıyor?" sorusu aklına takılmıştı.

"Şimdi merak ediyorsun burası ne diye." Nilgün sanki onun düşüncelerini okumuştur. "Burası işçilerin açtığı bir dernek. Bu bölgedeki işçilere, patronların onları nasıl sömürdüğünü, ezdiğini, haklarına el koyduğunu anlatıyoruz. Bu derneğin amacı işçilerin, yani senin benim gibi insanların hakkını savunmak. Bir iş yerinde sorun mu yaşandı, bize geliyor; biz de dernek olarak gidiyor o işçinin haklarını arıyoruz anlayacağın. Bazen etkinlikler yaparak işçi arkadaşları bir araya getiriyoruz. Tiyatrodur, film gösterimidir, konserdir, paneldir gibi şeyler. İşçi arkadaşlar aileleriyle geliyorlar. Anlayacağın burası işçilerin derneği" dedi.

Aynur'un kafasına bir soru takılmıştı. "Sorunları nasıl hallediyorsunuz Nilgün abla" diye sordu. "Gidip iş yeri sahipleri ile konuşuyoruz. Hatırlıyorsun 7-8 ay önce birlikte çalıştığımız yerden bizi atmıştı patron. Sen hala orada mı çalışıyorsun bilmiyorum. O zaman böyle bir örgütlülüğümüz yoktu. O olaydan sonra hemen bu derneği kurma çabasına girdik. Şimdi birlikte hareket ediyoruz. Birlikte hareket edince daha güçlü olduk. Patronlar da bunu bildiği için geri adım atıp hakkımız olanı vermek zorunda kalıyor. Vermediklerinde de kapılarının önünde eylem yapmaya başlıyoruz." "O zaman burası

sendika oluyor?" "Yok Aynurcuğum sendika farklı, burası dernek ama ortak yanlarımız da var sendikalarla." "Anladım" dedi. Ama aslında ikisinin de ne olduğuna dair hiçbir fikri yoktu. "Sen aynı yerde mi çalışıyorsun?" "Evet Nilgün abla."

"Ne var ne yok? O patron olacak adam hala nutuk atmaya devam ediyor mu? Bizi çıkardıktan sonra bir daha sorun yaşandı mı? O ustabaşı gammazladı bizi. Bak herhangi bir sorun ya da sıkıntı yaşarsan bize gel, biz gider gerekeni konuşuruz" dedi Nilgün.

"Tamam" dedi, aklından yaşadıkları geçmişti. Çayını da bitirmişti. "Ben artık gideyim, evdekiler bekler, her şey için çok teşekkür ediyorum." Ayağa kalktığında, Nilgün askıdan bir mont alıp geldi. "Yolda tekrar ıslanmayasın, bu mont sende kalsın, çalışırken de sıcak tutar. Bir arkadaşımız buraya bıraktı, birisi giyer diye. Senin kısmetinmiş."

Alıp almamakta tereddüt ettiyse de, Nilgün giydirmek için montu tutmuştu. "Hadi giy, çok güzel olacak sana" diyerek ısrar edince giydi. Kendisine neden yardım ettiklerine bir türlü anlam veremiyordu. Giydikten sonra teşekkür etti bir kez daha. Geçenlerde bu montu mağazanın vitrininde görmüş çok beğenmişti. Ancak alabilmesi için 1 ay hiçbir şey yemeden çalışması gerekirdi. Tam üzerine oturmuştu. Çok utanmıştı.

Filiz poşete koyduğu ıslak kıyafetleri de getirmişti. "Bugün sohbet edemedik ama boş olduğun zaman uğrarsan uzun uzun sohbet ederiz olur mu?" dedi. "Unutma bir sorun yaşarsan biz buradayız" dedi Nilgün. Kapıya kadar onu geçirdiler. Kapıdan dışarı çıktığında içerinin sıcaklığının yanan sobadan değil, oradaki insanlardan olduğunu anlamıştı.

Her gün iş yerine giderken duvarlarda afişler, yazılar görür, hiçbirine dikkatle bakmazdı. İşçi derneğinden çıkıp evine doğru yürürken duvarları süsleyen afişler, yazılamalar dikkatini çekmişti. İşçi derneğinin isminin yazılı olduğu afişlerde sömürüye, eşitsizliğe, baskıya karşı sloganlar yazılıydı. Nilgün'ün anlattıkları duvarlardaydı.

Evin bulunduğu sokağa girdiğinde yağmurun geride bıraktığı izleri gördü. Evlerden dışarı taşan ışıklar olmasa sokak zifiri karanlıktı. Ailesine bugün yaşadıklarından bahsetmeyecekti. Anlatırsa annesinin çok üzüleceğini, hasta hali ile yine gidip çalış-

mak isteyeceğini biliyordu. Bu olayı kendine saklayacaktı. Soran olursa Halime'ye anlattığı şekilde anlatacaktı.

Tam evin kapısını çalacaktı ki Halime'nin evine uğrayıp haftalığını almak aklına geldi. Bir kaç ev aşağıya yürüyerek kapıyı çaldı. Kapıyı Halime açmıştı. "Benim haftalığımı alabildin mi?" diye sordu. "Yok vermedi ustabaşı. Gelip kendisi alsın dedi. Pazartesi gelir alırsın." "Sağ olasın, iyi akşamlar" dedikten sonra tekrar evine yürüdü. Yürürken o iş yerine tekrar nasıl gideceğini düşündü. Annesi giderse patron olacak sülük kim bilir farklı şeyler anlatabilirdi. Bu düşüncelerle kapıyı çaldı. Neşe kapıyı açmıştı. Yediği salçalı ekmeğe hala elindeydi, ağzının kenarlarına salça bulaşmıştı. Salçanın kırmızılığı onu daha şirin gösteriyordu.

"Abba bana çikolat aldın mı?" diye sordu. Aklına hiç gelmemiş, unutmuştu. Almak istese de parası yoktu. "Sonra alacam sana çikolat, yaramaz" diyince Neşe içeriye koştu.

Gece boyunca yatakta döndü durdu. Bir türlü uyuyamıyordu. Annesi hastaydı, onun çalışmasını istemiyordu. İş buluncaya kadar idare edecek paraları da yoktu. İş yerine gidip parasını almaktan da korkuyordu. O parayı alamazsa çok zor günler onları bekliyordu. "Ne yapacağım şimdi ben" dedi içinden. Gözlerinden yaşlar aktı. Çaresiz hissediyordu kendisini. Çaresizlik en büyük düşmanı olmuştu. Gözyaşları yanaklarından aktı. Saatlerce düşündü, gözleri kendiliğinden kapanıp uykuya daldı.

"Aynur!" Gözleri bir anda açılmıştı, başını yastıktan kaldırıp sağa sola bakındı. Kardeşleri uyuyordu. İçerisi daha da soğumuştü. Başını yastığa koydu. Rüya gördüğünü düşündü. Gözlerini tam kapatmak üzereydi ki "Nilgün abla" dedi. Sesi yüksek çıkmıştı. Gülümseyerek yorganı başına çekti. O sesi hatırlamıştı, Nilgün'e aitti bu ses. "Neden aklıma gelmedi ki" diye kendi kendine sordu. İçinden kendisiyle konuşuyordu. "Bugün bize hak almaktan bahsetti. Hem o iyi bir insan, ona anlatırım, o benimle gelir, gider oradan parayı alırız. Patron da bana bir şey yapamaz!" Mutluluktan uçacaktı neredeyse. Tüm kötü şeyler uçup gitmişti. Bir rahatlama gelmişti. Gözlerini kapatır kapatmaz uykunun derinliklerine dalıp gitti.

Çocukların sesiyle uyandı. Saatine baktı,

saat 9 olmuştu. Yatağından kalkıp kıyafetlerini değiştirdi. Kardeşleri salonda oyun oynuyorlardı. Onları öptükten sonra Nilgün'ün ona verdiği montu üzerine giyerek dışarı çıktı. Çıkar çıkmaz bacalardan çıkan duman genzini sızlatmıştı.

Sokaktan caddeye doğru yürümeye başladı. Derneğe gidecek Nilgün'ü bulacak, ona her şeyi anlatacaktı. Yolu, kurduğu hayallerle yürüyordu. Hayallerinde patron ona hiç dokunmuyordu. Yanında ya Nilgün ya Filiz ya da diğer işçiler vardı. O kadar hızlı yürümüştü ki yolu yarlamıştı. Buna kendisi de şaşır-mıştı. Bir an olduğu yerde durdu. Bu günün Pazar olduğunu hatırlamıştı. Derneğin kapalı olabileceği düşüncesi vücudunda bir halsizlik oluşturdu. Etrafına bakındı, sokak bomboştı. Bugün, bu havada sıcak yatağını bırakıp soka-ğa çıkanlar sadece çocuklar olurdu.

Düşüncesi onu engellemeye çalışsa da yürümeye devam etti. "Açık değilse bile oralarda açılıncaya kadar beklerim. Nilgün abla o alçağa hakkımı yedirmez" dedi. Sanki yanında birisi varmış gibi konuşmuştu. Bunu fark edince şaşkınca etrafına bakıp gülümsedi.

Derneğin bulunduğu sokağa girince bir an onlar da yardımcı olmazsa düşüncesiyle tereddüt yaşadı. Bu tereddüdü hemen üzerinden atarak derneğe yöneldi. Merdivenleri çıkararak kapıyı itti. Kapı kilitliydi. Camdan içeriye baktı, kimse yoktu. Tam düşündüğü gibi olmuştu. Merdivenleri sevinçle çıkmıştı, üzgün bir şekilde istemeye istemeye indi. Bir süre beklemeyi düşünse de, ayaklarını sürüye sürüye geldiği yöne doğru yavaş yavaş yürümeye başladı.

"Aynur!" diye bir ses duyunca, hemen o sesin sahibini tanımıştı. Arkasını döndüğünde sokağın diğer tarafından gelen Filiz'i gördü. Tekrar derneğe yöneldi. Filiz yine gülüm-süyordu. "Geleceğini bilseydim daha erken gelirdim. Yolda otobüs kaza yaptı, biz de o sırada bir ablayla ayaküstü sohbete daldık. Umarım çok beklememişsinizdir." "Yok ben de daha yeni geldim." dedi.

Filiz merdivenlerden çıkarken Aynur da onu takip etti. Derneğin içerisi çok soğuktu. "Şu odaya girip torbaların içinde bez parçaları var. Orada bir de kova olacak, onun içine biraz koyup getirirsen sobayı yakalım. Ben de demliği hazırlayayım" dedi Filiz.

Aynur, Filiz'in gösterdiği odaya yöneldi.

Kapıyı açarak karanlıkta etrafına bakındı. "Işığın düğmesi hemen sağında" diye seslendi Filiz. Aynur düğmeyi bularak ışığı açtı. Büyük bir yerdi, çok sayıda sandalye vardı. Halı dikkatini çekmişti. Bez parçalarının olduğu çuval da oradaydı. Çuvalın önünde duran kovayı doldurarak tekrar salona döndü.

"Sobanın içinde odun var Aynurcuğum. Bez parçalarını üstten yakıp atarsan gerisini ateş ile soba halleder" dedi mutfak tarafında Filiz. Aynur dediklerini yaptı ve soba gürül gürül yanmaya, ısınıyı etrafa yaymaya başladı. Filiz çayı demleyerek, çaydanlıkla mutfaktan geldi. Çaydanlığı sobanın üzerine yerleş-tirdi. "Sen de kahvaltı yapmamışsındır. Çay demlenince kahvaltımızı yaparız." Tabanın içinde poğaçaya ve simitleri masaya koymuştu.

"Ben kahvaltı yaptım" dedi. Oysa evden hiçbir şey yemeden çıkmıştı. "Şimdi beni yalnız mı bırakacaksın" dedi üzgün bir şekilde. "Beraber yeriz, hem bak neredeyse öğlen oldu. Senin için öğle yemeği olur" diyerek gülümsedi.

Çayları doldurdu, kahvaltılarını yapmaya başlamışlardı. Filiz otobüsün yaptığı kazayı anlatmaya başlamıştı. Öne doğru nasıl fırladığını anlatırken gülerken; "yay gibi gerildim, bir an öne doğru uçtum. Şansıma düşmedim..." dedi.

O, konuşmasını bitirince Aynur aklındaki soruyu sordu; "Nilgün abla nerede acaba? Ne zaman gelir?" "O bugün gelmez Aynurcuğum" dedi. Dikkatli şekilde ona bakıyordu. Dün o gittikten sonra biraz konuşmuşlardı. Bir sorun olduğu tahmininde bulunmuşlardı. "Ama bak ileticeğin bir şey varsa ben ona iletirim istersen."

Aynur sessizleşip başını öne eğdi. Filiz bir sorun olduğundan artık emindi. Kaç yıldır mücadelenin içindeydi. Psikoloji bölümünü boşuna bitirmemişti. İnsanların davranışlarından ne olduğunu anlayabilirdi. Konuyu öğrenebilirse çözüm de bulacaktı.

Bardağını masaya bırakarak Aynur'a yaklaştı. "Kötü bir şey olmuş. Sen bunu anlatmaktan çekiniyorsun. Beni bir arkadaşın gibi düşün, elimden ne geliyorsa yapmaya hazırım. İstersen sadece ikimiz arasında sır olarak kalabilir" dedi.

Aynur konuşmak istedi ama kelimeler boğazına takılıp kalmıştı. O an gözlerinden yaşlar süzölmeye başladı. Filiz onun elini tut-

tu. "Hadi anlat, rahatlayacaksın" dedi. Olayı gözyaşları içinde anlattı. O anlatırken Filiz de o anları yaşıyor gibiydi. Öfkesi o kadar büyümüştü ki o an adamı yakalayıp boğazını sıkmak istedi. Aynur her şeyi anlatınca rahatlamıştı. Üzerinden bir yük kalkmıştı. Gözyaşları durmuştu. "Şimdi sen hiç merak etme, o alçaktan bunun hesabını sorarız, haftalığını da alırız. Bunun için elimizden ne geliyorsa yapacağız. Nilgün'e de haber veririm. O da orada çalışmış. Sen ailine anlatma, anne üzülmesin" diyerek onu teselli etti.

Yüzünü yıkaması için onu lavaboya götürdü. Bu sırada derneğin kapısı açılmıştı.

Güneş yüzünü göstermişti. Havanın soğuğu ise insanın içine işliyor, dışarıda durmak bile zorlaşıyordu. Eskiler böyle havalara "güneş kar topluyor" derlermiş. Tam da eskilerin dediğine benzer bir hava vardı. Kar yüzünü gösterecekti. Kar yağınca beyaz örtü tüm şehrin kirlerinin üzerini örter. Eridiğinde o kirleri de beraberinde alır götürür. Öyle kirler var ki bu sistemde onları hiçbir doğa olayı temizleyemezdi.

Filiz o akşam üzeri Nilgün'e olayı anlatmıştı. "O alçaktan her şey beklenir. Biz arkadaşımızı yalnız bırakmayıp o adama bu yaptığının hesabını sormalıyız" diyerek Nilgün öfkesini açığa vurdu. Sabah üç kadın dernekte buluştular. Aynur yanında birileri olacağı için çok mutluydu. Gidecekler, parasını aldıktan sonra geri döneceklerdi. O, üç kişi olduklarını düşünüyordu. Yola çıktıklarında onları takip edenler vardı. Sessizce o üç kadını izliyorlardı.

Tekstil atölyesinin bulunduğu binaya geldiler. Haftanın ilk mesai günü olduğu için işçilerdeki yorgunluk belli oluyordu. Nilgün binaya girerken patronun arabasını görmüştü, onun içeride olduğundan emindi. İşçilerin yanından geçerek patronun odasının bulunduğu kasvetli ve ürpertici kata yöneldiler. Burası yine sessizlikle kaplıydı.

Nilgün kapıyı açarak içeri girdi. Filiz ve Aynur onu takip etti. Patron şaşkınlıkla onlara baktı. Aynur ve Nilgün'ü yan yana görünce şaşırılmış, sırtmaya başlamıştı. "Ooo Aynur hanım gidip bu komünisti buldun demek hemen. Sen de onlardan biriydin, anlamam gerekti. Seni de o zaman atmalıydım... Göz..." "Kes sesini!" diye bağırdı Nilgün. Kelimeler adamın ağzında kalmıştı. O kelimeleri yutuyormuş gibi yutkundu. "Senin gibi alçaklar bitene kadar biz her yerde olacağız! Her zaman nefesimizi ensenizde hissedeceksiniz. Şimdi Aynur'un haftalığını ver bakalım!"

"Nilgüncüğüm neden kızyorsun hemen" dedi sesi titreyerek. "Aynur'un parasını ustabaşı bana bırakmıştı. Kendisi gelseydi verecektim. İşçisinin parasını yemiş dedirtmem. Benim de bir itibarım..." "Tamam tamam! İtibarın yerin dibine batsın ver şu parayı. Senin ne pisliklere bulaştığını biliyoruz yeterince." Aynur hiç ses çıkarmadan Filiz'in yanında duruyordu. Nilgün'ün sert çıkışı, patronu kelimeleriyle ezmesi çok hoşuna gitmişti. Orada kendine, onun gibi cesur bir kadın olacağına söz verdi.

Nilgün parayı aldıktan sonra; "Arkadaşımıza yaptığın her şeyi biliyoruz. Şimdi sen bunu sağda solda yılışıkça anlatacaksındır. Üzerine bin koyar anlatırsın. Ama sakın aklından böyle bir şey geçirme. Aynur'a yapılan her şey bize yapılmıştır!" dedi bağırarak. Aynur kendisini böyle savunan birisi olduğu için çok mutlu olmuştu. Kendisini onlardan birisi olarak görmüştü.

Odadan çıktılar, merdivenlerden inerken işçiler onlara bakıyordu. Onlara selam verdikten sonra binanın dışına çıktılar. O an yanlarından, yüzleri atkılarla örtülü bir grup binanın içine girdi. Son gidenin elindeki sopa Aynur'un dikkatini çekmişti. Üç kadın birlikte yolun karşısına geçtiler. "Biraz burada bekleyelim" dedi Nilgün. İş yerinin olduğu binaya bakıyorlardı. Çok geçmeden içeriye giren kalabalık grup patronu sürükleyerek dışarı çıkardı. Kalabalığın içinden bir kadın etrafta toplananlara konuşma yapmaya başladı; "İşçi arkadaşlar! Bu adam yanında çalışan kadın işçileri taciz ediyor! Bu kadın işçilerden biri siz olabilirsiniz, kardeşiniz, akrabanız, komşunuz, tanıdığınız birileri olabilir. Biz devrimci işçiler olarak buna asla müsaade etmedik, etmeyeceğiz!" Çevrede toplananlar alkışlarıyla destek verdi. Patron orada dövülürken çevrede toplananlar da vurdular. Dövüldükten sonra orada bırakıldı. Kalabalık kısa sürede dağıldı. Aynur yaşananları şaşkın bakışlarla izledikten sonra Nilgün'e sıkıca sarıldı. Hayatında yalnız olmadığını anlamıştı.

"O alçağa gereken dersi verdik. Bugün sana yaptığını yarın başkasına da yapacaktı, artık böyle bir şey yapamaz. Böyle bir bir bunları temizleyemeyiz. Bunu biliyoruz elbette. Bunların düzenini yok etmeliyiz ki hepsinden kurtulalım. Yoksa daha çok patrona ders vermek zorunda kalırız." Aynur "evet" der gibi başını aşağı yukarı salladı. Oradan uzaklaşmışlardı.

"Yoldaşlar yarın sabah yedide burada olursanız çok iyi olur. Sekizde çıkmış olacağız" dedi Filiz. Yarın yapılacak işçi mitingi için hazırlık yapıyorlardı. Derneğin içerisi kalabalıktı. Aynur olayından sonra çok sayıda işçi, derneği merak ederek gelmiş, çoğu da aralarına katılmıştı. "Bir işim yoksa ben de çıkıyorum o zaman yoldaş. Eve gidip hazırlıklara başlayayım. Gece kalma sakın, ufaklık kıyameti koparır" diyerek çantasını aldı. Kapıya yöneldi.

Filiz onun arkasından baktı. 7-8 ay önce derneğe geldiği haliyle şimdiki hali arasında uçurum vardı. Aklına bir şey gelince kapıya doğru koştu "Anneyi hiç yorma, ben gelince birlikte hazırlarız yemekleri. Malzemedeki eksik yok değil mi?" "Yok yoldaş, tüm malzemeleri almıştım." "Tamam bir iki saate görüşürüz" diyerek tekrar derneğe girdi Filiz.

O da yürümeye başladı. Kaldırımında oturan küçük çocuğu görünce gülümsedi. Elindeki çikolatayı kemiriyordu, yüzünün her yerine bulaştırmıştı. Gülümseyerek yürümeye devam etti. 7-8 ay önce iş yerine yetişme telaşıyla bu sokaklarda koşturuyordu. Şimdi bir yandan iş yerine yetişmek, diğer yandan mücadelesi için koşturuyordu. Yaşadığı olaydan sonra anlamıştı ki hayat tek başına mücadeleyle olmuyor. Birlik olduklarında ne kadar güçlü olunduğunu görmüştü. Artık sesi daha gür çıkıyordu.

Annesine, sessizliğine kızırıyordu ancak onu şimdi daha iyi anlıyordu. O aslında çok güçlü bir kadındı, babasının yaptığı zulme tek başına direnmışti. Sessizliği, tek başına olmasındandı. "Kızım dergi mi getirdin" dedi girdiği bakkalın sahibi. Araları o kadar iyiydi ki adam onu kızlarından ayırt etmiyordu. "Yok Halil baba, yarın miting var, Ayşe anne ile gideceğiz haberin vardır. Ben de eve gidiyorum, bizim ufaklıklara hem çikolata alayım, hem de seni göreyim dedim." "Ben de geleyim desem de Ayşe annen 'biz kızlarla takılacağız, sen yaşlısın bize ayak uyduramazsın, dükkanda bekle' dedi." Aynur gülümseyerek "Ayşe anne genç ama sen daha gençsin baba. Bir dahakine onu dükkanda bırakır seninle takılırız."

Halil poşetin içerisine çocukların sevdiği şeker, çikolata ve bisküvilerden koymaya başlamıştı. "Benim küçük torunum ne yapıyor" diye sordu. "Ne yapacak baba, bizleri güldürüyor işte. Geçen Ayşe annenin kucağında uykuya dalmış, altını ıslatmış. Ayşe anne de ıslanmış, haberin var mı?" Halil gülerken "Olmaz mı kızım, aynısını benim torunum da yaptı" dedi. Aynur poşeti aldı. Cüzdanından parasını çıkartıp masanın üzerine bırakarak "Baba görüşürüz" diyerek çıktı. Böyle yapmasa Halil ondan para almak istemeyecekti. O da böyle bir çözüm bulmuştu.

Evin kapısını çaldı. Bir ses işitti kapıda beklerken. Gelenin kim olduğunu hemen anladı. Kapı açıldığında burnu akmış, ağzının kenarında yediği bir şeyin lekesiyle Neşe'yi gördü. "Abba!" diye bağırdı. Aynur kapıdan içeri girerken "Abba bana çikolat aldın mı?" diye sordu. Aynur elindeki poşeti gösterirken cebinden bir peçete çıkartarak onun burnunu sildi. "Buyur buyur" diye bağırdıktan sonra poşeti alarak içini açtı. "Anne çikolat, abi çikolat baa şuna, bi sürü!" diye salona koştu.

gökçen

Sarı Sokak Lambaları

Tüm şehir bu minibüse sıkıştırılmış gibiydi; her bir insanın yüzündeki çizgilerden yaşamı, bezgin ve bitkin gözlerdeki bakışlardan günün yorgunluğu okunuyordu. İş çıkışı trafiği bir klasik olmuştu, trafik kilitti. Hâlâ gidecek bir iki durağım varken hem kalabalıktan hem de trafikten bunaldığım için ben de tıpkı herkes gibi müsait bir yerde indim.

Evin yoluna koyulurken üst caddeden geçtim. Sokak lambaları sarı ışıklarıyla tüm caddeyi aydınlatıyordu. Yanından yürüdüğüm site duvarları adeta onlar ve biz arasında surlar gibi örülmüştü. Ben ileri yürürken karşıdan gelen boy paltolu, ellerinde kaliteli deriden yapılmış çantaları ve mağazadan en fazla birkaç ay önce alınmış kaşkolları sarınmış adamlar tam tersi yöne surların ardına gidiyordu.

Az ilerde çöp kutusunun yanında bir grup çocuk farkettilim, ikisi mahallenin çocuğuydu diğer üçünü ise tanımiyordum ancak üst başlarından durumlarının iyi olduğu görülebiliyordu.

Yanlarına yaklaştıkça sesler daha da netleşti, "Onlar bizim eşyalarımız, onları alamazsınız!" diye çıkıştı çocuk, diğeriyle elinde duran çöp poşetini sallayarak gösterdi. "O zaman çöpte ne işi var? Çöpe atmışsınız işte! O zaman biz de böyle alırız. Bu çöpün sizin olduğunuzu iddia edemezsiniz!" dedi. Haklıydı tabi, çöpün sahibi mi olurdu?

Açıkça diğer çocuklar çöpe attıkları eşyalarını diğerleri alsın istemiyorlardı, çöpe atarken değersiz olan eşyalar bir başka çocuğun yüzünü güldüreceği zaman işte böyle kıyme-

te binmişti. Ben kendi düşüncelerim arasında mekik dokurken çocuklar itişip kakışmaya başlamıştı.

"Alamazsın dedim, alamazsın işte, ver onu bana. O benim oyuncağım, benim arabam!" diyerek ittirdi elinde arabayı tutan kısa boylu çocuğu. Çocuk yere düşerken araba bir köşeye fırladı. O sırada yetişip çocuğu yerden kaldırdım, Ver bakalım şu poşeti diyerek elinde çöp poşetini tutan çocuğun elinden poşeti aldım. Poşeti gözlerimle işaret ederek söylendim öfkeli gözlerle bakan kızıl saçlı iyi giyimli çocuğa, "Poşetin içindekilere bakıyorum da herhangi bir isim göremiyorum" dedim.

Poşeti alıp mahallenin çocuklarının eline tutuşturdum başımla gitmelerini işaret ettim, çocuklar parlayan gözlerle koşmaya

başladı, başladı başlamasına da gözlerinde-ki öfke daha da büyüyen üç kişilik arkadaş grubu da bir hışımla harekete geçti. Fakat ben hızlı davranıp çocuklardan ikisini kolundan yakalayınca diğeri de arkadaşlarımı korumak için geri döndü. Çocuklar tam ağızlarını açıp bir şeyler söyleyecekken anneleri pencereden seslenince onları bıraktım, koşarak gittiler.

Adımlarım sokağa doğru giderken ağır-laştıkça ağırlaştı, çünkü yoksulluğu yalnızca cebimdeki birkaç kuruşla fark etmekle kal-mayıp gözlerim ve kulaklarımla da görüp işitmiştim.

Sokağın girişine daha da yaklaşmışım. Karşı komşumuzu her akşam gördüğüm üze-re, elinde siyah poşetiyle evine doğru yürür-ken gördüm. Poşetin içinden şişe şingirtıları yükseliyordu, en fazla bir buçuk saate sesleri-ni sokaktan işitecektik de ses etmeyecektik.

Evime girdim. Yarın pazar günüydü, izinliydim.

Sabah sıcak yatağımda uyandım ama odam buz gibiydi. Sobaya odun ve kömür atıp kağıtla tutuşturdum.

Evin kapısını çekip terliklerimi giydim. Dışarının soğuğu yüzümü sıyırıp geçer geçmez soğuk adeta iliklerime kadar işledi. Kemiklerim dondu. Fırına doğru uzanan yo-kuşu çıkmaya başladım. Mahallenin yoğun is kokusu ciğerlerime dolarken etrafa bakındım. Bettonarme evlerden oluşan renksiz sokakta her evin yakınındaki kaldırıma yine çöpler

poşetlenip bırakılmıştı. Balkonlu olan evlerin balkonlarında, olmayanların ise penceresinin altına gerilmiş iplerde çamaşırlar asılıydı. Bunca yoksulluğa rağmen neşesini kaybet-meyen çocuğa gözlerim takıldı; üzerinde diz yapmış pijama, yakasının lastikleri açılmış bir kazak, ayağında belki abisinden küçülen ayakkabı vardı. Elleri arasında buharı üs-tünde tüten, kâğıda sarılmış sıcak ekmek, yüzünde ise heves ve tebessüm... Seke seke yokuştan aşağı iniyordu.

Gözlerimi yarıladığım yola çevirdim, yolda adımlarım birbiri ardına gelirken elimi cebime attım, cebimde kalan son kuruşlarımı avcumun içerisinde çevirdim. Etse etse üç liram vardı, ekmek yetmiş beş kuruştı. Ben de tıpkı o çocuk gibi ekmeğimi aldım, daha sonra fırının çaprazında kalan bakkala da uğrayıp ekmeğin yanına elli kuruşluk kaşar peyniri alıp yokuştan aşağı eve doğru inmeye başladım.

Yarın işe gidecek yol paramı aklımda hesap ederken evin önüne çoktan gelmişim, kilidi döndürüp eve girdim. Salonda yanan sobada odunlar çıtır çıtır yanıyordu, sobanın üzerinde içi su dolu güğüm, maşanın üzerine annem tarafından kızarmaya bırakılan ek-mekler vardı. Herkes sofrada yerini almaya başlamıştı.

Ben çayları doldurdum.

Bu sıcak sofrada oturmaya devam ettik.

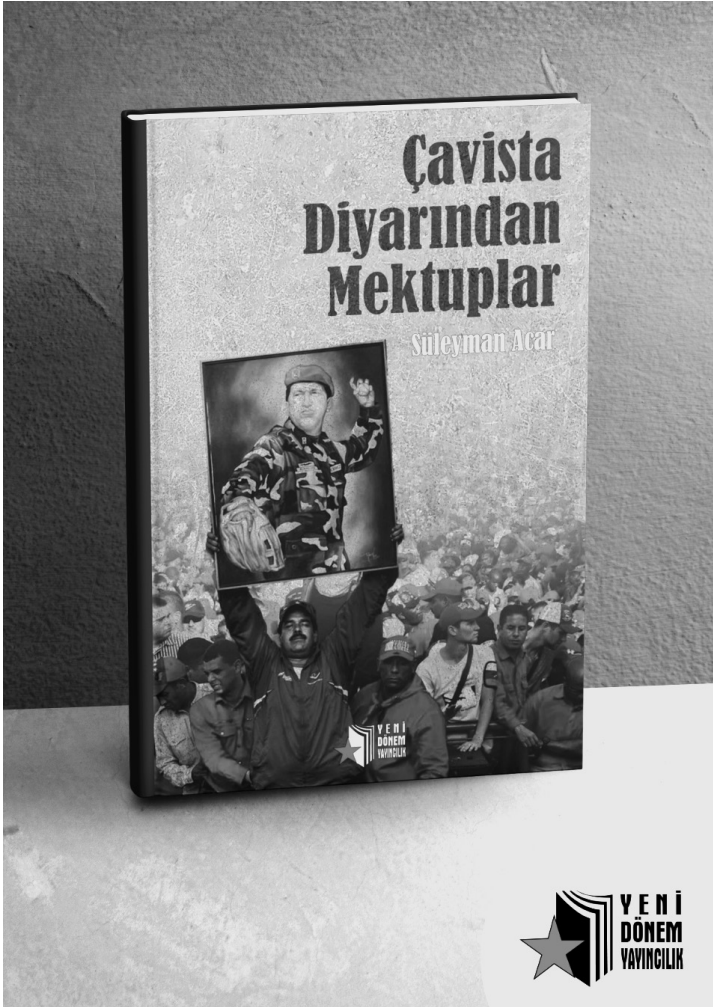
aynı isyandır
a. t. öner

Şu semada başka başka bayrak dalgalanır
Ama toprak hep aynıdır, aynı kalır
Devletler gelip geçer, devlet adamları da
Ama halk, aynı işçi aynı köylüdür
Zindanlar hep aynıdır, aynıdır prangalar
Zincirler hep aynıdır, kelepçeler aynı
Aynıdır zulümler, işkenceler aynı
Aynıdır ölümler ve yalanlar aynı
Her bayrağın altında,
özgürlüğü arzulayan bir kesim vardır
İşte o kesimlerin isyanı, aynı isyandır

sibel deniz

Çavista Diyarından Mektup Var

Çavista Diyarından Mektuplar... Evet, isminden anlaşıldığı gibi bir mektuplar serisi, ama iki kişinin mektuplaşmaları değil; geçtiğimiz sonbaharda Venezuela'ya bir dizi görüşme yapmak için gitmiş bir gazetecinin anıları...

Venezuela, son aylarda dünya gündemine damgasını vuran birkaç ülkeden biri oldu. Uzun uzun olay anlatısına girmeyeceğiz, gündemimiz bu değil. Ancak bu mektuplar serisinden oluşan kitap, tam da ABD'nin bu Latin ülkesine tehditlerinin arttığı günlerde Caracas'ta yaşananlara ışık tutuyor.

Yazar bir taraftan tanklıklarını tarihi gerçeklerle harmanlıyor, diğer taraftan kendi içine ayna tutuyor, özeleştiriler yapıyor.

"Bu tehlikeli dönemde Çavistalarla birlikte Bolivarcı devrimin yazgısını paylaşma fırsatı" nı yaşayan yazar, burunlarının dibindeki Karayip Denizi'nde demirli ABD donanmasının varlığına karşı Bolivar'ın, Chavez'in halkının sakin bir şekilde yaşamını sürdürdüğünü anlatıyor: "Gecekondu bölgeleri, o şen insanlar topluluğu, çocuklar... Bombardıman. Müthiş bir sıkıntı çörekleniyor üzerime. Bombalar yağacak, çocuklar ölecek, o yoksul bölgeler yıkılacak... Hiçbirinde bir tedirginlik yoktu bugün. Oysa burada haberler gizlemiyor durumun gerginliğini. Hayat devam ediyor. Canavarın burnunun dibinde yaşamak belki de gerginliğe teslim olmamalarının nedeni."

Dünya Antiemperyalist Platformu'ndan yoldaşları ile birlikte "dışarıdan gelen gözlemciler" olan yazar, Komünleri, halkın örgütlenmesini ve bunca yıldır dışlanan, önemsenmeyen, düşüncelerine hiç önem verilmeyen, en iyi halle belirli aralıklarla önlerine konan sandıklara gidip bir pusula atan milyonlarca yoksul insanın bu "Çavista Diyarı"nda nasıl bir ciddiyetle sorumluluklarına sahip çıkmalarını kendine özgü samimi diliyle anlatıyor. Kâh tarihten bilgiler veriyor, kah tanıklığının kendisinde uyandırdığı duygu ve düşüncelerini anlatıyor, "dünyamız"la kıyaslıyor.

Ve papağanlar... Çoğu mektubunda, tepelerinde uçuşup duran mavi papağanları taşıyor dünyamıza. Sonra heykelleri, anıtları anlatıyor. Chavez'in dinlenme mekanını, 4F Kışlası'nı, Pantheon'u, Miraflores'i, müzeleri, kütüphaneleri anlatıyor. Konferansları, salonları, toplantıları, Latin Amerika'nın farklı yerlerinden gelen devrimcileri, bakanların konuşmalarını, halkın yaşamını, insanların hikayelerini, marketleri sanki o insanların arasında, o sokaklarda salonlarda onunla birlikte dolaşırcasına öğreniyoruz. Yaşanan "askeri gerginlik" ortamında Venezuela'nın neredeyse her ay bir uluslararası etkinlik düzenleyerek kendilerini dünya halklarına anlatma çabalarına değiniyor ve duygularını anlatabilmek için usta şair Nazım'ın dizelerine sığıyor: "Çin'den İspanya'ya, Ümit Burnu'ndan Alaska'ya kadar / Her mili bahride, her kilometrede dostum ve düşmanım var. / Dostlar ki, bir kere bile selamlaşmadık / Aynı ekmek, aynı hürriyet, aynı hasret için ölebiliriz. / Ve düşmanlar ki kanuma susamışlar / Kanlarına susamışım."

Bu topraklarda en çok yaşadığı sorunu da ne savaş ortamı, ne Latinlerin akıl almaz rahatlığı, ne yoksulluk olarak tanımlıyor

yazar... En büyük sorunu, dil sorunu... İspanyolca bilmiyor olmanın orada halkla daha iyi kaynaşmasının, İngilizce bilmeyenlerle konuşmasının, her kesimle tartışmasının önünde nasıl engel olduğunu anlatıyor ve üzüntüsünü dile getiriyor.

Bu kısacık kitabı elinize aldığımızda onu okumuyor, onunla bütünleşiyor ve Latin Amerika topraklarında dolaşmaya başlıyorsunuz. Dünyanın içine giriyor, o sakin, kararlı, umutlu halkın arasında neredeyse seslerini duyuyor, ellerimizle dokunabiliyoruz.

Her şeyin ötesinde, bu öykümsü kitap Venezuela'ya, Komünler'e, Chavez ve Maduro'ya yönelik emperyalist kapitalist dünyanın yaratmaya çalıştığı algıyı yerle bir ediyor, yerine gerçekleri inşaa ediyor.

Son ayların gündemden düşmeyen, Amerikan emperyalizminin baskılarına boyun eğmeyen bu halkı tanımak için, "Çavista Günlükleri"nde buluşalım. Yazıyı da yazarın kitaptaki sözleri ile bitirelim:

"İnsanları seveceksin... Karşılıksız. Ta içinden gelen bir sevgiyi vereceksin. Devrimciliğin en temel meselesidir bu. İnsanları, yoksul emekçi insanları sevmeyen bu yolu yürüyemezsin. İster kendin de yoksul bir işçi olarak 'doğuştan' katıl bu kavğaya, ister Nazım'ın dizelerindeki Fransız komünist Gabriel Peri gibi 'kafanla kitapların arasından' gel, 'namuslu bir amele gibi' sonuna kadar bağlı kalmalısın o kavğaya. Bunun için kendi yazgını tereddütsüz bir şekilde bağlamalısın emekçi halkların yazgısına. Onlara derin bir sevgi ile bağlanmalısın. Dünyanın neresinde olursan ol, hangi karanlık sokağa saparsan sap, bir yanın hep onlarla nefes almalı, onlarla hissetmeli, onlarla yaşamalı. Bunu yitirdin mi, o çözülmez bağı kurmayı beceremedin mi, ister devrime yürürken olsun, ister devrimden sonrasının inşa sürecinde... çekip alır seni karanlıklar. Çürüyüp gidersin."

Bolluk Çağında Yoksulluk

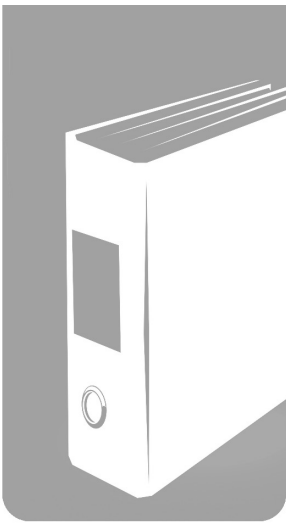
dosya

Yoksulluk çoğu zaman bir eksiklik gibi anlatılır; yetmeyen para, ulaşılamayan imkânlar, geride kalmış hayatlar olarak.

Bu dosya yoksulluğu rakamlarla değil, daralan hayatlarla düşünmeyi deniyor. Çünkü yoksulluk yalnızca cüzdanda değil; dilde, ilişkilerde, hayallerde iz bırakır. Seçenekler azalır, gelecek küçülür, insan kendi hayatına mesafe almaya başlar. Yoksulluk, yaşamı sessizce aşındırır.

İnsanlık hiç olmadığı kadar üretirken bu kadar çok insanın yoksulluk içinde yaşaması bir tesadüf müdür? Yoksulluk görünmez kılınır, ahlaki bir kusur gibi sunulur, bireysel başarısızlığa indirgenir. Böylece asıl soru gölgede kalır: Üretilen zenginlik kimin hayatına dönüşür?

sıla erciyes

Yoksullağın Sesi

Sokak röportajı yapan gazeteciler mikrofonlarını son dönemde kime yönlendirse, konu ne olursa olsun gündem; yoksulluk, açlık, kira ve geçim derdine evriliyor. Yaş fark etmeksizin herkesin ortak derdi; eve ekmek götürebilmek, dışarıda bir kahve içebilmek, okula dolu bir beslenme çantasıyla gidebilmek, iş bulabilmek ve "asgari" denilen açlık ücretiyle ay sonunu getirebilmek. Ancak bu ne mümkün... Aylık kiraya denk kazanılan maaşla yaşamak zorunda kalan biri için tüm bunlar ulaşılmaz imkansız hayallere dönüşmüş durumda.

Mikrofon uzatılan 70 yaşındaki bir kadın... O yaşta bir kadının huzurlu bir emeklilik yaşıyor olması gerekmez mi? Maalesef hayır; o bir kağıt toplayıcısı ve çalışmak zorunda. "Yoksulluk; her sabah 'bugün ne yiyeceğiz?' sorusuyla uyanmaktır," diyor. İşte gerçek, 70 yaşındaki bu kadının tanımında karşılığını buluyor; istatistiksel verilerin so-

ğuk rakamlarından çok daha fazlasını ifade ediyor. O, her sabah aynı ağır soruyla güne başlıyor: "Bugün ne yiyeceğiz?"

Bu soru, yoksulluğun sadece bir yoksunluk hali değil, aynı zamanda bir zihinsel kuşatma olduğunu kanıtlar nitelikte. Zihin kuşatılır; emekçi ve yoksul insan, bir sonraki öğünün hesabını yapmaktan, geleceğin hayalini kurmayı bırakın, yarını düşünmeye dahi vakit bulamaz. O artık bir "şimdiki zaman hapisanesi"nde yaşıyor. Üstelik bu durumu "kader" sanması ve buna katlanması için "bilinç çarpıtcılar" devreye girer. Geleceksizliğe mahkum edilenlerin yoksulluğu bir yazgı gibi görmesi, bu döngüden kurtuluşun mümkün olmadığını düşünmesi istenir.

"Açlıkla tokluk arasında bir lokma ekmeğe muhtaç bırakıldık" diyen bir başka emekçi soruyor: "Böyle hayat mı olur?" Ve ekliyor: "Bu zulüm değil mi?" Hem de zulümlerin en büyüğü... Her şeyi yaratan ve

üretenlerin “hiç” haline getirilmesi; askıda bayat ekmeğe, birinin vazgeçtiği bir kıyafete muhtaç bırakılması... Ve şu acı gerçeğe yüzleşmenin sancısı yüreklere oturuyor: “Bizim çocuklarımız da bizim hayatımızı sürdürecektir.” Bir yanda çaresizlik, bir yanda bu gerçeğe duyulan haklı öfke...

Cem Karaca'nın o tarihsel çılgılığında olduğu gibi, bugün milyonlar içten içe aynı gerçeği haykırıyor: “Yoksulluk kader olamaz!” Bu isyan şimdilik, bir lokma ekmek uğruna arşınlanan sokaklarda “sessiz bir kahramanlık” gibi görünebilir. Ancak kimse bu sessizliğe aldanmasın; açlık sadece bir mide meselesi değil, patlamaya hazır bir ‘insan kalma’ ve ‘onur’ volkanıdır. Zira tarihin akışı göstermiştir ki; o “şimdiki zaman hapishanesi”ne mahkum edilenlerin, sofrasından ekmeği çalınanların sabrı sınırsız değildir.

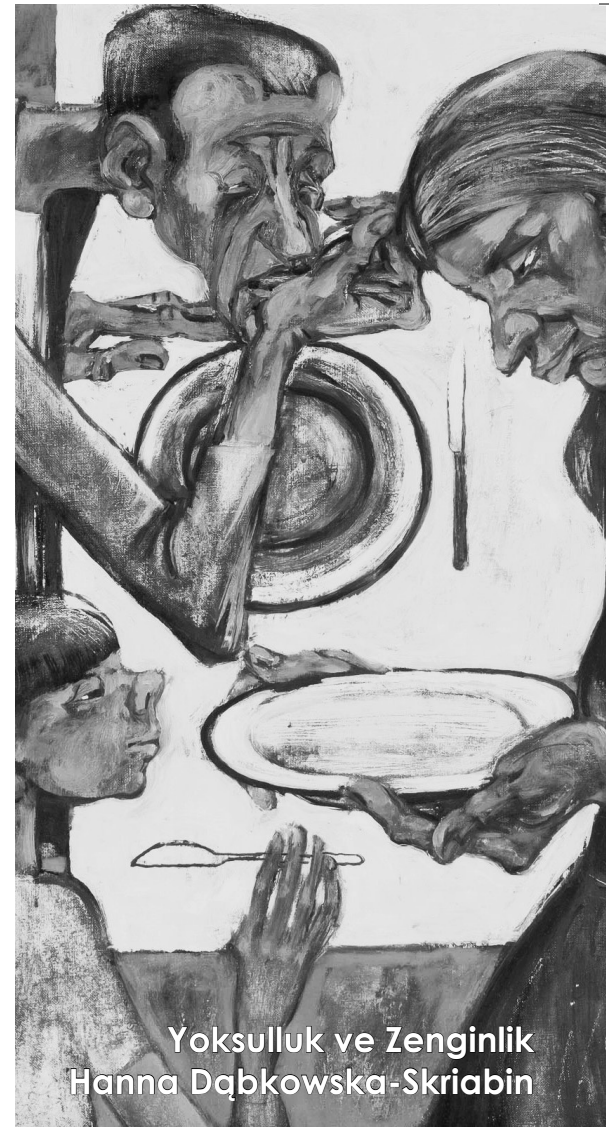
Vakti geldiğinde o sessiz kahramanlık; sokakları zapt eden devasa bir öfkeye, açların zincirlerini kıran kolektif isyanına evrilir. Bir yazgı gibi dayatılan bu karanlık, bilincin şafağında parçalanır. Çünkü midesi boş, geleceği çalınmış olanların ayaklanması, sadece bir ekmeğe kavgası değil; insanca yaşam hakkının en yalın ve en sert savunmasıdır. O gün geldiğinde yoksulluk bir kader değil, yıkılması gereken bir barikat olarak tarihin çöplüğündeki yerini alacaktır.

“Bugün ne yiyeceğiz?” sorusunun ağırlığıyla uyanan kağıt toplayıcısı kadının dünyası ile Epstein dosyalarında ifşa olan o sapkın, çürümüş kapitalistlerin dünyası arasındaki uçurum, sadece rakamlarla ölçülebilir bir gelir farkı değildir. Bu uçurum; onur, erdem ve vicdan açısından insanlığın bittiği yer ile yeniden tanımlandığı yer arasındaki derin fay hattıdır. Onların yarattığı lağım çukuru, yoksulların eti, kemiği ve haysiyeti üzerine kurulmuş barbarca bir saltanattır. Bu iki dünya arasındaki savaş, sadece ekmeğe savaş değil, insanlığın geleceğini kurtarma savaşıdır.

Onlar, Epstein'in karanlık adalarında sapkınlıklarıyla insanlığı çürütürken; bizler sokaklarda onurumuzla, emeğimizle hayatta kalma mücadelesi veriyoruz. Onlar azınlıkta; yalanın ve zulmün kirli gücüne dayanıyorlar. Biz ise çoğunlukta; yüzde doksan dokuzun sarsılmaz haklılığına ve vicdanına dayanıyoruz.

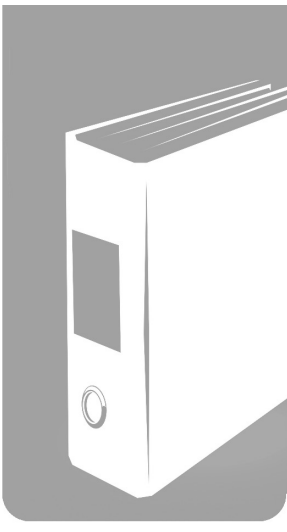
Vakti geldiğinde; üretenlerin, insan kalmak için direnenlerin o kolektif öfkesi sokakları zapt ettiğinde, ne o çürümüş kapitalistlerin parası ne de kurdukları barikatlar onları kurtaramayacak. O gün tarih, asıl sahiplerini; yani Nazım ustanın dediği gibi ‘toprakta karınca, suda balık, havada kuş kadar çok’ olanları yazacak. ‘Korkak, cesur, cahil, hakim ve çocuk’ olanları; ‘kahreden ve yaratan’ o devasa kalabalığı... Çünkü destanımızda yalnız onların maceraları vardır.

Tarih, bu ‘hiçleştirilmeye çalışılanların’ aslında her şey olduğu o büyük şafakta yeniden yazılacaktır. İşte o zaman yoksulluk bir kader olmaktan çıkacak ve insanlığın gerçek, onurlu tarihi başlayacaktır.

Yoksulluk ve Zenginlik
Hanna Dąbkowska-Skriabin

Vakti geldiğinde o sessiz kahramanlık; sokakları zapt eden devasa bir öfkeye, açların zincirlerini kıran kolektif isyanına evrilir. Bir yazgı gibi dayatılan bu karanlık, bilincin şafağında parçalanır. Çünkü midesi boş, geleceği çalınmış olanların ayaklanması, sadece bir ekmeğe kavgası değil; insanca yaşam hakkının en yalın ve en sert savunmasıdır.

helin su

“Palto”dan Çıkan “Yoksul” Edebiyatı

Amirlerinden korkan, memur arkadaşlarının bile her türlü aşağılamalarına sabırla katlanan, güzel yazısı ile temize çektiği mektuplar dışında başka bir mutluluğu olmayan Akaki'nin sıradan yaşamının, yine sıradan bir biçimde bitmesi pekala mümkündür; eğer ki insanın içini donduran Petersburg soğuğu ona bir palto almayı gerekli kılmasa ve aylarca dışından tırnağından artırdıklarıyla nihayet alıp da giyebildiği paltosunu daha ikinci günü hırsızlara kaptırmasaydı...

“Biz hepimiz Gogol’un Palto’sundan çıktık”

Dostoyevski

Gogol’un 1842 yılında yazdığı “Palto” hikayesi sadece Rus edebiyatı açısından değil, dünya edebiyatı açısından da önemli bir eşik olmuştur. Ardılı büyük yazarlara *“Biz hepimiz Gogol’un Palto’sundan çıktık”* dedirtecek kadar önemli bir eşik. Bu eşik nedir peki?

Pek çok insan içinde yaşadığı dünyaya göre düşünür ve sanır ki hayat hep böyle olagelmıştır ve böyle de sürecektir. Oysa bugün içinde yaşadığımız emperyalist-kapitalist sistem, insanlık tarihinin on binlerce yılı içinde, yalnızca kısacık bir süreyi, hepi topu 300-400 yıllık bir zamanı ancak kapsar. Gogol’un Palto’yu yazdığı 1842 yılı, içinde olduğu yüzyıl itibari ile feodal sistemin her yerde gerilediği, kapitalizmin ise her yerde hızla geliştiği bir yüzyıldır. Bazen feodal sistemle uzlaşarak bazen de burjuva devrimlerle onu yerle bir ederek kapitalist gelişmenin hızla yol aldığı bu yüzyılda kentler hızla gelişmeye başlamış, her yerde devasa işletmeler, fabrikalar boy vermiş, yeni toplumsal sistem devasa bir güç haline getirdiği işçi sınıfının ilk ayaklanmaları ile karşı karşıya kalıp, sarsılmaya bile başlamıştır.

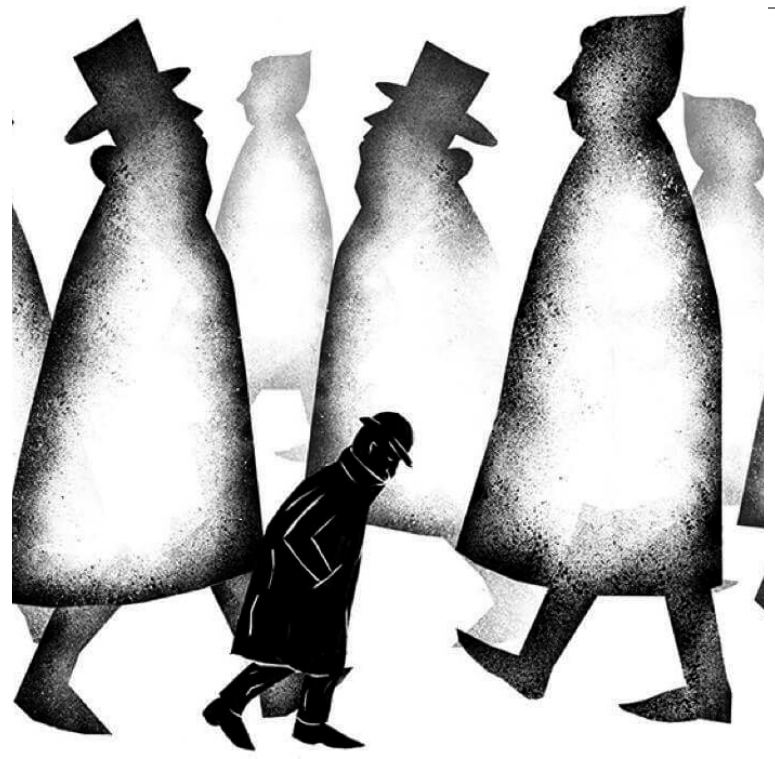
Fransa ve İngiltere’de işçi sınıfının ayaklanmaları ve güçlü sınıf hareketleri boy verirken, Avrupa’nın komşusu Rusya’da feodal imparatorluk içinde bulunan halklar da, feodal sistemin çöküşünün tüm sancılarını, itildikleri korkunç sefalet içinde iliklerine dek hissedip, yönetici sınıfa ve onun temsilcilerine karşı büyük bir öfke beslemekte ve bu öfke kendine akacak kanal aramaktadır.

Gogol büyük toplumsal sarsıntılar ortasında, bir yazar olarak o güne kadar yapılmamış bir şeyi yapmış, “Palto” hikayesinin kahramanı olarak, alışlagelen biçimde soylu, şövalye, kral, prens ya da herhangi bir “mühim adam”ı değil de, herhangi bir devlet dairesinde, küçük bir kalem memu-

ru olarak çalışan Akaki Akakiyeviç'i seçmiştir. Akaki Akakiyeviç, benzer tüm memurlar gibi, babası gibi, yılda 400 ruble ile geçinmeye çalışarak oldukça yoksul bir hayat sürdürür. Amirlerinden korkan, memur arkadaşlarının bile her türlü aşağılamalarına sabırla katlanan, güzel yazısı ile temize çektiği mektuplar dışında başka bir mutluluğu olmayan Akaki'nin sıradan yaşamının, yine sıradan bir biçimde bitmesi pekala mümkündür; eğer ki insanın içini donduran Petersburg soğuğu ona bir palto almayı gerekli kılmasa ve aylarca dışından tırnağından artırdıklarıyla nihayet alıp da giyebildiği paltosunu daha ikinci günü hırsızlara kaptırmasaydı...Eğer ki çalınan paltosunun bulunması için ricacı olduğu "mühim adam" onu rahatsız etme cüreti yüzünden haddini bildirip de elinin ayağının takatini kesmeseydi...

Akaki Akakiyeviç'in başına gelenler bu haliyle bile sıradan olabilirdi ama olaylar hiç beklenmedik türlü gelişti. "Mühim adam"ın had bildirmesinden sonra düştüğü yataktan kalkamayıp birkaç gün içinde ölen Akaki'nin hayaleti, Petersburg'un sokaklarında korkunç bir hortlak olarak herkese musallat olup her türlü paltoyu çalmaya başlayınca Petersburg halkı gerçek bir korku hissetti, ta ki Akaki'nin hayaleti, sonunda "mühim adam"ın yakasına yapışıp, onun paltosu ile ortalıktan kaybolana dek...

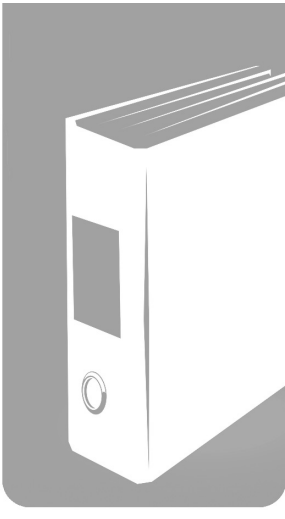
"Palto" trajedi ile komedinin ustaca iç içe geçirildiği etkili bir edebi eser olmasının yanında, o zamana kadar edebiyatta olmayan yoksul insanı, emekçi insanı edebiyata sokarak ona başrolü vermiştir. Okuyucuların, emekçilerin yoksul hayatlarının aynasından kendilerine ve topluma eleştirel bir gözle bakmalarını sağlamıştır. Palto'nun içerdiği etkili toplumsal eleştiri, yozlaşmış devlet kurumlarındaki bürokrasinin eleştirisi, Rus toplumunda hemen yankısını bulmuştur. Günümüz yozlaşmış toplumsal ilişkilerin bir eleştirisi olarak, bir protesto olarak "Palto"yu okuyan emekçiler, Palto'ya gösterdikleri ilgi ile 1850-1860'larda toplumsal çürümeye ve devlet baskısına karşı çıkan bir yığın edebiyat ürününün ortaya çıkmasına da vesile olmuştur. Öyle ki emekçiler o dönemlerde eserlerinde mahalli polis memurlarının zulmünü yermeyen ya da köylülerin kanını emen feodal beylerini kınamayan eserleri protesto eder olmuştur. Hayatta olduğu gibi edebiyatta da emekçi artık vardır ve artık kendi sözünü talep etmektedir.

Rusya'da toplumcu gerçekçi edebiyatta ve dünya edebiyatında önemli bir yeri olan Dostoyevski ve Gorki gibi usta yazarlar "Palto"ya hakkını teslim etmiş; "Palto"nun açtığı yolda ilerlemiş, yoksul emekçiyi ve toplumsal sorunları eserlerinin odağına koymuşlardır. "Palto" sadece edebiyat dünyasından ilgi görmemiştir, bugünün ekonomi yazarları bile emekçinin yoksulluğunun küçültülemeyeceğinin örneği olarak "Palto"ya atıf yapıyorlar.

Palto hikayesinin sonunda, Akaki Akakiyeviç'in hayaleti, 'mühim adam'ı yakalayıp, mühim adamın paltosunu alarak ortadan kaybolur ama başka başka hayaletler, başka başka hesaplarla Petersburg'un ruhları bile titreten soğuşunda ortaya çıkmayı sürdürürler.

Gogol'un Palto'yu yazmasından 6 yıl sonra, 'Komünist Parti Manifestosu' yayımlanır. Marx ve Engels'in birlikte yazdığı bu Manifesto, 'Palto' ile edebiyatta bir köşeye geçen emekçilere, bu kez tarihteki devrimci rollerini verir. "Avrupa'da bir hayalet dolaşüyor, komünizmin hayaleti" sözleriyle başlayan Manifesto, daha önce ütöpik sosyalistler tarafından bile yalnızca zavallı yoksul bir sınıf olarak görül-müş ve yalnızca acınacak hali ile ilgi çekmiş işçi sınıfına, kapitalizmi yıkmaya yetenekli tek devrimci sınıfın kendisi olduğunu açıklamış ve işçi sınıfına toplumsal saygınlığını vermiştir. İşçi sınıfı ve emekçi halklar mahkûm edildikleri yoksulluk ve sefalet içinden devasa gövdesiyle doğrularak, sosyalizmi kuracak devrimci sınıf olarak tarihin de başrolüne geçmiştir.

erdođan alayumat

İstanbul'da Yoksulluk Manzaraları

İstanbul... Bir yüzü ışıklı vitrinlere, yükselen kulelere ve kalabalık caddelere bakıyor; diğer yüzü ise sabahın erken saatlerinde çöpten kâğıt toplayan ellere, pazar artıkları arasında akşam yemeğini arayan ve soğuk betonun üzerinde dinlenen bedenlere...

Devasa çuvalları sırtlanan emekçiler, çekçek arabasına yaslanıp soluklanan yaşlılar, çocukluğunu çöp yığınlarının kıyısında büyüten minik bedenler... Burada yoksulluk bir istatistik değil; bir bakışta, bir bekleyişte, bir ateşin başında ısınmaya çalışan ellerde somutlaşıyor. İstanbul'un ihtişamlı silüetinin hemen ardında, hayat bütün ağırlığıyla sürüyor.

**Çöp Yığınlarının
Arasında Çocukluk**

İstanbul'un arka sokaklarından birinde iki çocuk kırmızı bir oyuncak arabanın üzerinde yokuş aşağı süzülüyor. Birinin çıplak ayağı yere sürtünüp hız veriyor. Yokuş bitince gerçeklik yeniden karşısına dikilecek. Ama o birkaç saniyelik hız, onlara ait bir özgürlük duygusu bırakıyor.

İstanbul'da iki kadın, dev çuvalların başında atıkları ayrıştırıyor. Ellerindeki eldivenler ve maskeler, günün sessiz mesaisini anlatıyor. Arkalarında yükselen binalar ise başka bir İstanbul'u temsil ediyor.

Görünmeyen Emegün Sessiz Tanıkları

Çöplerin Arasında Bir İşçi

Etrafını çevreleyen çöp yığınlarının arasından geri dönüşüm malzemelerini tek tek ayrıştıran bu işçi, sabahın erken saatlerinde, hurdalığın içindeki ağır çuvalların arasında günü başlatıyor. Eline aldığı plastik şişe, başkalarının gözünde çöp; onun için ise ekmek demek.

Anne, Çocuklar ve Boş Çekçek Arabası

Sabahın erken saatlerinde çöpleri karıştırarak geri dönüşüm malzemesi toplayan bir anne, kaldırım kenarında çocuklarıyla kısa bir mola veriyor. Yanındaki boş çekçek arabası, o gün emeginin karşılığını henüz bulamadığını sessizce anlatıyor.

Midye Kabuğunun İçindeki Yaşam

Daracak, nemli bir atölyede midye kabukları arasında geçen bir ömür. Elindeki kırmızı leğen doldukça evine götüreceği ekmek de biraz artıyor. Her doldurduğu midye, sadece bir sokak lezzeti değil; alın terinin, sabrın ve geçim mücadelesinin hikâyesi.

Enkaz İçinde Isınmak

İstanbul'un göbeğinde, evinin enkazı başında ısınmaya çalışan bir kadın... Elinde bastonuyla, yıkıntıların arasına yakılmış küçük bir ateşin başında ısınmaya çalışıyor. Bir yandan titreyen bedenini ısıtıyor, bir yandan da gözleri yıkılan evine takılıyor.

Eminönü Meydanı sabahın ilk saatlerinde kalabalıkla dolmaya başlarken, o çoktan yerini almıştı. Sirtını kentin daracak sokaklarına vermiş, yüzünü geçip gidenlere dönmüştü. Önünde duran el arabası boştu. Biri gelip "Usta, şunu taşıyalım" desin diye bekliyordu. Beklemek, onun mesaisi olmuştu.

Bekleyiş

Yolunuz Tarlabası sokaklarına düştüğünde, şehir bir anda yüzünü değiştirir. Oysa sadece yüz metre ileride başka bir dünya başlar. Beyoğlu'nun ışıkları yanar, vitrinler parlar, kahkahalar sokağa taşar. Aynı akşamın içinde iki ayrı şehir yaşar yan yana; biri ışıkta yürür, diğeri gölgede bekler.

Kentin Derin Yoksulları

İnşaatta Solan Yaşamlar

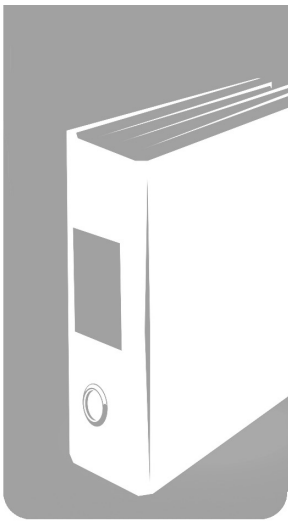

“İnşaatta bir ömür geçer mi?” diye soruyor genç adam. Beton yığınları, yarı bitmiş duvarlar, demirler arasında adımlarını ağır ağır atıyor. Mesai saati gelmiş. Her gün aynı ritim, aynı toz, aynı yük... Bir ömür, belki de sessizce betonun ve demirin arasında geçiyor.

Fatih'te Bir Hamal

Elinde çekçek arabasıyla ağır adımlarla ilerliyor Sultanahmet'in taş sokaklarında. Her adımda bir gün daha geçiyor ömründen, her yükte bir yıl daha ekleniyor omuzlarına.

berra gülcemal

Bir Akşam Bağı; Kavuşmaz Dağı

Bir Grup Yoksul, Pablo Picasso

Hangi zamanda öğrendin; bilip bilmeden, varlığını hissetmeden yok olmak ne mümkün? Bir insan düşünün; bazen düşündüğü için var olan ama hayatın acı temelinde can bulan. Ve tam da o noktada sıkışmış bir yaşam mücadelesi ve ellerinde topladığı parçaları yırtar gibi uzaklaşır. Kimi neyin eksilttiğini kim bilebilir ki? Sahiden bizi ilk safhada bize güçsüzleştiren, iç dünyamızı ne kadar beslediğimizdir. Bazen bir ayna çok konuştuğunda “ben buyum” dedirten o anlarda, avuçlarındaki emekle biriktirdiğin taşı kalkan yapmak gerekir. Gerçek olan nedir? Bunun peşine düşmelidir insan. Bir meyvenin en sağlıklı yanı çekirdeğidir. İnsan neden özü ile ağırlanmasın? Dışarı ne renk verdiği, tüm zamanın şimdileri gibi karşında dikilir. İnsan en çok karşısında aşamadığına dağ der, emek verdiğiğe bağ der. “Bakarsa bağ bakmazsa dağ olur” derler. Bundandır ki bazen dolmayan kaplar, ortadan ikiye ayrılmış yemek parçaları ve tabii ki yumurtalı ekmek, bir akşamın misafiri olurlar. Onlar bağ ne demek iyi bilirler ve o sıcak akşamı bağlar.

Yoksulluk kelimesini değiştirmek isterdim. İnsanlar neler yaşıyor arka mahallede hiç düşünüyor muyuz? Neden bu kelimenin ağırlığına hapsolmuş bir hayat var ve bu düzen, yargılamasan da bazen ya da yargılasan da armut gibi dibine varıyor. Alım gücünün artık aşağılara düştüğü zamanlardayız. İnsanlar ne yaparsa yapsın gemi ilerlemiyor ve buzdağının görünmeyen yüzüne çarpıp duruyoruz. Gerçekler sorgulanmayı beklerler. Eskiden insanlar birbirlerine yardım

ederlerdi veya bu kadar maddi zorbalık yoktu. Günümüzde "Bir akşam bağı" yerine kavuşamamış dağlarla çevrili bir meydan savaşına çevirdi. Masum insanlar her türlü olayın en baş etkileneğini oluyorlar. Bazen hayatlarını kaybediyorlar bazen hayat mücadelesini sürdüremiyorlar. Evet, yoksulluk kelimesini değiştirmek isterdim. Çünkü yok olan bir şey söz konusu değil. Elinden alınmış bir hayat, bazen de akıp da yolunda yeşermemiş bir gözyaşı gibi yaşıyoruz. Hayat suyu bile yok ellerimizde. Belki avuçlarımızda çok yarın var ama bir akşam bağı küsmüş tüm sofraya ve misafirliğin de miadı dolmuş. Kim kimi anlar diye göz göze geliyor yarınlar ve bir bakmış ilerlemiyor günler. Bu yüzden bir dükkana girip bir daha girmeyen yüzler, böyle böyle taze kaldı dostluklar. Bazen hiç tanışmadı insanlar. Bazıları hayatını kaybettiler, bazıları sokaklarda adını yüzüne kazıdı her gün bağırdı. Kısık sesler hiçbir akşamüstü hak ettiğini bulamadı. Bir akşam bağı bazılarımıza hiç uğramadı.

Hayatın temelinde gömülü gerçekler biz arkasında durduğumuz sürece kendisini ay ışığına çıkaracaktır. Karanlıklar onlara gölge düşürülmesinden etkilenmezler. Çünkü çoktan kendi karanlığını bulmuştur. Kavuşamamış dağlar ve bir akşam bağı anlaşamaz ve belki bir anlaşmazlık olur tüm sis etrafı boğar. Hiçbir insan kendini bulmuş bir karanlığın gölgesiz korumasında var olmak zorunda değildir. Bu yüzden de aydınlığı sever bağlar, gün ışığının saf ve temiz ışıltısını özler...

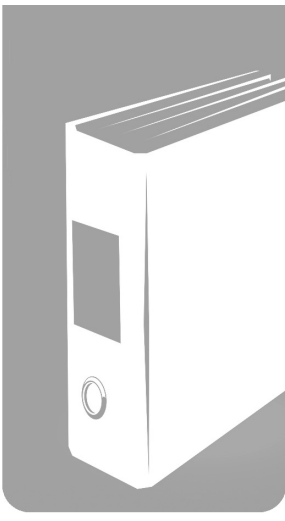
İnsan Neyle Yaşar?

Sayın baylar, bize hep ders verirsiniz:
"Aman, günah, ayıp, kötü, yanlış."
Aç karnına kuru öğüt çekilmez.
Önce doyur beni, ondan sonra konuş.
Sende göbek, bizde ahlak nedense.
Şimdi bizi iyice dinle bak;
İster şöyle düşün, istersen böyle:
Önce ekmek gelir, arkadan ahlak.
Artık vermek gerek, unutmayın sakın,
Tüm nimetlerden, payını yoksulların.
İnsan neyle yaşar?
İnsan neyle yaşar: Ezip hiç durmadan,
Soyup, dövüp, yiyip yutarak insanları.
Yaşayabilmek için hemen unutmalı,
İnsanlığı unutmalı insan.
Katı gerçek budur, kaçınılmaz
Kötülük yapmadan yaşanamaz.
Efendiler bize ahlaksız dersiniz
Kötü kadın, utanmaz fahişe
Aç karnına suçlanmak hiç çekilmez
Önce doyur beni ondan sonra söyle
Sende şehvet, bizde edep nedense
Şimdi bizi iyice dinle bak;
İster şöyle düşün, istersen böyle:
Önce ekmek gelir, arkadan ahlak.
Artık vermek gerek, unutmayın sakın,
Tüm nimetlerden, payını yoksulların.
İnsan neyle yaşar?

İnsan neyle yaşar: Ezip hiç durmadan,
Soyup, dövüp, yiyip yutarak insanları.
Yaşayabilmek için hemen unutmalı,
İnsanlığını unutmalı insan.

Katı gerçek budur, kaçınılmaz.
Kötülük yapmadan yaşanamaz.

Bertolt Brecht
Üç Kuruşluk Opera

şêrko bêkes
çeviri: edip polat

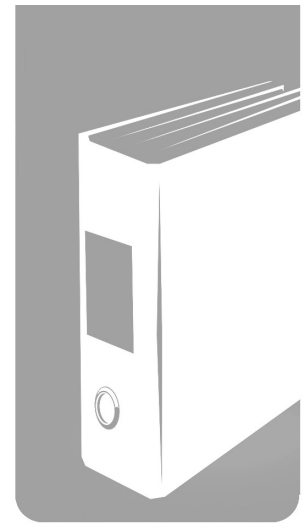

Bir Fısıltı

Akşamdı
Boyacı küçük Hemo
Büyük meydanın köşesinde
Şam'ın yüreğinde
Yorgun boynunu bükmişti
Elindeki fırça gibi
Zayıf bedenini bir o yana bir bu yana sallıyordu
O avare küçük Hemo
Fısıltıyla kendi kendine söyleniyordu;
Hey öğretmen
Ayağını koy
Hey işveren
Sıra sende
Zabıta, ajan, asker, cellat...
İyiler, kötüler, hepiniz
Sırayla getirin ayakkabılarınızı
Kimse kalmadı
Sadece Allah hariç
İnanıyorum ki
Öbür dünyada da
Allah ayakkabısını boyatmak için
Bir Kürdü çağıracaktır
Ne malum o Kürt ben değilim
Ana!
sence Allahın ayakkabısı ne kadar büyük
Sence Allahın ayakları kaç numaradır
Paraya gelince
Sence anne
Allah ne kadar para verir?

Piste Pistek

Êvar bû
Hemoyê piçûk î boyaxçî
li kuncikê Meydana Mezin
li nav dilê bajarê Şamê
serê westiyayî tewandibû
wek firça nav destê xwe
laşê xwe yê zirav bilez bilez dihejand
Hemoyê piçûk î aware
di ber xwe de
bi piste pist ev digot:
Tu mamoste piyê xwe deyne!
Tu bazirgan piyê xwe deyne!
Zabit... casûs... leşker... celad
Mirovê baş... û mirovê piçûk...
Hûn hemû!
yek li pey yekî piyê xwe deynin
kes nema
tenê Xwedê ma
Ez bawer im
li wê dinyayê jî
Xwedê ji bo
boyaxkirina pêlavên xwe
wê gazî kurdekî bike
kî dibê "ew kurd ne ez im"
Ax dayê!
Tu dibê pêlavên Xwedê çiqas mezin bin
Çend numre li xwe dike?
Lê ji bo pere!
Dayê tu dibê Xwedê wê çiqasî bide?

a. asya

Yoksullağın Halk Ezgilerindeki Yankıları

Halk ezgileri, yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenen, belirli kuralları olan, edebi değer taşıyan güçlü şiirlerin; kalıcı, sarsıcı özellikleri ile kuşaktan kuşağa aktarılan bir değerler bütünüdür. Anadolu aşıklık geleneğinde saz çalarak şiir okuyan, halk hikayelerini anlatan gezgin şairlere aşık adı verilmiştir. Epik şiir nasıl ki göçebe topluluklarının ürünüyse, aşık şiiri de yerleşik düzen şiiri olmuştur. Epik şiirin yeşerdiği toprak nasıl ki göçebe savaşçı topluluklarsa aşık şiirinin beslendiği damar da yerleşik insan ve onun dünyasına aittir. 20. yy.a kadar aşıkların özel örgütlenmeleri, kıyafetleri gelenekleri vardı. Diyar diyar dolaşmak aşıkların en önemli özelliklerindendi. Sazını eline alan aşık uğradığı köy, kasaba ve şehirlerde belli süre kalır ve o yörenin aşıklarıyla tanışır. Halk huzurunda çalar, söyler ve halk hikayeleri anlatırdı.

Her kültürün değerler ve kurallar bütünü vardır. Kültüre bağlı olarak şekillenen her türlü birikim doğal olarak o kültürün parçasıdır. Halkın her türden duygu düşünce dilek ve eylemlerini şiirle dile getirmesi ile bu metinleri hem kültürel hem de her dönemin kendi iç çelişkilerini içinde barındırdığı için belge niteliğinde bir değer olarak görülür. Egemen sömürücü sistemlerin zafer, işgal, güç olarak kendi sınıfsal kaygı ve özlemlerini içeren saray müziklerinin yanında halk toplulukları içinde açlık, yoksulluk, göç, özlem ve başkaldırının işlenmesi tesadüf değildir.

20. YÜZYILDA AŞIKLIK GELENEĞİ VE DEĞİŞİM

Sanayileşme ve batılılaşma sürecinde aşıklık geleneği de kentlerden köylere doğru kaymıştır. Kent merkezleri yüzünü batıya dönmüştür. Klasik müzik, tango gibi batılı formların önü açılırken halk ezgileri arka plana itilmiştir. Köylülüğün küçümsendiği eserler ortaya çıkmış ve “zeytinyağlı yiyemem/basmada fistan giyemem/senin gibi cahile ben efendi diyemem” gibi köydeki yaşamın hor görüldüğü eserlere yerini bıraktı. Evrensel olan ile yerel olanın bağını kuramayan egemen kültür politikaları sonucu 20.yy. aşıklık geleneği temsilcileri açlığa terk edildi.

İşte bu zor koşullarda sazı elinden düşmeyen bazıları: Aşık Hacı Karakılçık, Ali İzzet Özkan, Aşık Ferrahi, Aşık Mehmet Yakıcı, Aşık Veysel, Talibi, Mesleki, Emsali, Sefil Selimi, İsmeti Kul Gazi, Bayburtlu Hicrani, Davut Sulari, Efkarı, Gufrani, Kağızmanlı Hıfzı, Bayburtlu Celali, Yusufelili Huzuri, Habib Karaaslan, İlhami, Posoflu Müdami, Posoflu Zülali, Recep Hıfzı vb.

Bu yüzyıldaki kadın aşıkların önde gelenleri ise; Nevciyan Özmerih, Sarıca Kız, Döne Sultan, Şah Turna, Aşık Nurşah'tır. Erkek aşıklar; yol, gurbet, yoksulluk gibi konulara yer verirken kadın aşıklarda tüm bunlara ek olarak kadının ikincil konumundan kaynaklı konular eşlik eder.

AŞIKLARIN ŞİİRLERİNDE SOSYAL SORUNLAR VE ELEŞTİRİLER

Köylerde okul yoktur. Birçok aşık kendi imkanları ile okuma yazma öğrenmiştir. Düşünlerde saz çalıp söyleyen, konserler veren Çorum doğumlu Aşık Hüseyin Çırakman şiirlerinde başlangıçta geleneksel Alevi-Bektaşî temalarını işler. Daha sonra toplumsal sorunlara yönelir.

Aşık Hüseyin Çırakman

*“Hep güçlü olanlar suyun başında
Kaynak kirli çeşme kirli göl kirli
Her mevsimde baharında kışında
dere kirli tepe kirli sel kirli
Sıfırlara düştü siyasi ahlak
Görebiliyorsan gözünü aç bak
Alınmaz olduysa rüşvetsiz bir hak
Vicdan kirli evrak kirli el kirli...”*

YOKSULLUK VE YAŞAM KOŞULLARI

Yoksulluk, özellikle çetin kış şartlarıyla birleştiğinde zor bir tablo ortaya çıkmaktadır. Yiyecek bulmakta zorluk çeken yoksulun durumu, karlı ve fırtınalı havalarda daha da zorlaşmaktadır. Soğuk hava koşulları, yaşam alanlarını daha da zorlu hale getirirken, aynı zamanda hastalıkların yayılma riskini artırmaktadır.

Gelin şehir şehir gezerek saz çalıp şiirler söyleyen namı değer 20.yy.ın Evliya Çelebi'si, gezginci aşıklar geleneği temsilcisi Sivashlı Talibi Coşkun'dan dinleyelim:

*“Bu yıl tipi boran çoktur
Halimizi soran yoktur
Soğuk evde hastalandık
Bir yudum su veren yoktur
Varlık koparır demiri
Yokluk tüketir ömürü
Bir liraya satılıyor
Yarım batman taş kömürü”*

Aşık Serdari herkesce bilinen dizelerinde şöyle seslenir;

*“Nesini söyleyim canım efendim
Gayrı düzen tutmaz telimiz bizim
Arzuhal etsem de deftere sığmaz
Omuzdan kesilmiş kolumuz bizim
...
Açlıktan benzimiz sarardı soldu
Ağlamaktan gözlerime kan doldu
Üç yüz üç senesi bir afet oldu
Dördü bir okka dolumuz bizim...”*

Türküler, toplumun yaşadığı zorlukları, acıları ve yoksulluğun neden olduğu ruhsal çöküşü güçlü bir şekilde ifade etmiştir. Köy yaşamının zorluklarıyla beraber yoksulluğun getirdiği çaresizlik, türkülerde sıkça işlenmiştir. Toplumun içinden çıkan aşıklar toplumun sorunlarını yansıtırken ya yoksulluk içine doğmuş ya yetim kalmış ya da ömürlerini açlıkla mücadele ederek geçirmişlerdir.

TOPLUMSAL DÜZENSİZLİKLER VE ADALETSİZLİK

Aşıklarımız toplumdaki düzensizliğin farkına varmıştır. Yolsuzluk, adaletsizlik ve düzensizlik karşısında tek tek bireylerin karşılaştığı yalnızlığı ve çaresizliği görmüşlerdir. Kişilerin tek başına çözemeyeceği kadar ciddi sorunlardır. Türkünün buradaki görevi, yaşanan sorunları dile getirirken tecrübeyi aktarmak, tarihe ışık tutmak ve gelecekte bu sorunların tekrar yaşanmaması için nasihat vermek olmuştur. Bunu gören Zülali şöyle seslenir;

*“...Dedim gel Zülali bu meslekten sap
Nasip kısmetini özge yerden kap
Neylersin imamlığı şairlik yap
Böyle riyakarlık senden çok irak...”*

Toplumda zenginlerin ve güçlülerin sözlerinin daha fazla önem kazanması, eşitsizliklerin ve adaletsizliklerin giderek derinleşmesi, yoksulların değil zenginlerin korunup kollanmasına karşı Aşık Talibi Coşkun isyan eder dizeleriyle;

*“Zenginlerin bir çiçeği gül olur
Fukaralar altın bulsa pul olur
Fukaranın akıllısı del’ olur
Zenginlerin delileri vel’ olur”.*

Yoksulluğu mübalağa ve sembollerle zenginleştirilerek anlatılan türküler, dinleyiciler üzerinde derin etkiler bırakır. Metaforik anlatımlar, türkülerin muhatabında güçlü duygusal tepkiler uyandırmasını sağlar ve böylece türküler, toplumun duygusal ve kültürel bağlarını güçlendirir. Deryami der ki;

*“...Kemerleri sıkı sıkı,
Belim döndü karıncaya,
Öbür tarafını tıka,
Yemek kalktı döndük çaya.
Yemek bizim evden gitti
Mide hastalığı bitti
Göbeyim eridi yitti
Bağırsaklar döndü yaya. ...”*

MİZAH VE HİCİV YOLUYLA TOPLUMSAL ELEŞTİRİ

Açlık sorunu, türkülerde mübalağa ve sembollerin yanında aynı zamanda hiciv ve mizah yoluyla da ifade edilir. Bu tür türkülerde, açlığın neden olduğu ruhsal sıkıntılar ironik bir üslupla dile getirilerek dinleyiciye aktarılır. Deryami, doktor ile arasında geçen diyalogu, açlıkla mücadele eden insanların sağlık sorunlarına dikkat çekmek ve bu sorunları eleştirmek için hicveder. Bu tür türkülerde, açlığın insanın sağlığını nasıl etkilediği ve yoksulluğun getirdiği acı gerçekler mizahi bir dille aktarılır. Gelin taşlama ustası Deryami'den dinleyelim;

*"Doktor dedi 'Kalp damarın tıkanmış'
Geçen yıl Kurban'da et yemiştin ya
'Mideniz maşallah güzel beslenmiş'
İki sene önce süt içmiştin ya.
Sayın doktor zahmet çektin ne kadar,
'Öksür ve nefes al' hepsi bu kadar
Şekeriniz çok yükselmiş şu kadar
Pazarda bir avuç dut yemiştin ya."*

Açlık ve yoksulluk gibi ağır konuları ele alırken bile, Deryami gibi ustaların türkülerde bu sorunları mizah unsuru olarak kullanması hem dinleyende hem icracıda hayata karşı tutunma gayreti ve zorluklarla mücadelede azmini diri tutmak için yapılır;

*"Fakire dokunan gıdalar şunlar
Sebze otlu yeme kanser olursun
Yoksula hastalık yapıyor bunlar
Sakın tatlı yeme kanser olursun"*

*Sucuk pastırmaya sakın el sürme
Kavurma gördün mü yanında durma
Tereyağa bala dilini sürme
Tatlı sütlü yeme kanser olursun"*

ZENGİN-YOKSUL İLİŞKİSİ VE DIŞLANMA

Zenginlik, maddi refahın bir göstergesi olarak kabul edildiği için toplumda ayrıcalıklı bir konumdadır. Yoksulun sözü duyulmaz olur. Yoksulluk türkülerinde zengin-yoksul ilişkisi genellikle sosyal dışlanma, ayrımcılık ve diğer olumsuz sonuçlarla ilişkilendirilmektedir. Aşık Ferrahi, toplum içinde zengin ve yoksulun konumunu şu şekilde dile getirmiştir:

*"Fakir isen kimse bakmaz yüzüne
Yalan derler senin doğru sözüne
İsim korlar kimsesizin özüne
Emmin dayın arkan ulun olmazsa"*

Toplumun yoksullara yönelik tutumunun, yoksul bireylerin yaşam kalitesini ve psikolojik sağlığını derinden etkilediği türkülerde görülmektedir. Önyargılar, ayrımcılık, dışlanma gibi olumsuzluklar, yoksulların toplum içinde kendilerini değersiz hissetmelerine neden olmaktadır. Yine Aşık Ferrahi'nin dizelerinden okuyalım bu ayrımcılığı;

*"Hastaneye gidersin de bakmazlar
Paran olmaz ise filim çekmezler
İnsan mısın nesin sahip çıkmazlar
Sefalette nice nice kul vardır"*

Âşık Ferrahi

Zenginlerin yoksullara yardım etmesi gerektiği konusunda öğütler verilen türkülerde, genellikle toplumsal adalet, dayanışma ve insani değerlerin vurgulandığı görülmektedir. Zenginlerin yoksullara yardım etmesinin insanlık görevi olduğu ve toplumdaki eşitsizlikleri azaltmanın önemli bir yolu olduğu mesajı iletilmektedir. Bu tür türküler genellikle toplumda yaşanan sosyal adaletsizliklere dikkat çekmekte ve zenginlerin sahip oldukları imkânları paylaşma sorumluluğunu hatırlatılmaktadır. Aşık Nebioğlu'nun dizelerinde yoksulların yaşadığı zorluklar ve acılar dile getirilerek, onlara destek olmanın önemi vurgulanmıştır:

*"Fakiri görünce ayağa kalksa
Yetime yoksula yardımla baksa
Hanedan olsa bir oda yaksa
Gayet yüksek olur yolu zenginin
Yumuşak söylese sert söz demese
Yetimin yoksulun hakkın yemese
Zekatını verse bir pul komasa
Yanmaz cehennemde dili zenginin..."*

KADER UMUT VE GÖÇÜN TÜRKÜLERDEKİ YERİ

Kaderciler yoksulluk türkülerinde üzüntü ve sıkıntılar ifade edilirken, geleceğe umutla bakma çağrısı yapılmıştır. İnanç, insanların zor zamanlarda güçlerini toplamalarına ve yaşadıkları sıkıntılara karşı sabretmelerine yardımcı olmuştur. Aşık Daimi'nin o meşhur dizelerini hatırlayalım:

*"...Ne ağlarsın benim zülfü siyahım
Bu da gelir bu da geçer ağlama
Göklere erişti figânım âhım
Bu da gelir bu da geçer ağlama
Daimî'yim her can ermez bu sırra
Gerçek âşık olan yeter o nûra
Yusuf sabır ile vardı Mısır'a
Bu da gelir bu da geçer ağlama..."*

KENTLEŞME VE GURBET

Kader ya da felek, yoksul insanların yaşayışlarında gerek kabullenişe gerek isyana yol açmaktadır. İnsanın içindeki umut ve mutluluk arayışı bitmez ve kaderini bir umuda bağlı olarak değiştirme imkanı doğduğunda insan harekete geçmeye başlar. Göç, bir umut ve değişim arayışının bir yansıması olarak ortaya çıkar. Gerek Almanya ile yapılan anlaşmalar sonucu yurt dışı gerekse büyük kentler gözlerin dikildiği noktalar olur. Özellikle kırsal kesimden şehirlere yapılan göçler, insanların daha iyi bir yaşam umuduyla kendi kaderlerini değiştirmeye çalıştıkları bir süreçtir. Fakat bu göçler genellikle beklenen refahı getirmemekte ve birçok yeni zorlukla karşılaşmaktadır.

1950'lerden sonra köy insanı için umut kenttedir. Göç edilir, gurbet ellere düşülür ve memleket hasreti çekilir. Şehir yaşamının zorlukları, beklenen umudu ve refahı getirmediğinden insanlar, anomi ve yabancılaşma gibi yeni sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu durumda, kaderin yine peşlerini bırakmadığı hissine kapılırlar. Ancak, insanların içindeki umut ve mutluluk

Aşık Daimi

arayışı hayatlarını iyileştirmek için yeni yollar aramalarını ve mücadele etmelerini sağlamaktadır. Bu da insanların kaderlerini değiştirme umuduyla harekete geçmelerine yol açmaktadır.

Aşık Ferrahi'nin feleğe sitemine şahit olalım :

*"...Sefil sefil gurbet eli gezdirdin
Genç yaşta tatlı candan bezdirdin
Dert koymadın peşim sıra dizdirdin
Dört yanımda bölük bölük eyledin..."*

1950'li yıllardan sonra devlet yatırımlarının ve iş olanaklarının kentlerde yoğunlaşması ile birlikte göç yollarına düşerek kentlere yönelen nüfusta ciddi bir artış görülmektedir. Köyde kuraklık ve açlık gibi zorluklara karşı tek başına kalan yoksul köylüler kentleri kurtuluş yolu olarak görmüş ve göç yollarına düşmüştür. Elbette bu göçün sosyal, ekonomik ve siyasi etkileri olmuştur. Büyük oranda köyde yaşayan toplumun kısa sürede kentlere yerleşmesi adaptasyon ve altyapı gibi sorunları doğurmuştur. Toplumdaki bu değişim sürecinin sonuçları türkülere de yansımıştır. Gelin aşık Talibi Coşkun'a kulak verelim:

*"...Sabah olur yola revan
İş bulamaz gezer avan
Aç kalır ekmeği yavan
Bal ettirir bu yoksulluk
Kahve köşesinde yatar
Bunalır yorganı satar
Hanesi burnuna tüter
Gel ettirir bu yoksulluk..."*

Yine Aşık Talibi Coşkun'dan dökülen şu dizelere de bakmadan geçmeyelim;

*"...Gezdirir gurbet elleri
Yol ettirir bu yoksulluk
Ayırır kavim kardaşdan
El ettirir bu yoksulluk..."*

Aşık Ali İzzet soruyor;

*Bir fakirin ölüsüne kim gelir
Hoca bile elin vurmaz parasız
Bir arzuhal yazsan makama varsan
Ağlasan derdini devanı sorsan
Ağır hasta olsan hekime varsan
Yarene bir ilaç sürmez parasız.
Yandı adaletin evi köşesi
Şimdi ürüşvetin işler şişesi
Hacısı hocası beyi paşası
Allah için bir iş görmez parasız*

Aşık Talibi Coşkun

Aşık Ali İzzet

Yoksulların daha iyi yaşam koşulları için umutlandığı göç etme düşüncesi, sadece kentlere yapılan göçlerle sınırlı kalmamıştır. Türkülerde zaman zaman yurt dışına yapılan göçlere de değinilmiştir. Özellikle ekonomik fırsatların sınırlı olduğu bölgelerde yaşayan insanlar, daha iyi bir yaşam standardı arayışıyla ülkelerini terk ederek yurt dışına göç etmişlerdir. Ülkeden ayrılan aileler yurt dışında yeni bir hayata geçiş yapmıştır. Bu göçler, türkülerde genellikle ayrılık, hasret ve özlem temalarıyla işlenirken, bir yandan da umut dolu bir geleceğe duyulan inancı yansıtmaktadır.

*"...Ne durursun bu yerlerde
Git oğlum Almanya'ya
Düşürme başını derde
Git oğlum Almanya'ya
Fakirsin halin sorulmaz
Sorsam da cevap verilmez
Tek öküzle çift sürülmez
Git oğlum Hollanda'ya..."*

KENTTE YALNIZLAŞMA

Modern kentin yabancıları olan yoksul, yeni bir sıfat daha kazanmıştır: Garip. Garip, yoksul ve yalnızdır. Umudunu yitirmiştir ve kaybedecek şeyi kalmamıştır. Kentin sunduklarını kazanamamış, haksızlıklara uğramış ve varını yoğunu kaybetmiştir. Köyde olduğu gibi sosyal çevresinin olmaması bireyin kentte yalnızlaşmasına ve içine kapanmasına neden olmuştur. Kendini ifade edecek imkân bulamayan birey, hem yoksullukla hem de kent yaşamına uyum sorunuyla karşılaşmıştır. Aşık Nebioğlu şöyle seslenir:

*"...Şu gurbet ellerin kahrı çok olur
Kimi yoksul olur kimi tok olur
Akıbeti biri kalmaz yok olur
Kimselere kalmaz malı dünyanın..."*

Köyde herkesin birbirini tanıdığı ve yardımlaştığı bir ortamda büyüyen insanlar, kente göç ettiklerinde karşılaştıkları manzarada, kalabalıklar içindeki 'yabancılar' dönüşmüştür. Modern kentin sıkışmışlığında memleketini hatırlatan türkülerini dinleyen birey, memleket hasreti çeken garibe dönüşmüştür. Garip, gurbetteki kişidir; kente yabancıdır, kentin yalnızıdır ve çaresizdir. İletişim ve ulaşım imkânlarının zorluğu karşısında memleketten bi haber olandır. Aşık Talibi Coşkun'un dizelerinden dinleyelim:

*"...Söylesem sözümden anlayan yoktur
Kulağımı tutup dinleyen yoktur
Yeni geldim beni tanıyan yoktur
Arada gezerim öksüzler gibi
...
Şu gurbet ellerde fikire daldım
Şaşırdım kendimi gayet bunaldım
Evimi yalnız bıraktım geldim
Yolumu şaşırdım yolsuzlar gibi..."*

Modern kent yaşamında iletişim ve ulaşım imkânlarının zorluğu karşısında memleketten uzakta kalan bireylerin, aileleri ve köyleriyle bağlarını koparması türkülerde bahsedilmiştir. Aşık Daimi'ye kulak verelim:

*"...Şu harabe mülke geldim geleli
Nice zarım ayrılığın elinden
Ben kendi kendimi bildim bileli
Ahu zarım ayrılığın elinden..."*

YOKSULLUĞUN KAYNAĞININ KADERDEN SİSTEM ELEŞTİRİSİNE DÖNÜŞÜMÜ

20. yüzyılın başından itibaren dünyada yaşanan hızlı değişimler, savaşlar, ekonomik krizler ve kültürel dönüşümler Türkiye'deki sosyal yapının derin bir şekilde etkilenmesine yol açmıştır. Özellikle yaşanan göç hareketleri, kentleşme süreci ve siyasi değişimler, türkülerin içeriğini ve söylemini büyük ölçüde etkilemiştir. Yoksulluk türkülerinin yanı sıra, toplumsal düzene, siyasi figürlere ve uygulanan politikalara eleştirel bakış açısı da türkülerde daha fazla yer almaya başlamıştır. İnsanların yaşadığı sıkıntılar, adaletsizlikler ve haksızlıklar türküler aracılığıyla dile getirilmiş, halkın duygularına tercüman olunmuştur. 20. yüzyıl türkülerinde tematik çeşitlilik ve sistem eleştirisinin daha belirgin hale geldiği görülmektedir. Aşık Ali İzzet'ten dinleyelim:

*"...Millet kan uykuda yurtta soygun var
Hırsız belli değil iz belli değil
Her tarafta oylum oylum yangın var
Ateş belli değil köz belli değil
Sudan ucuz bizden fakir hızan yok
Gömlek yok kefen yok mezar kazan
Hortladı istibdat tat yok düzen yok
Şeker belli değil tuz belli değil"*

Türkü kültürünün köyden kente taşınması ve türkü içeriğinin değişiminde sokak hareketleri kadar âşıklık geleneğinin de önemli bir rolü vardır. 1960'larla birlikte âşıklık geleneğinin icra mekânlarında ve icralarında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Geleneksel icra mekânları olan düğünler, kahvehaneler ve muhabbet ortamlarının yanı sıra âşıklar, daha geniş kitlelere ulaşmak için sinema salonları, spor salonları ve stadyum gibi büyük mekânlarda da performanslar sergilemeye başlamışlardır. Bu değişimle birlikte âşıkların taşıdığı konular da çeşitlenmiş ve siyasi içerikli taşlamalar öne çıkmıştır. Siyasi tansiyonun yükseldiği dönemlerde âşıklar, taşlamalarında daha keskin ve eleştirel bir dil kullanmıştır. Ayrıca, halk kitlelerinin siyasallaşmasıyla birlikte âşıklar da devrimci örgütlerle yakınlaşmış ve kimi zaman bu örgütlerin sözcüsü haline gelmiştir.

Eleştirel türkülerde, devletin kırsal kesimde yaşayan ve yoksul vatandaşların ihtiyaçlarına yeterince önem vermediği ve adaletsizliklerin olduğu vurgulanmaktadır.

Özellikle burjuvaların ihtiyaçlarına her türlü imkânın sağlanmasına rağmen, yoksul kesimlerin ihtiyaçlarının göz ardı edilmesi türkülerde eleştirilmiştir. Aşık Ali İzzet'ten dinleyelim:

*"...Ağlayı ağlayı gezdim yurtları
Memlekette per perişan ballar var
Tâ öteden beri halkın dertleri
Sorulmamış lal olası diller var
Bakan efendiler bize bakmıyor
Adaletin çeşmeleri akmıyor
Sol kapıdan hayır, bir şer çıkmıyor
Sağ kapıda ne münafik keller var
Hastahane fakirlere kapanmış
Doktor par'istiyor derman tükenmiş
Zengin yolları yunmuş yıkanmış
Köye doğru giden kirli yollar var
Her gün zam geliyor bu nasıl zaman
Zalimin zulmundan elaman aman
Geçim zora vardı Al'İzzet Özkan
Yıl on ik'ay oruç tutan kullar var..."*

Ali İzzet, Demokrat Parti'nin içinde ve dışında yaşanan gelişmeleri gördükten sonra partiyi desteklediği sözlerden vazgeçerek sitem dolu sözler dile getirmiştir. Bu durum, yaşanan değişimlere ve hayal kırıklıklarına bağlı olarak siyasi görüşlerinin değişmesi ve partinin politikalarına karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu sitem dolu sözler, yaşanan hayal kırıklıklarını ve partiye yönelik eleştirileri ifade etmek için kullanılmıştır:

*"...Bakın hallarına şu milletlerin
Açın kapısını adaletlerin
Mehdi diye gözlediğimiz zatların
Koltuğundan haç put çıktı nal çıktı
Bunların mevki kazanmak fikiri
Düşünen kim bizim gibi fakiri
Has kumaşık dedi bize her biri
Kendir çıktı keten çıktı çul çıktı..."*

Anadolu insanının kanaatkâr yapısı, yoksulluğu kadere bağlayarak yaşam felsefesini umuda, çalışmaya ve şükretmeye bağlamıştır. Türkülere göre imanın esasları bu unsurlardır. Kader ve felek, bazı türkülerde yoksulluğa

neden olan esas sebepler olarak görülmüştür. Yoksulluk ve göç ilişkisi üzerine sık sık durulmuştur. Türküler de giderek yoksulluğun esas sebebi olan zenginler ve onları koruyan “düzen”ler eleştirilir. Zenginler, sağlık, eğitim, barınma gibi birçok imkâna hemen ulaşabiliyorken, yoksullar bu imkânlarla ulaşamadığı gibi toplum tarafından itibar da görmemektedir. Yani sorun sadece olanaklara erişim değil, aynı zamanda sistemin yoksullar üzerindeki baskısıdır. Tam da bu nedendir ki yoksulluk türküleri, düzene, siyasetçiye, politikaya karşı eleştirel bir içerik kazanmıştır.

Son olarak Aşık İhsani'den dönemin ruhunu, yoksulluğu ve düzene karşı eleştirisini içeren meşhur deyişini sunalım:

Kaynakça

1) KÜN Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi -Âşıklık Geleneğinin Son Temsilcilerinden Kilisli Aşık Sömbül, Berna Dinç Musluk

2) Aşıklar Geleneği ve Aşık Edebiyatı, Prof. Dr . Erman Artun

3) Türkiye’de Sosyal Değişim Süreci ve Yoksulluk Türküleri (Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Tezi), Yunus Akif Çelikel

*“...Bizim korkumuz yok, korku onlarda
Adalet dedikleri paslı pullarda
Sömüren ellerin hükmü sonlarda
Uyanan halkımdan korkuyorlar*

*Bir yanda bin odalı beyler sarayı
Bir yanda halkımın sönmüş çırası
Azgın kurtlar sarmış her bir yöreyi
Mazlumun ahından korkuyorlar*

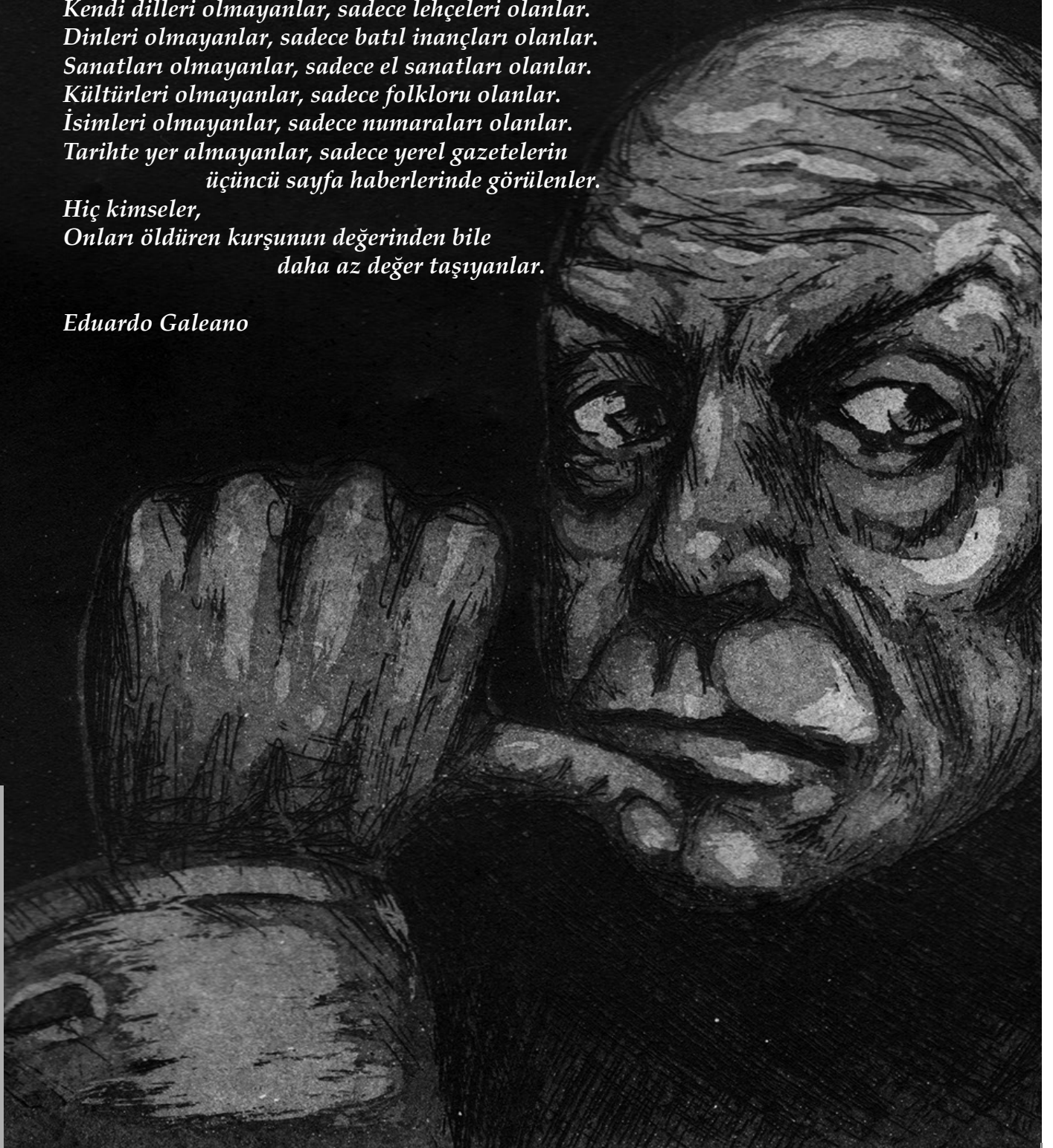
*İhsani’yim der ki; düzen bozuktur
Garibanın sırtındaki yük müdür?
Bu devran böylece gider mi? Yazıktır,
Yarımkı günden korkuyorlar”*

Buraya kadar, 1930-1960 arasında toplumsal sorunların halk ezgileriyle aktarımının bir sistem eleştirisine nasıl dönüştüğünü ele aldık. Bir sonraki bölümde 1960 sonrası müziğin politik hiciv örneklerini ve bu süreçlerin toplumsal dönüşümdeki yerini irdeleyeceğiz.

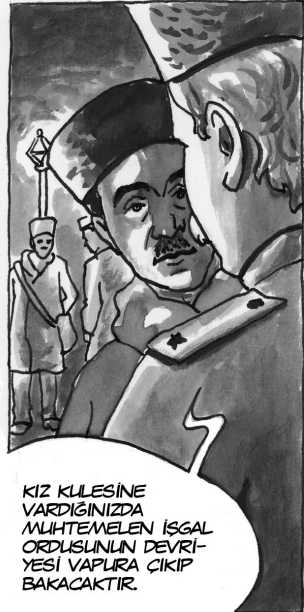
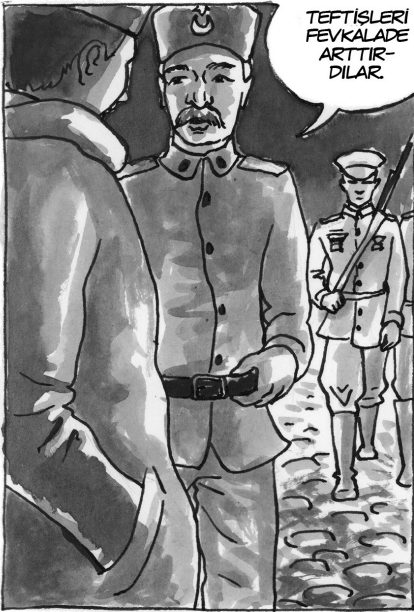
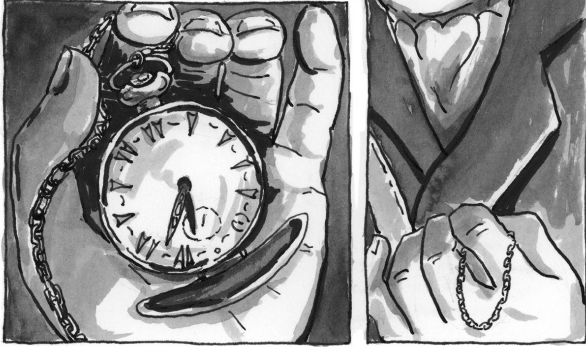
HİÇ KİMSELER

Düşlemiyorlar kurtuluşu,
Çünkü yağmurun kendiliğinden yağmadığını biliyorlar.
Ne dün, ne bugün, ne de yarın.
Hatta güneş bile doğmuyor onlar için.
Hiç kimseler: Hiç kimsenin çocukları, hiçbir şeye sahip olmayanlar.
Hiç kimseler: Koşanlar, aç kalanlar, ölenler.
Ömür boyu öldürülenler.
Ki onlar;
Olmayanlar, her ne kadar var olsalar da.
Kendi dilleri olmayanlar, sadece lehçeleri olanlar.
Dinleri olmayanlar, sadece batıl inançları olanlar.
Sanatları olmayanlar, sadece el sanatları olanlar.
Kültürleri olmayanlar, sadece folkloru olanlar.
İsimleri olmayanlar, sadece numaraları olanlar.
Tarihte yer almayanlar, sadece yerel gazetelerin
üçüncü sayfa haberlerinde görülenler.
Hiç kimseler,
Onları öldüren kurşunun değerinden bile
daha az değer taşıyanlar.

Eduardo Galeano

kânunisani
SİRKEÇİ
dokuzyüzyirmibir

MÜNEVVER İNSANLAR
OLDUĞUNUZ ANLAŞILIRSA
ARAPYAN HANINI BOYLARSINIZ.
GÜVERTEDE Mİ SAKLANIN.

SÜKÜR
TESİRİF
ETTİLER!

NEREDE
KALDINIZ?
VAPUR
KALKACAK
SİMDİ!

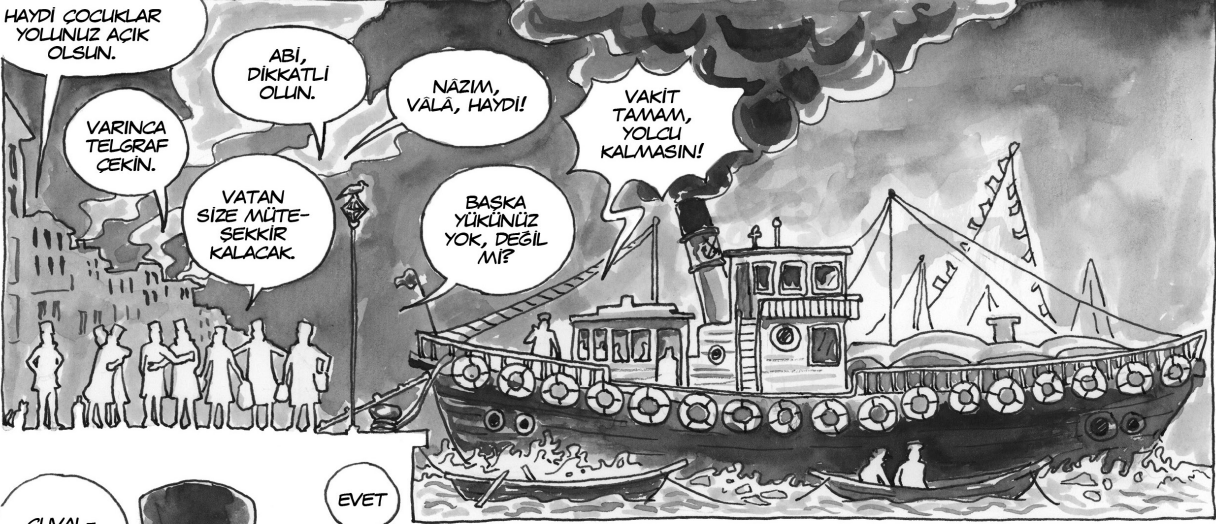
YUSUFÇUĞUM
KİSİRİNE BAKMA
VALLAHI ANCAK
GELEBİLDİK.

FARUK
VARDI
MI?

VEDA
VAKTI
GELDİ.

İLERİDE.
HAYDI ÇABUK
DAVRANIN!

HAYDI ÇOCUKLAR
YOLLUNUZ AÇIK
OLSUN.

VARINCA
TELGRAF
ÇEKİN.

ABI,
DİKKATLİ
OLLUN.

NÄZİM,
VALÄ, HAYDI!

VAKIT
TAMAM,
YOLCU
KALMASIN!

VATAN
SİZE MÜTE-
SEKKİR
KALACAK.

BASKA
YÜKÜNÜZ
YOK, DEĞİL
Mİ?

ÇİVAL-
LARA
DOĞRU?

EVET

YOLCU
SALONUNDA
MÜSAİT YER
DE ÇOK-
MUS...

ELVEDA
İSTANBUL!
ÖZ VATANIMIZ
ANADOLU,
MERHABA!

YÜKLERİ
ORTAYA
YERLESTİ-
RİVER.

BİRAZ
İLERLE
YAHU!

NÄZİM SİĞİDİSA
HERKES TAMAM
DEMektİR.

ALAYI BIRAK
DA AZIK VARSA
YANINIZDA ÇIKAR-
SANIZA, MİDEMİZ
YAPIŞTI!

BENDE İKİ
PARÇA SİMİT VE
ZEYTİN VAR. PAY
EDECEĞİZ ARTIK.

İNEBOLU

VARDIK
HA, VALA?

TARIF
ETTİKLERİ
YER SU TEPE-
NİN ARDI
OLMALI.

DURLUN! HER SEYDEN
EVVEL ADETI YERİNE
GETİRELİM.

MUCK!
MUCK!

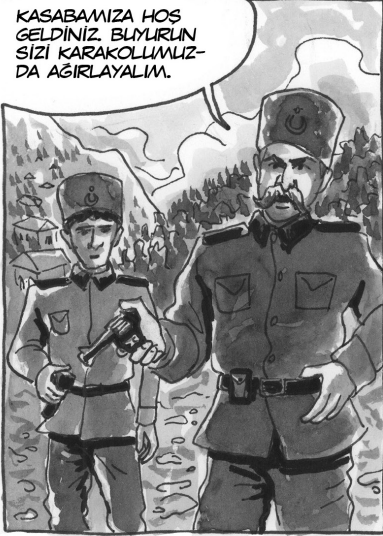
HAYVANCAGIZIN
HUZURUNU KACIRDIN
BE MÜBAREK!

HAYDI VALA,
DEVAM EDELİM.
MÜNASEBET KURACAK DAHA
ÇOK TOPRAK BULLURUZ.
OYALANDIĞIMIZ MÜDDETÇE
HADDİNDEN FAZLA
DİKKAT ÇEKERİZ.

HAYIRLI GÜNLER BEYLER!

KASABAMIZA HOŞ GELDİNİZ BULURUN SİZİ KARAKOLLUMUZDA AĞIRLAYALIM.

EFENDİM, BİR YANLIŞ ANLAŞMA OLMASINI BİZ ANADOLUDA İS YAPAN TACİRLERİZ.

SÖYLE GEÇİN!

KİMSEYE BİR ZARARIMIZ DOKUNMAZ.

DERDİNİZİ KARAKOLDA ANLATIR-SİNİZ.

HÜVİYETLERİ TETKİK EDİP SALARLAR BİZİ.

STT! ARANIZDA FİSİLDAS-MAYIN!

SÖYLE GEÇİN!

İLER-LEYİN!

HÜVİYETLERİNİZİ ÇIKARIN EFENDİLER! VESİKALARINIZ VARSA ONLARI DA TESLİM EDİN!

TAK
TAK

GELDİ-
LER!

HOS GELDİNİZ
DİYECEĞİM AMA
...

FARUK İLE
BENİ SEÇİYESİZ
BULMUŞLAR.
MECMUALARLA
İLİŞKİMİZ ACIĞA
ÇIKMIŞ.

YAPMA
BE..

VALLAHI
BASLAMADAN
BITTİ BU
HİKAYE!

SAĞLI-
CAKLA
KALIN...

YOLLARIMIZ
AYRILIYOR
DOSTUM...

KATILIMINIZ
TASDİK EDİLİRSE
HABER EDİN
MUTLAKA.

HARP İYCE KIZIŞTI,
NOLLUR TEDBİRLİ
OLUN!

YOLUNUZ
ACIK OL-
SUN!
SİZ
DE!

YİNE
BAS BASA
KALDIK BE
VALA!

KİMSE GÖRÜN-
MİYOR.

HAYDI OYALANMA,
ÇABUK OL!

YAVAS
YAHU! YETİ-
SEMİYÖ-
RUM!

NAZIM,
BİZİM OTELİN
ÖNÜNDE POLİS
Mİ VAR, YOKSA
GÖZLERİM
YANILIYOR
MUY?

HAYIRLI
GÜNLER
BEYLER.

SİZE DE!
BİZE Mİ
BAKMIŞTI-
NIZ?

İNEGİN KABA-
HATINI BİZE BU
KADAR ÇABUK
YÜKLEMİŞ OLA-
MAZLAR DEĞİL
Mİ?

ANKARA'DAN
SİZE POSTA
VAR.

HARCIRAH
GÖNDER-
MİŞLER.

ANLAŞILAN ANKARA
BİZİ KABUL ETMİŞ.
BUNUN SEREFİNE SICAĞ
BİR SEYLER İÇİLİR HA?

GEL, SU
KAHVEYE
GECELİM.

HOS GELDİ-
NİZ BEYİM,
BUYURLUN.

KUSURA KALMAYIN, SİMDİLİK SURADAKİ BEY-
LERİN YANI BOS, SİZ ORAYA İLİŞİN. BOSALAN
MASAYA ALIRIM SİZİ.

HAYIRLI GÜNLER.
MÜNASİPSE OTU-
RABİLİR MİYİZ?

TABİİ,
BUYURLUN.

BENDENİZ SADIK AHI. SİZLER BURALILARA
PEK BENZEMİYORSUNUZ. YOKSA BİZİM
GİBİ ANKARA'DAN BUYUR MU
BEKLİYORSUNUZ?

HALİMİZ BİZİ ELE
VERİYOR SANIYORUM.
BEN NAZİM, ARKADAŞIM VALA.
İSTANBULLU ŞAİRLERİZ.

NE GÜZEL! BUNLAR
NAFİ, VEHBI VE
SERVET.

MEMNUN
OLDUK.

NEREDE
KALİYORSUNUZ?

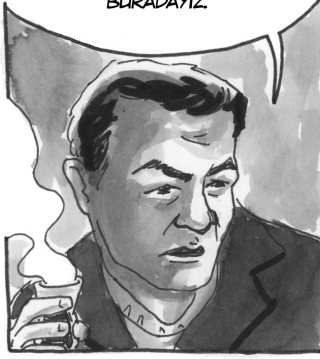
SİZ
NE İŞLE
MEŞGUL-
SUNUZ?

KÖSEDEKİ
OTERLDE BİR
ODA TUTTUK.

BİZ KOMÜNİSTİZ.

ALMANYA'DA SPARTAKİSTLERLE OMLUZ OMLUZ KAVGA VERDİK ŞİMDİ DE MEMLEKETİMİZDE HALKIN KAVGASINA KATILMAK ÜZRE BURADAYIZ.

Sİ-PAR-TA-KİS?

ROSA LÜKSEMBURG ADINI İSİTTİNİZ Mİ DAHA EVVEL? VEYAHUT KARL LIEBKNECHT?

VALLAHI İSİTMEDİK.

O HALDE MARKS ZATINI DA TANIMİYORSUNUZ?

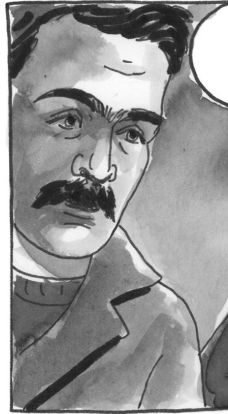
OO, VEHBİ İS ÇIKTI BİZE...

BUNLAR MÜHİM KOMÜNİSTLERDİR.

LENİN MİSALİ Mİ?

HAY YASA! LENİN MİSALİ. O KOMÜNÜN BAŞINDAKİ KOMÜNİSTTİR. KOMÜNİSTLERİN EN BÜYÜĞÜ HEM DE... AĞIR TOPU...

ROSA VE KARL DA LENİN GİBİDİR. ONLARIN TESKİLATINA ALMANYA'DA SPARTAKİST DERLER. MAMAFİH BİRKAC SENE EVVEL HAIN BİR CİNAYETE KURBAN GİTTİLER. BİZ DE ONLARIN YOLDAŞLARI OLARAK SPARTAKİST DERİZ KENDİMİZE.

SİZ DE TESKİLATSIZ YANİ?

BİZE ONLARIN ARDILI OLMA GAYRETİNDE KAVGA ADAMLARI DEMEK DAHA DOĞRU GELİR SANIRIM VALA ARKADAŞ.

MAZLUMLARIN HÜRRIYETİ İÇİN MÜCADELE VERİR, HALKIMIZIN MÜS-TEREK HAYATINI VE İSTIRAKINI MÜDAFAA EDERİZ.

BU MEMLEKETİ İSTİHSALATILMA VAR EDEN BİZLERİZ; O SEBEBTEN KENDİ MUKADDERATIMIZA HAKİM OLMASI LAZIM GELENLER BİZLER OLMALYIZ!

DOSTLAR, MUHABBETİMİZ GÜZEL FAKAT ARKADAŞLAR BİZİ BEKLİYORDU. MERAKTA BIRAKMAYALIM DAHA FAZLA, İZİNİNİZİ RICA ETSEK?

BİZ DE SİZİNLE
KALKALIM, YOLDA
ESLİK EDERİZ.

BİTTABİ,
MEMNUN
OLURUZ.

HAYIRLI
GÜNLER...

KOLAY
GELSİN.

rüzgâr deniz gibi köpürüyor

esiyor deniz rüzgâr gibi.

*akıyor iki yandan ışıklar
düşen yıldızlar
gibi.*

PEKİ SİZ
NE DÜŞÜ-
NÜYORSU-
NUZ NAZIM
ARKADAS?

HANGİ
HUSUSTA?

ZULÜM GÖREN
HALK TABAKASININ
HÜRRİYETİ HUSUSUNDA,
SOSYAL ADALET
HUSUSUNDA...

MÜCADELEYE KATILMA
GAYEMİZ BİRAZ DA BÜYÜK.
KENDİ MEMLEKETİMİZDE
İKİNCİ SINIF VATANDASIZ
TOPRAK BİZİM FAKAT
ÜSTÜNDEKİLERE
İSGALCİLER EL
KOYUYOR.

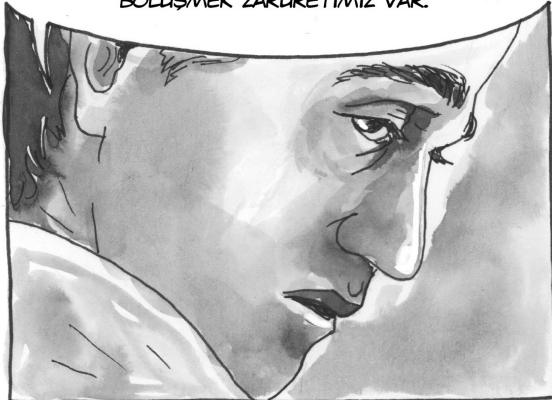
HAKLISIN, FAKAT DIŞARIDAN
EL KOYANLAR KADAR İÇERİDEN
EL KOYANLARA DA KARŞI DURMAK
LAZIM GELMEZ Mİ?

EMPERYAL KUVVETLERİ ATMAK LAZIMDIR, BU DOĞRU.
BİR DE KENDİ HALKINI SÖMÜREN AĞALARIMIZ, BEYLERİMİZ
VAR. HARPTEN SONRA ONLARIN AKİBETİ NE OLACAK?
KÖYLÜNÜN, AMELİNİN KANINI EMMEYE DEVAM
EDECEKLER... ONLARA KARŞI DA KAVGA VERMEK
GEREKMEZ Mİ?

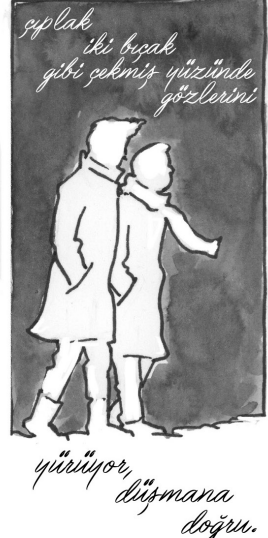
*izleniyor artık
hep aynı tatta masanın başında*

*akşamlayan
hasta topal dostların
Kalbe karanfil ruhu gibi
damlayan
sözlerini*

ANADOLUNUN YOKSULLUĞUNU GÖRÜYORSUN.
TOPRAĞIMIZ VAR FAKAT KENDİMİZE İŞLEYEMİYORUZ.
FABRİKAMIZ VAR FAKAT ELİMİZDEN ÇIKANLARI
HANEMİZE GÖTÜREMİYORUZ. EKMEĞİMİZİ
EVVELA KENDİ AĞALARIMIZLA
BÖLÜŞMEK ZARURETİMİZ VAR.

İLAVETEN
SÜREKLİ BİR
ZULÜM VE HARPLE
SINANIYORUZ NAZIM
ARKADAS.

*çiplak
iki bıçak
gibi çekmiş yüzünde
gözlerini*

*gürüyor,
düşmana
doğru.*

ESASINDA BU MARKS DEDIĞİMİZ ZAT DA
TÜM BUNLARIN FIKRİYATININ BİZDE
LYANMASINI SAĞLAYAN SAHİSTİR.
ANA GAYEMİZ MÜSTEREKLİKTİR.
HER SEYDE HEV DE... MÜSTEREK
BİR HAYAT...

...HİÇ DE
İMKANSIZ
DEĞİLDİR.

BAK KOMSLUYA,
HALK TABAKALARI KENDİ
İDARESİNİ KENDİ ELLERİNE ALDI.
AĞALARIN SÖMÜRÜSÜNE ARTIK MÜSAADE
ETMİYORLAR. NE ÜRETİLİYORSA ESİT PAY-
LAŞILIYOR. FAKAT BUNUN İÇİN BİR İHTİLAL
YAPMAK LAZIMDI, İSTE ONLAR BUNU
YAPTI: İHTİLAL!.

alın yukarıda
kırmızı boynun atkısı
rüzgârda,
yürüyor.
yürüyor
adım adım
yürüyor
ağır ağır
yürü-
yor...

İHTİLAL
YAPMAK, İHTİLALIN
KENDİSİ OLMAK
LAZIM GELİR!

ATKIMA TAKILDI
GÖZÜN? İNSALLAH
BEĞENDİĞİN
İÇİNDİR?

BİR AN
KOMSLUNUN
SANCAGINA
BENZETTİM.

EH, RENKLERİN
VE TİMSALLERİN
KUDRETİNİ HAFİFE
ALMAMAK LAZIM!

ANLATTIKLARIN
ZİHNİMDE BASKACA
SUALLER DOĞURDU
SADIK ARKADAŞ.

ELBETTE
DOĞUR-
MALI!

BÖYLE BİR
BOYLUN ATKISI
TAKIP İHTİLAL
ŞİRLERİ OKUMAK
SENİN MANE-
Vİ BÜNYENE NE
KADAR YAKISIR
NAZIM...

YARIN BİZİM FAKİRHANEDE
AĞIRLAYALIM SİZİ. HALKIN
TABAKAT-I İCTİMAYESİ VE
BÜNYESİ HUSUSUNDA HASBIHAL
ETMEK İÇİN VAKIT OLUR.

Çağımızın
Komünü
KÜBA
Boyun Eğmeyecek!

ÖNSÖZ yazarlarının kitapları

www.yenidonemyayincilik.com

sitesinde!

hasat zamanı

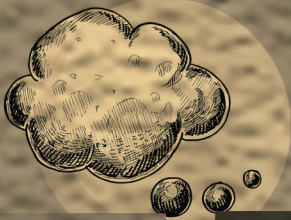
sıla erciyes

II

satır arası

fatma yıldırım

NaMümkün

özgün denizci

umutlu yüreklerin

kıpırtısı

nazım akarsu

dikkat
mayınlı alan

setenay berdan

amiral garop

ergül çiçekler

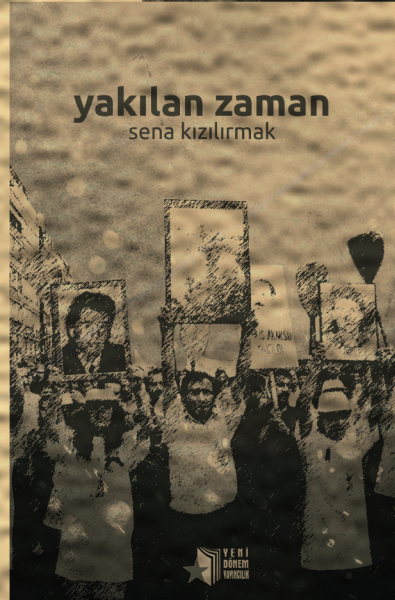
"ben bir
usanmaz
ozanım"

nazım akarsu

yakılan zaman

senâ kızılırmak

ISSN 3023-5306

9 773023 530007 >